

ОБЩИНА КРУШАРИ

ТОМ I - ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА КРУШАРИ

ВЪЗЛОЖИТЕЛ: Община Крушари

ПОДПИС:

ИЗПЪЛНИТЕЛ: Обединение „Про Консулт Крушари“ ДЗЗД

ПОДПИС:

ГЛ. ПРОЕКТАНТ: арх. Борислав Георгиев

НОМЕР НА ПЪЛНА ПРОЕКТАНТСКА ПРАВОСПОСОБНОСТ: 02579

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

Ръководител проект:	арх. Борислав Георгиев
Членове и екип:	
Недвижимо културно-историческо наследство	арх. Тодор Даскалов
Устройство на територията	арх. Галина Махова
Транспортна система	инж. Александър Витанов
Водоснабдяване и канализация	инж. Станислав Читарлиев
Електроразпределителна мрежа	инж. и арх. Николай Андреев
Зелена система	арх. Виктория Ружева
Цифрова обработка, ГИС и пространствени анализи	инж. Пламен Лилянов

ФИГУРИ	7
ТАБЛИЦИ	9
СПИСЪК ГРАФИЧНИ МАТЕРИАЛИ – ОУПО КРУШАРИ	10
СЪКРАЩЕНИЯ.....	11
I. ВЪВЕДЕНИЕ ОУПО.....	13
II. ПОДХОД И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ОУП.....	14
III. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ	17
III. 1. Стратегическа цел	17
III. 2. Специфични цели.....	17
IV. ОБХВАТ И ВРЕМЕВИ ХОРИЗОНТ НА ОУПО КРУШАРИ.....	18
V. ОБВЪРЗАНОСТ НА ОУПО С НАДНАЦИОНАЛНО И НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ И ПРОГРАМНИ ДОКУМЕНТИ, С ПЛАНОВЕ И ПРОГРАМИ НА РЕГИОНАЛНО, ОБЛАСТНО И ОБЩИНСКО РАВНИЩЕ.....	18
VI. НОРМАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА	22
VII. ДИАГНОЗА / СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ	23
VII. 1. РЕГИОНАЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	23
VII. 1. 1. Местоположение на община Крушари и връзки със съседни територии	23
VII. 1. 2. Регионален контекст - пространствени, икономически, социални, културни, екологични, комуникационни и други проблеми	24
VII. 1. 3. Място на община Крушари в административно-териториалното делене.....	25
VII. 2. ИСТОРИКО-ГЕОГРАФСКО РАЗВИТИЕ – ОСОБЕНОСТИ В ПРОСТРАНСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ.....	25
VII. 2. 1. ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ	25
VII. 2. 2. ПРИРОДО-ГЕОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	28
VII. 2. 2. 1. Физико-географско райониране и ландшафтни характеристики.....	29
VII. 2. 2. 2. Релеф	30
VII. 2. 2. 3. Климат.....	31
VII. 2. 2. 4. Полезни изкопаеми.....	31
VII. 2. 2. 5. Хидрографска мрежа	31
VII. 2. 2. 6. Почви	32
VII. 2. 2. 7. Гори.....	33
VII. 2. 2. 8. Растителен и животински свят	34
VII. 3. ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ	37
VII. 3. 1. Защитени територии по Закона за защитените територии	37

VII. 3. 2. Защитени зони по Закона за биологичното разнообразие /„Натура 2000”/	38
VII. 4. ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА	39
VII. 4. 1. Брой и гъстота на населението	39
VII. 4. 2. Полова структура.....	41
VII. 4. 3. Възрастова структура	42
VII. 4. 4. Население в трудоспособна възраст	43
VII. 4. 5. Етническа структура.....	44
VII. 4. 6. Образователна структура	44
VII. 4. 7. Възпроизводствен процес	45
VII. 4. 8. Механично движение на населението	45
VII. 5. ИКОНОМИКА И ЗАЕТОСТ	46
VII. 5. 1. Регионални характеристики	46
VII. 5. 2. Земеделие.....	48
VII. 5. 2. 1. Растениевъдство.....	49
VII. 5. 2. 2. Животновъдство	49
VII. 5. 3. Горско стопанство	50
VII. 5. 4. Преработваща промишленост - община Крушари	51
VII. 5. 5. Строителство	52
VII. 5. 6. Транспорт	52
VII. 5. 7. Туризм.....	52
VII. 5. 8. Занаяти и услуги	56
VII. 5. 9. Инвестиционна активност.....	57
VII. 5.10. Заетост и безработица	58
VII. 6. СИСТЕМА ОБЩЕСТВЕНО ОБСЛУЖВАНЕ	60
VII. 6. 1. Здравеопазване.....	60
VII. 6. 2. Образование	61
VII. 6. 3. Култура	62
VII. 6. 4. Спорт.....	70
VII. 6. 5. Социални услуги.....	70
VII. 7. ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ	72
VII. 7. 1. СЕЛИЩНА СИСТЕМА	72
VII. 7. 1. 1. Йерархична система от населени места	72
VII. 7. 1. 2. Оси на урбанистично развитие.....	73
VII. 7. 1. 3. Пространствено разположение на населените места в селищната система на общината	74

VII. 7. 1. 4. Устройство и степен на изграденост на селищната структура, функционални системи и обзавеждане на територията по населени места	75
VII. 7. 2. СИСТЕМА ОБИТАВАНЕ	85
VII. 7. 2. 1. Обитаване и жилищна осигуреност	85
VII. 7. 3. СИСТЕМА НЕДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	85
VII. 7. 3. 1. Анализ на културното наследство в община Крушари.....	85
VII. 7. 4. СИСТЕМА ОТДИХ И РЕКРЕАЦИЯ	96
VII. 7. 4. 1. Туризм.....	96
VII. 7. 4. 2. Места за настаняване, нощувки, туристи.....	96
VII. 7. 4. 3. Природни и културно-исторически потенциал на община Крушари за развитие на туризм.....	96
VII. 7. 5. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ	97
VII. 7. 6. ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА	98
VII. 7. 6. 1. Пътна инфраструктура	98
VII. 7. 6. 2. Транспортна достъпност и осигуреност на територията	100
VII. 7. 6. 3. Железопътен транспорт	100
VII. 7. 6. 4. Воден транспорт	100
VII. 7. 7. ИНЖЕНЕРНА ИНФРАСТРУКТУРА	100
VII. 7. 7. 1. Водоснабдяване и канализация	100
VII. 7. 7. 2. Енергийна система.....	104
VII. 7. 7. 3. Телекомуникационна инфраструктура	106
VII. 7. 7. 4. Депа за твърди битови отпадъци.....	106
VII. 7. 8. БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА	107
VII. 7. 9. СТРУКТУРА НА СОБСТВЕНОСТТА И ПЛАНОВА ОСИГУРЕНOST НА ОБЩИНАТА	108
VII. 7. 9. 1. Структура на собствеността	108
VIII. SWOT АНАЛИЗ	109
IX. ПРОГНОЗА ЗА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО И ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ	111
IX. 1. СОЦИАЛНО–ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ.....	111
IX. 1. 1. ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ /песимистичен, оптимистичен, реалистичен/.....	111
IX. 1. 1. 1. Реалистичен вариант / I вариант /при хипотеза за конвергентност/	111
IX. 1. 2. ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ	114
IX. 1. 3. СИСТЕМА ОБЩЕСТВЕНО ОБСЛУЖВАНЕ.....	117
IX. 1. 3. 1. Развитие на социалната база	117

IX. 1. 3. 2. Образование.....	117
IX. 1. 3. 3. Здравеопазване	118
IX. 1. 3. 4. Култура.....	118
IX. 1. 3. 5. Спорт	118
IX. 2. ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ	119
IX. 2. 1. СЕЛИЩНА СИСТЕМА.....	120
IX. 2. 2. СИСТЕМА ОБИТАВАНЕ	120
IX. 2. 3. СИСТЕМА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	121
IX. 2. 4. ЗЕЛЕНА СИСТЕМА	122
IX. 2. 5. ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА	122
IX. 2. 6. ИНЖЕНЕРНА ИНФРАСТРУКТУРА.....	122
IX. 2. 6. 1. Прогноза за развитието на електроснабдяването	122
IX. 2. 6. 2. Прогноза за развитието на ВиК системите.....	123
IX. 2. 6. 3. Прогноза за изграждане на улични канализационни мрежи	123
IX. 2. 6. 4. Прогноза за изграждане на ПСОВ.....	123
IX. 2. 6. 5. Телекомуникационна инфраструктура	123
IX. 2. 7. БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА	123

Фигура 1. Място на ОУП в системата от документи за стратегическото планиране на пространственото развитие.....	19
Фигура 2. Статистически райони според класификацията на териториалните единици за статистически цели в България /NUTS 2/.....	25
Фигура 3. Карта на територията	30
Фигура 4. Каптиран извор край язовир Арбит.....	32
Фигура 5. Население на Община Крушари.....	39
Фигура 6. Движение за броя на населението на Община Крушари	41
Фигура 7. Полова структура на населението на Община Крушари	42
Фигура 8. Възрастово разпределение на жителите на Община Крушари	43
Фигура 9. Естествен прираст на Община Крушари	45
Фигура 10. Механичен прираст на жителите на Община Крушари.....	46
Фигура 11. „Картиране" на туристическите забележителности на територията на община Крушари и Тервел.....	53
Фигура 12. Йерархична система от градове-центрове, Източник: Национална стратегия за регионално развитие на Република България.....	73
Фигура 13. Полюси и оси на развитие, Източник: Национална Стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.....	74
Фигура 14. Сателитно изображение на село Крушари.....	76
Фигура 15. Сателитно изображение на село Абрит.....	76
Фигура 16. Сателитно изображение на село Александрия.....	77
Фигура 17. Сателитно изображение на село Бистрец.....	77
Фигура 18. Сателитно изображение на село Габер.....	78
Фигура 19. Сателитно изображение на село Добрин.....	78
Фигура 20. Сателитно изображение на село Ефрейтор Бакалово.....	79
Фигура 21. Сателитно изображение на село Загорци.....	79
Фигура 22. Сателитно изображение на село Земенци.....	80
Фигура 23. Сателитно изображение на село Зимница.....	80
Фигура 24. Сателитно изображение на село Капитан Димитрово.....	81
Фигура 25. Сателитно изображение на село Коритен.....	81
Фигура 26. Сателитно изображение на село Лозенец.....	82
Фигура 27. Сателитно изображение на село Огняново.....	82
Фигура 28. Сателитно изображение на село Полковник Дяково.....	83
Фигура 29. Сателитно изображение на село Поручик Кърджиево.....	83
Фигура 30. Сателитно изображение на село Северняк.....	84
Фигура 31. Сателитно изображение на село Северци.....	84
Фигура 32. Сателитно изображение на село Телериг.....	85
Фигура 33. Национални културни коридори; /Източник: Национална концепция за пространствено развитие/.....	87
Фигура 34. Национална схема на културните маршрути в Република България, Източник: Български Национален Комитет на ИКОМОС, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т. Кръстев, 1999 г.....	87
Фигура 35. Западен Трансбалкански път, Източник: Български Национален Комитет на ИКОМОС, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т. Кръстев, 1999 г.....	88

Фигура 36. Национална схема на културните маршрути в Република България, Източник: Български Национален Комитет на ИКОМОС, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т.Кръстев, 2000 г.	89
Фигура 37. Опорен план собственост.....	109
Фигура 38. Прогноза за броя на населението на община Крушари през 2040 г. I вариант /при хипотеза за конвергентност/.....	112
Фигура 39. Прогноза за броя на населението на община Крушари през 2040 г. I вариант /при хипотеза за конвергентност/.....	113
Фигура 40. Прогноза за броя на населението на община Крушари през 2040 г. I вариант /при хипотеза за конвергентност/.....	114
Фигура 41. Пространствено разположение на проектните терени за предимно производствени терени Пп1 на територията на община Крушари.	115
Фигура 42. Пространствено разположение на проектните терени земеделска земя с възможност за застрояване за неземеделски нужди Сср1 на територията на община Крушари.	116
Фигура 43. Пространствено разположение на проектните терени за смесените многофункционални зони СМФ на територията на община Крушари	116
Фигура 44. Пространствено разположение на проектните терени за жилищни зони Жм1 на територията на община Крушари.	121

ТАБЛИЦИ

Таблица 1. Основни показатели на територията - 2012 г.	29
Таблица 2. Баланс на територията.	29
Таблица 3. Относителен дял на населението на Община Крушари от общото население на страната по години.	40
Таблица 4. Брой на населението на общината по години.	40
Таблица 5. Население под, в и над трудоспособна възраст.	43
Таблица 6. Завършено образование към 2011 г. в община Крушари и страната.	44
Таблица 7. Основни икономически показатели за община Крушари- 2011 г. и 2007 г. .	47
Таблица 8. Животновъдство.....	49
Таблица 9. Инвестиции.....	58
Таблица 10. Средно равнище на безработицата.....	59
Таблица 11. Средната работна заплата в община Крушари и страната.....	60
Таблица 12. Учебни заведения в община Крушари.	62
Таблица 13. Списък на военните паметници на община Крушари	62
Таблица 14. Списък на културно историческото наследство на Община Крушари.....	64
Таблица 15. Читалища в община Крушари.....	67
Таблица 16. Творческа дейност в читалищата в община Крушари.....	68
Таблица 17. Списък с културно-историческите паметници	86
Таблица 18. Списък с културно-историческите паметници	90
Таблица 19. Списък с военните паметници	97
Таблица 20. Списък на републиканските пътища III клас на територията на община Крушари.	98
Таблица 21. Справка за състоянието на републиканските пътища на територията на ОПУ-Добрич за Община Крушари към 31.12.2018г.	99
Таблица 22. Информация за километричното положение на началото и край на населените места през, които минават пътищата от РПМ за Община Крушари.....	99
Таблица 23. Водоснабдяване на сгради и домакинства.....	101
Таблица 24. Канализационна мрежа в община Крушари.	102
Таблица 25. Справка за доставена и консумирана вода през последните 5 години по месеци, източник: „Водоснабдяване и канализация Добрич“ АД	103
Таблица 26. Електроснабдяване на община Крушари.....	104
Таблица 27. Баланс на територията по актуализиран опорен план.....	107
Таблица 28. Структурата на вида собственост в общината.	108
Таблица 29. Баланс на територията на прогнозата за социално-икономическо и пространствено развитие на ОУПО Крушари.....	124

СПИСЪК ГРАФИЧНИ МАТЕРИАЛИ – ОУПО КРУШАРИ

М 1:30 000	1. Опорен план
М 1:50 000	2. Опорен план на собствеността
М 1:50 000	3. Топографска карта
М 1:50 000	4. Транспортна мрежа
М 1:50 000	5. Елементи на националната екологична мрежа
М 1:250 000	6. Регионални условия и връзки на община Крушари в Североизточен район на планиране на Република България
М 1:135 000	7. Обхват на ОУП на Община Крушари в Територията на Област Добрич
М 1:50 000	8. Защитени територии в обхвата на ЗКН
М 1:30 000	9. Прогноза за социално-икономическо и пространствено развитие
М 1:50 000	10. Инженерна инфраструктура Електроснабдяване
М 1:50 000	11. Инженерна инфраструктура ВиК
М 1:50 000	12. Селищна структура
М 1:50 000	13. Обществено обслужване и социална инфраструктура
М 1:50 000	14. Сборна схема на техническата инфраструктура

СЪКРАЩЕНИЯ

АИС-АКБ	Автоматизирана информационна система-Археологическа карта на България
БКТП	Бетонна комплектна трансформаторна подстанция
БНР	Българско национално радио
ГИС	Географска информационна система
ГКПП	Гранично контролен-пропускателен пункт
ГПСОВ	Главна пречиствателна станция за отпадни води
ДВ	Държавен вестник
ДГС	Държавно горско стопанство
ДФ	Държавен горски фонд
ЕЕСМ	Единната електронна съобщителна мрежа
ЕС	Европейски съюз
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗИДЗУТ	Закона за изменение и допълнение на Закона за устройство на територията
ЗКН	Закон за културно наследство
ЗРП	Застроителен и регулационен план
ЗРР	Закон за регионално развитие
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ИА ЕСМИС	Изпълнителна агенция електронни съобщителни мрежи и информационни системи
ИАОС	Изпълнителна агенция околна среда
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
КАВ	Качество на атмосферния въздух
КН	Културно наследство
КРС	Комисия за Регулиране на Съобщенията
КСП	Канализационна помпена станция
КТП	Комплектна трансформаторна подстанции
МВР	Министерство на вътрешните работи
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройство
МТБ	Материално техническа база
НАИМ–БАН	Национален археологически институт с музей към Българска академия на науките
НАРЕДБА №12	Наредба 12 от 18.06.2002 г. за качествените изисквания към повърхностни води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване.
НАРЕДБА №4	Наредба 4 от 14.09.2012 г. за характеризиране на повърхностните води, се наблюдава запазване на състоянието на водното тяло, т.е. много добро екологично и добро химическото състояние.
НАРЕДБА №8	Наредба №8 за обема и съдържанието на устройствените схеми и планове
НАРЕДБА №Н-2	НАРЕДБА № Н-2 от 6.04.2011 г. за създаване, поддържане и предоставяне на информацията от автоматизирана информационна система "Археологическа карта на България

НИНКН	Национален институт за недвижимо културно наследство
НКН	Недвижимо културно наследство
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НКЦ	Недвижими културни ценности
НСИ	Национален статистически институт
НСМОС	Национална система за мониторинг на околната среда
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НУ	Начално училище
ОВОС	Оценка за въздействие върху околната среда
ОДЗ	Обединено детско заведение
ОЕСУТ	Общински експертен съвет по устройство на територията
ОУ	Образователно училище
ОУП	Общ устройствен план
ОУПО	Общ устройствен план на общината
ПГГСД	Професионална гимназия по горско стопанство и дървообработване
ПГСЕУ	Професионална гимназия по строителство, електротехника и услуги
ПОРН	Потенциалната оценка на риска от наводнения
ПРЗ	План за регулация и застрояване
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадни води
ПУП	Подробен устройствен план
ПУРБ	
ПФК	Професионален футболен клуб
РДГ	
РИОКОЗ	Регионалната инспекция за опазване и контрол на общественото здраве
РИОСВ	Районна инспекция по околна среда и водите
РОУКАВ	Районите /агломерациите/ за оценка и управление качеството на атмосферния въздух
РП	Републикански път
РПМ	Републиканска пътна мрежа
С. П.	Строителен полигон
СОУ	Средно образователно училище
ТБО	Твърди битови отпадъци
УПИ	Урегулиран поземлен имот
ФПЧ	Фини прахови частици
ЦДГ	Целодневна детска градина
ЦНСТ	Център за настаняване от семеен тип
ЦСМП	Център за спешна медицинска помощ
ЦСРИ	Център за социална рехабилитация и интеграция

I. ВЪВЕДЕНИЕ ОУПО

Настоящият ОУПО Крушари е разработен на основа изпълнение на Договор № ОС-09-2079/14.09.2017 г. с предмет: „Изработване на общ устройствен план на община Крушари“, сключен между Обединение „Про Консулт Крушари“ ДЗЗД и Община Крушари.

За територията на общината са влезли в сила и предстоят да бъдат актуализирани система от документи за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие по смисъла на Закона за регионално развитие. Реализациите на предвижданията на тези стратегически документи, в т. ч. и тяхното евентуално финансиране по оперативни програми на ЕС, се нуждаят от актуална и адекватна устройствена планова основа. За осигуряване на такава основа, ЗУТ регламентира възможността за изработване на ОУПО, който обхваща населените места в общината и техните землища. Същността на този планов документ е дефинирано подробно в чл. 106 от ЗУТ.

Ръководството на Община Крушари оценява потребността от изработване на ОУПО като основа на бъдещото управление на територията на общината. Настоящият проект е разработен в съответствие със стратегическата рамка за регионално развитие на Североизточна България, област Добрич, община Крушари и законовата нормативната уредба в тази сфера като спазва изискванията, дефинирани в Техническото задание на Възложителя.

Информационно-техническа основа за изработване на ОУПО

От основно значение за разработването и апробацията на ОУПО е осигуряването и използването на максимално актуална информация, отразяваща достатъчно точно текущата ситуация и тенденции. Дейността по информационното осигуряване има няколко основни аспекта, които ще спомогнат както за изработването на ОУПО, така и в бъдещето му управление и реализация.:

- Анализирание на различните заинтересовани страни към изготвянето на ОУПО Крушари и техните нужди.
- Намиране и организиране на необходимите изходни данни за анализа с цел създаване на система от териториални социално-икономически индикатори. Тъй като информационната обезпеченост на анализа е от критично значение за успешното изпълнение на договора, е необходимо да бъдат внимателно проучени и оценени

изходните данни и да бъдат идентифицирани информационните дефицити и недостатъците в качеството на данните. За целта е създаден работен механизъм за анализ на информационната обезпеченост. С помощта на този инструмент се създаде основата за събиране, оценка и обработка на източници на данни и информация и индикатори при осъществяването на дейностите по проекта.

- Фактическото събиране, обработка и интеграция на необходимите данни в централизираната географска база, част от специално разработеното за целите на управление и реализация на ОУПО специализирано ГИС приложение. То служи също както като платформа за събиране и анализ на данни и генериране на информация, така и за осигуряване на широк достъп до информационните ресурси, разработения ОУПО Крушари и неговото управление.

II. ПОДХОД И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ОУП

При разработването на отделните фази на ОУПО са използвани всички методи заложен в техническото задание за изработване на ОУПО Крушари като са използвани следните водещи методи от практиката, наложили се в областта на устройственото и териториално планиране, в това число:

- **Камерален метод /desk research/** като основен метод за набиране на публикувана и непубликувана статистическа информация, литературни източници, специализирана информация на ниско териториално ниво /общини, отделни населени места, ведомствени научни разработки и документи и други/;

- **Наблюдение и проучване** – извършено от екипа на място и в Интернет, получаване на информация от източници, събиране на познания, мнения, опит и предложения;

- **Сравнение** – сравняване на данни, факти, показатели и резултати от наблюдението и проучването и на тяхна база изводи и формулировки в проектното решение;

- **Система от аналитични методи**, между които **системно-структурен анализ**, **документален анализ**, **многомерни статистически методи /кълстерен и факторен анализ/** и **сравнителен анализ** на аналогични примери от националната и световна практика.

- **Анализиране и Синтезиране** на резултатите от наземни и надземни изследвания.

- **Списъци и матрици на планирани мерки в стратегическите документи** за национално, регионално, общинско развитие, национални секторни стратегии; стратегии на ЕС, други официални документи, съдържащи политики, които включват плановия хоризонт до 2020 г.

- **Индексен метод** - сравняване равнището на даден статистически показател към момента и неговото равнище в минал период или към равнище на минало време, прието за база;

- **Методи за геопространствен анализ**, което включва използване на съвременните средства на географските информационни системи за анализ и обработка на геопространствени данни;

- **Прогнозни методи** за определяне на насоките на развитие на демографските ресурси, икономическото развитие, работната сила, социалната инфраструктура;

- **Класификационни методи** за формиране на различни типологии за целите на анализа и политиките;

- **Експертни консултации** в процеса на разработване на предложенията и вземането на решения;

- **Метод на експертните оценки** във всички етапи на разработката. Задължително се прилагат в случаите, в които е необходимо да се редуцира субективността – при оценка на потенциала, при анализа на въздействията и др.;

- **Метод на пространствените сценарии;**

- **Групово вземане на решение** за избор на алтернатива на основата на конструктивен диалог, решаване на конфликтите и постигане на консенсус;

- **Консултации** с държавни и местни институции и организации и водещи специалисти в областта на туризма, спорта, устройството на териториите и опазването на околната среда;

- **Графични методи** – за изобразяване на резултатите, фактите и тенденциите, ще се използват геометрически изображения на функционална зависимост с помощта на линии на равнината. ОУП да съдържа цветни карти, таблици, графики, фигури и схеми.

- **SWOT анализ** – анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите.

Методи, които ще бъдат използвани при проучванията и разработването на ОУПО в обобщен вид са предимно аналитично-синтезни /анализ и синтез/, различни статистически методи, системен, теренни, графични и описателни методи и др. Особено актуален на фона на протичащите в региона процеси и използваният процесуално-адаптивен подход.

Екипът на Обединение „Про Консулт Крушари“ ДЗЗД предвижда настоящата обществена поръчка да се изпълнява като интегриран проект, обединяващ всички дейности, необходими за постигането на очакваните от Възложителя резултати. Проектът се управлява в строго съответствие със съвременната теория и добра практика за управление на проекти с адаптирано обхващане на всички проектни процеси. В съответствие с характера на работа по изпълнение на поръчката. Проектът се разделя на логически и хронологично свързани етапи, които се изпълняват последователно, като където е допустимо и необходимо, се прилага припокриване на етапи с цел постигане на целите, свързани с времето като ресурс и изискванията /количествени и качествени/ към резултатите на всяка фаза /етап/.

Предлаганият изследователски подход и свързаната с него методология са разработени съгласно заложените в Техническото задание параметри относно обхвата на задачата за разработване на ОУПО Крушари, спецификата на целите на обществената поръчка и очакваните резултати и продукти от нейната успешна реализация. В тази връзка, методологията за разработване на ОУПО Крушари е разработена в съответствие с принципите и методите **както на интегрираното устройствено планиране**, така и на индикативното **стратегическо планиране на териториалното развитие**.

Най-общо, предлаганата от нас методологическа концепция за изработване на ОУПО Крушари е свързана с разработването на **ефективен инструмент за интегрирано устройствено планиране**, чрез който да се създадат необходимите **предпоставки и условия за:**

- **Динамично и комплексно развитие на общинската територия;**
- **Повишаване качеството на живот на местната общност;**
- **Подобряване условията за бизнес;**
- **Повишаване на инвестиционната атрактивност на общината;**
- **Устойчиво ползване на природните и поземлени ресурси;**
- **Опазване на биологичното разнообразие.**

Методологичната концепция за изработването на ОУПО Крушари има сложен композитен характер и включва в себе си елементи на интегрираното териториално планиране, на традиционното устройствено планиране и на класическата концепция на стратегическото планиране и управление на територията.

III. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

III. 1. Стратегическа цел

Стратегическа цел на ОУПО Крушари е да служи като управленски инструмент в планирането и устройствената политика на местната власт, като да създава оптимални пространствени и функционални структури и връзки за развитие, изграждане и комплексно устройство на цялата територия в хармонично единство на урбанизираните територии и на природните дадености, изхождайки от специфичните, регионални и местни условия.

III. 2. Специфични цели

Стратегическата цел на ОУПО Крушари ще се реализира чрез постигането на няколко групи специфични цели:

1. Идентифициране възможностите и ограниченията за развитие, като се изведат потенциалните ползи и ресурси и се предложат адекватни модели за тяхното ползване:

- Създаване на условия за развитие и обновяване на социално икономическия комплекс, така че да се осигури заетост на наличната и на потенциалната работна сила в общината;

- Предлагане на решения за ефективното използване на ресурсите и потенциалите на извън урбанизираната територия за целите на социално – икономическото развитие на общината.

2. Оценяване на регионалните връзки и контакти като се изведат възможните насоки на общи действия със съседни и други общини в постигането на общи цели:

- Анализ на транспортната инфраструктура и на настоящите и прогнозни потребности и предлагане на решение в съответствие с устройствената концепция /акценти – връзките с населените места в област Добрич и съседните области/;

- Извеждане на визия за устройствено развитие на общината на базата на интегриране на местните условия и възможности с тези от регионална значимост.

3. Развитие и трансформация на съществуващи и създаване на нови функции, както в населените места, така и в извън урбанизираните територии в обхвата на общината; предлагане на функционално дефиниране на населените места:

- Преразпределение на функции, което да осигури съживяване на населените места;

- Обединение на населените места в система и интегрирано управление на публичните услуги;

- Органично и функционално обвързване на село Крушари с останалите населени места в екологично, икономическо и културно отношение;

- Активизиране на малките населени места и формиране на по широк спектър на функции в тях;

- Формиране на „контактни зони” около населените места и зоната на активно влияние на туристическите активности.

IV. ОБХВАТ И ВРЕМЕВИ ХОРИЗОНТ НА ОУПО КРУШАРИ

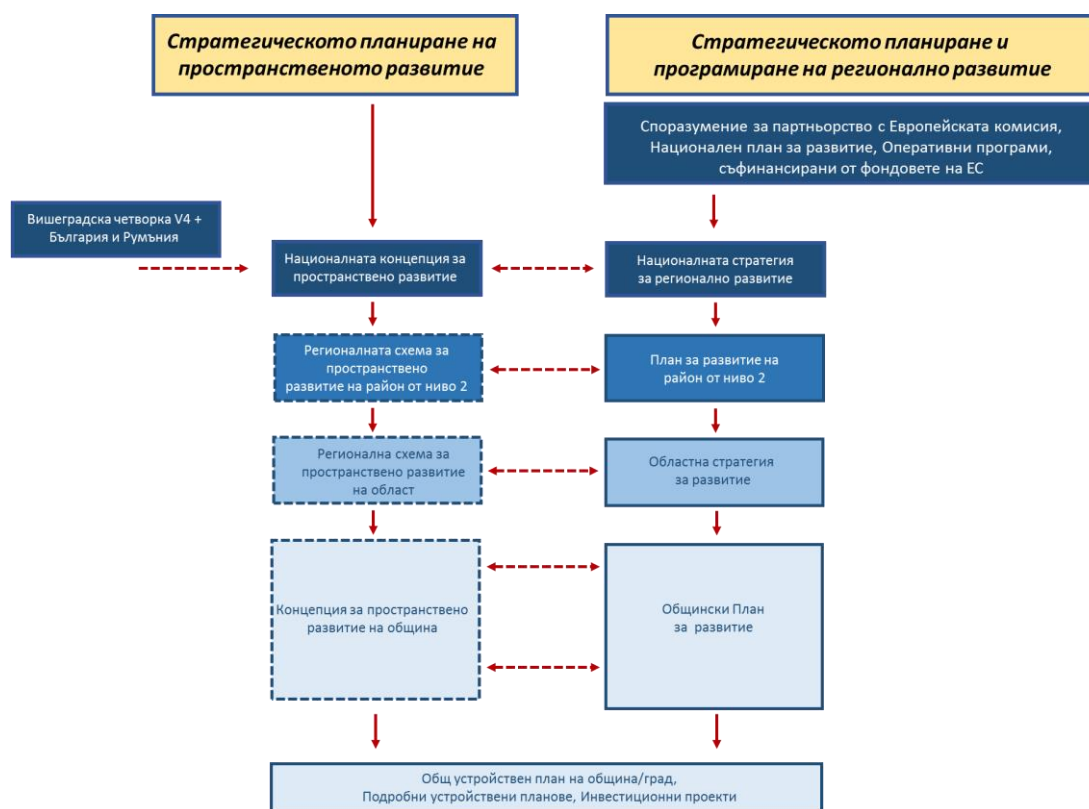
ОУПО Крушари е разработен в обхвата на цялата територия на общината с обща площ от 417,21 км², в т.ч. всички 19 населени места с техните землища, а именно: с. Крушари, с. Абрит, с. Александрия, с. Бистрец, с. Габер, с. Добрин, с. Ефрейтор Бакалово, с. Загорци, с. Земенци, с. Зимница, с. Капитан Димитрово, с. Коритен, с. Лозенец, с. Огняново, с. Полковник Дяково, с. Поручик Кърджиево, с. Северняк, с. Северци, с. Телериг..

Съгласно чл. 17, ал. 3 на Наредба №8, ОУПО Крушари се изработва с прогнозен период от 15 – 20 години.

V. ОБВЪРЗАНОСТ НА ОУПО С НАДНАЦИОНАЛНО И НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ И ПРОГРАМНИ ДОКУМЕНТИ, С ПЛАНОВЕ И ПРОГРАМИ НА РЕГИОНАЛНО, ОБЛАСТНО И ОБЩИНСКО РАВНИЩЕ

Планирането и управлението на територията представлява сложен, динамичен и пространствено обусловен процес, който се задвижва от нуждите и желанията на местната общност, съобразява се с наличните ресурси и потенциали за развитие, структурира се в политики и стратегии за развитие и се прилага чрез конкретни модели за устройство на територията.

Разглеждана в този контекст задачата е изготвяне на ОУПО Крушари като документ, заемащ междинно йерархическо ниво и изпълняващ ролята на редутор, осигурявайки плавен преход и конкретизация при реализирането на насоки, дефинирани от планови документи на стратегическо ниво, като се започне от Национална стратегия за регионално развитие през регионалните планове за развитие и областните стратегии към местното планиране на ниво община с общински план за развитие при реалното им прилагане на територията на общината. ОУП съдържа в себе си ясно дефинирани устройствени зони в рамките на територията с конкретни граници, предназначение и устройствени режими, изпълняващи залегналото в плановите документи от по-високо ниво.

Фигура 1. Място на ОУП в системата от документи за стратегическото планиране на пространственото развитие.

При разработване на аналитичната част на ОУП са отчетени тенденциите в развитието на територията на общината, както и предвижданите интервенции в

действащите и предстоящите стратегически документи, имащи отношение към планирането и управлението на територията. Основните документи, които имат въздействие върху изработването на ОУП са следните:

- **Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2022 г.**

Националната стратегия за регионално развитие е стратегически документ, който задава модела на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната. НСРР определя дългосрочните цели и приоритети на политиката за регионално развитие и следи за тяхното постигане и взаимно допълване. Главната стратегическа цел на НСРР е „Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие, базирано на използване на местния потенциал и сближаване на районите в икономически, социален и териториален аспект”. ОУП следва да допринесе за реализацията на някой от стратегическите цели, заложи в НСРР 2012-2022г., като някой от тях са: „Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места“ и „Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез развитие и реализация на човешкия капитал“;

- **Национална концепция за пространствено развитие на Република България 2013-2025 г.**

Националната концепция за пространствено развитие е стратегически документ, определящ пространствено-устройствената основа за развитие и планиране на елементите на националната територия, с цел постигане на комплексно и интегрирано планиране за осъществяване не само на регионалното, но и на отделните социално-икономически секторни планирания на национално ниво, в контекста на общеевропейското пространствено развитие. Концепцията служи за подпомагане на различните секторни политики в различните йерархични нива, включително и на ниво град. НКПР дава визия за бъдещото пространствено развитие на територията през 2025г.;

- **Регионален план за развитие на Североизточен район за периода 2014-2020 г.**

Регионалният план за развитие на Североизточен район е планов средносрочен документ, задаващ цели и приоритети за устойчив растеж на регионално равнище. Той анализира силните и слабите страни на региона, неговите възможности за развитие, но

и неговите слабости. Регионалният план анализира актуалните проблеми за всяко едно населено място, част от региона, и се стреми да прилага целенасочени политики, които да спомогнат за тяхното разрешаване. Осигурява достъп на информация и публичност, както и подпомага за развитието на местния потенциал, включвайки го в целите и приоритетите на района;

▪ **Областна стратегия за развитие на област Добрич за периода 2014-2020 г.**

Областната стратегия за развитие определя рамката за развитие и устройство на областта и е стратегически документ, който кореспондира с Регионалния план за развитие и общинските планове за развитие. Тази тясна взаимовръзка между отделните равнища на планиране и управление в страната е показател за синхрон и допълняемост при стратегическото целеполагане с оглед на регионалното развитие. Областната стратегия за развитие на Област Добрич има за цел „да се постигне висока степен на социално-икономическо развитие на област Добрич в условията на устойчиво и балансирано развитие на районите в Република България“, както и „да се повиши териториалната свързаност и устойчивост за подобряване качеството на живот в област Добрич.“;

▪ **Общински план за развитие на община Крушари за периода 2014-2020г.**

Общинският план за развитие за периода 2014-2020 г. е документ със стратегическо планиране и програмиране на устойчивото местно развитие, който се разработва в съответствие с предвижданията на Областната стратегия за развитие на област Добрич за периода 2014-2020 г. и останалите стратегически документи

Като документ, той засяга най-ниското ниво от системата за стратегическо планиране и управление на регионалното развитие и обвързва сравнителните предимства и потенциал за развитие на местно ниво с ясно дефинирана визия, цели и приоритети за развитие на общината в унисон с предвижданията на документите, задаващи насоките в регионалната политика на европейско, национално и регионално ниво;

▪ **Стратегията „Европа 2020“ /2010 г./** – Тя задава рамката на необходимите интервенции за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж в страните и регионите на ЕС;

- **Петия кохезионен доклад** – В него е разписана оценка на постиженията на европейската политика за сближаване, както и структуроопределящи насоки за развитието на ЕС през програмния период 2014-2020 г.;

- **Лисабонската стратегия 2000 г.** /и актуализациите в нея/ - Главният акцент се поставя върху необходимостта от развитие на икономика, базирана на знанието чрез адаптиране към промените в информационното общество и ускоряване на научноизследователската и развойната дейност, както и усъвършенстване на социалния модел чрез инвестиране в развитието на човешките ресурси и провеждане на активна политика на заетост;

- **Хартата от Лайпциг за устойчиви европейски градове /2007 г./** – В нея са заложили общите принципи и стратегии на политиката за развитие на градските райони /интегрирано развитие на градските райони, балансирана териториална организация на основата на европейската полицентрична градска структура и др./.

VI. НОРМАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА

С измененията в ЗУТ, обнародвани в ДВ, бр. 82 от 26.10.2012 г., бяха осъществени сериозни промени в системата на стратегическото планиране на територията. Въведена беше категорията „пространствено развитие”, която обхваща изготвянето и актуализацията на система от документи за пространствено развитие на национално, регионално и общинско ниво. Същите документи са пряко свързани със системата за регионално планиране и се разработват като отчитат обективните дадености и предимства на територията и съобразно принципите за балансирано устойчиво развитие, определят стратегическите цели, приоритети и мерки на политиката за интегрирано пространствено развитие.

Необходимостта от изготвяне на актуален ОУПО Крушари е продиктувана от няколко обстоятелства:

- С влизането в сила на ЗИД на ЗУТ /обн. ДВ, бр.82 от 26.10.2012г./ се поставят нови съществени изисквания към устройството на отделните видове територии и значително се ограничават инвестиционните намерения на физически и юридически лица при липса на действащ ОУПО;

- Наличието на актуален ОУПО Крушари е условие и предпоставка за кандидатстване и получаване на финансиране по линия на оперативните програми на европейските структурни фондове;

- ОУПО ще създаде благоприятни условия за инвестиционно проектиране и строителство в община Крушари;
- ОУПО ще допринесе за по-ефективното планиране на общинската територия, при прилагането на интегриран подход за постигане на устойчиво развитие в перспектива.
- Правилата и нормативите за прилагане на ОУПО ще допринесат за неговото и на общината по-добро управление.

VII. ДИАГНОЗА / СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ

VII. 1. РЕГИОНАЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА

VII. 1. 1. Местоположение на община Крушари и връзки със съседни територии

Община Крушари е разположена в Източна България, като се намира в северната част на област Добрич. На юг граничи с община Добрич-селска, на изток с община Генерал Тошево, на югозапад с община Тервел, на северозапад с община Кайнарджа и област Силистра, на север с Румъния.

Общата площ на община Крушари е 417.21 кв.км, което представлява 8,84% от територията на област Добрич (4719,7 кв.км). Това ѝ отрежда шесто място по този показател в областта. Гъстотата на населението на 1 кв.км е 8,45.

Цялата територия на община Крушари е формирана от землищата на 19 населени места: с. Крушари - административен център на общината и с. Абрит, с. Александрия, с. Бистрец, с. Габер, с. Добрин, с. Ефрейтор Бакалово, с. Загорци, с. Земенци, с. Зимница, с. Капитан Димитрово, с. Коритен, с. Лозенец, с. Огняново, с. Полковник Дяково, с. Поручик Кърджиево, с. Северняк, с. Северци, с. Телериг..

Село Крушари се намира на 32 км северно от Добрич. Селото е застроено при надморска височина 208 м и заема площ от 18,08 км².

Географският релеф е хълмист. Надморската височина на общината е 150-220 метра.

VII. 1. 2. Регионален контекст - пространствени, икономически, социални, културни, екологични, комуникационни и други проблеми

Географското положение предопределя мястото на община Крушари спрямо формираната структура на националното пространство и в значителна степен обуславя характера на нейното териториално и икономическо развитие. В това отношение, територията на община Крушари може да се характеризира до голяма степен като териториална единица с ясно изразени периферни особености, които се отразяват както на модела на развитие на селищната мрежа, така и на спецификата на местната икономика и нейният потенциал. В така формираната териториална структура на общината, се е формирала една единствена урбанистична структура с градски характер, която с оглед наличните условия и ресурси, естествено попада в категорията „малки градове с микрорегионално значение за територията на група общини“.

Регионалният контекст на развитието на територията на общината се определя от няколко комплексно влияещи фактора, които могат да бъдат класифицирани в следните основни групи:

- Фактори, свързани с географското положение на общината: в това число разположението и в рамките на област Добрич и в териториалната структура на Североизточния район. Към тази група се отнася и природогеографската предопределеност на територията, както и свързаните с това климатични, хидрографски условия, формираната горска растителност, почвена покривка и др, които от своя страна се явяват и ресурси за развитие на местната икономика.

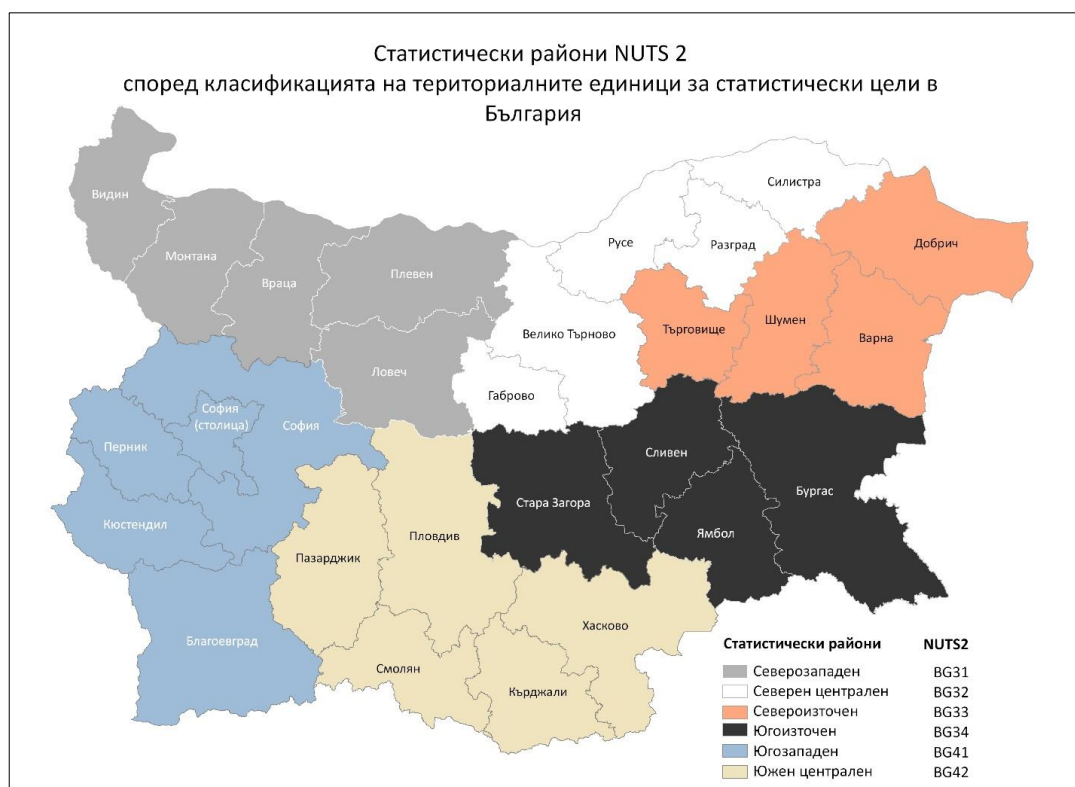
- Природогеографски условия и ресурси
- Особенности в историческото развитие на територията.
- Административно-териториални- мястото и в административната структура на област Добрич.
- Традиционните връзки, които общината поддържа с областният център Добрич, което пряко влияе върху усвояването на ресурсите и установените модели на развитие на урбанистичната и икономически структури на общината.

Специфична особеност на регионалния контекст, в който се развива територията на община Крушари е наличието на общински център като главна икономическа, социална и обслужваща сила и периферни малки селища без ключови функции. Общ модел за териториално развитие за областта, би позволил постигането на кумулативен растеж, ефект на мултипликатора /синергичен ефект/, при ефективното ползване на

ресурсите, потенциалите и сравнителните предимства както на община Крушари, така и на съседните общини.

VII. 1. 3. Място на община Крушари в административно-териториалното делене

Община Крушари се намира в границите на „Североизточна България” от ниво NUTS1, североизточен район за планиране от ниво NUTS 2 и е включена в административните граници на област Добрич ниво NUTS 3, съгласно общата класификация за статистически цели на териториалните единици NUTS и ЗРР на Република България.

Фигура 2. Статистически райони според класификацията на териториалните единици за статистически цели в България /NUTS 2/.

Общата площ на община Крушари (417.21 кв. км.), съставлява едва 8,84% от територията на област Добрич и около 2.8% от територията на Североизточен район.

VII. 2. ИСТОРИКО-ГЕОГРАФСКО РАЗВИТИЕ – ОСОБЕНОСТИ В ПРОСТРАНСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ

VII. 2. 1. ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Крушари и околните села, оформящи южната половина от община Крушари, са привличали хората още от дълбока древност. Археологическите материали свидетелстват, че това място е обитавано от човека от най-стари времена. По-късно то е заселено от дошлите от източните степи номади, с които се свързват археологическите култури на ранния и късния бронз. Следи от присъствието на тези воинствени племена са находките от медни и бронзови ками и кинжали, а по-късно и остриетата от копия, брадви и ножове, намирани случайно в района на Крушари и околните села. Особено интензивен става животът през ранножелязната епоха, за което съдим по многобройните селища, могилни некрополи, крепости и укрепления. След опустошителните походи на дако-гетския владетел Буребиста, този район отново е заселен и процъфтяващ през времето на Римската империя, като за това свидетелстват многобройните поселения. Значими центрове по това време са били крепостите Залдапа (дн. Калето в землището на с. Добрин), Св. Кирил (дн. в землището на с. Капитан Димитрово), неустановената крепост в землището на с. Габер, неукрепения религиозен център край днешното с. Телериг и др., които са градски и културни средища с голямо влияние и значимост в днешните североизточни български земи.

Започналото през IV в. Велико преселение на народите постепенно разрушава огромната Римска империя, нейната административна система, пътища и поселищна структура, като при това живота в нея не прекъсва изцяло, а замира постепенно, изнасяйки се от удобните полета, към трудно достъпни, укрепени места. За това свидетелстват и останките на Залдапа. През късната античност в ролята на защитник на крепостите и укрепленията все по – често са наемани на служба или направо заселвани т. нар. федерати от германски, сарматски или хунски племена. Вероятно в резултат на тяхното присъствие е останал и непроученият напълно засега некропол при близкото село Александрия. През VII в. много от селищата са унищожени от походите на авари и славяни. След техните опустошителни набези, съпроводени с масово отвличане на население на север от Дунава, животът по този край замира чак до пристигането на прабългарските племена.

С периода на най-голямото могъщество на Първото българско царство през края на IX и X в. районът изживява нов разцвет, който приключва в средата на X в. с руското и византийското нашествие през 969 – 971 г. България успява да освободи тези земи през 976 г., но те отново са покорени през 1001 г. Само четвърт век по-късно започват разрушителните печенежки нашествия, които почти напълно обезлюдяват областта. С

възстановяването на Българското царство през 1185 г. тези земи отново са свободни, но с кризата на българската държавност от средата на XIII в. и започналите татарски нашествия българите в областта са изправени отново пред изпитания. С падането на България под турско робство животът тук замира почти напълно. Старото население е или избито, или продадено в робство, или прогонено. Едно от последните значими събития оставили археологически паметници в района на Коритен и селата около него е походът на полско-унгарският крал Владислав III Ягело към Константинопол. В паметната битка при Варна през 1444г. войската на християнската коалиция е разбита от султан Мурад II. При последвалото отстъпление по канлъйолу (кървания път), голяма част от рицарите намират убежище край запустелите руини на крепостите в района. Точно там са дадени и последните им битки срещу турците, като всички те са загубени до една.

Животът в района започва бавно да се възстановява едва в началото на XIX век. Историческите превратности в този край събират тук преселници от Източна България: от Тракия (Одринско) и Старозагорско, от Балкана (Габрово и Върбица) и от Североизточна България (Шуменско). Дошли тук, те донасят със себе си особеностите на своя бит и култура.

Първите заселници-българи в Крушари (тогава Армутлии – от турската дума армут – круша) са братята Бойчо и Стоил Стоянови. Те идват от село Ковчаз, Тракия, около 1810-1812г., и са рупци. След тях се заселват родове от Новозагорско, от Великотърновско – Вълкойордановите, от Старозагорско – Шупналовите и Караивановите, от с. Червенци (Вълчидолско) и др. През следващите години поради турските насилия от Крушари се изселват в Бесарабия около 10-15 български семейства. След няколко години те отново се завръщат в селото си, но намират къщите си опожарени. По-късно на свой ред турските семейства постепенно се изселват. През Кримската война (1854 г.) всички българи от крушарските села се изселват за втори път в Бесарабия, в околностите на гр. Бендер. Там отсядат около три години и се завръщат след войната.

Понеже Крушари е заобиколено с турски села, то жителите му често пъти търпят издевателствата на поробителите. Поради насилията по време на Освободителната война, през юни 1877г. всички българи от Крушари избягват за трети път в тулчанските села. След прекратяването на войната се завръщат в селото, но го заварват опожарено и се заемат с възстановяване на имотите си. Тъй като Крушари е особен вид център, седалище на турски жандармиоше през турското робство, веднага след

Освобождението става седалище на община с девет села (Армутлии, Азаплар, Ерджи, Кокарджа, Параджик, Бараклар, Кара-къшла, Кючук Ахмед, Хасъ-кюселери).

Първи кмет на Крушари от 1878 г. е даскал Димитър Трифонов от с. Кокарджа, бивш народен представител в Учредителното събрание в гр. Велико Търново.

Свободният живот в българската държава продължава до Първата румънска окупация (1913 – 1916г.). След кратковременното освобождение идва и втората окупация (1918 – 1940г.) и селото остава под гнета на поробителя до 18 септември 1940г., когато българските войски освобождават по силата на Крайовския договор Крушари. На 7 ноември 1940г. в Армутлийската община се заселват 1080 жители, съставляващи 206 семейства, преселници от Северна Добруджа. Те са настанени в къщите на румънските колонисти, които напускат Добруджа и се завръщат в Румъния.

След Крайовският договор от 7 септември 1940г. и възвръщането на Южна Добруджа към България село Крушари отново става център на община. До 9 септември 1944 г. селото се приобщава към обществено-политическия, стопанския и духовен живот на родината и развива във военновременни условия и държавно регулиране на икономиката. Наименованието си „Крушари” получава през 1942г. До тогава се казва Армутлии. Основните стопански отрасли са земеделието и животновъдството.

От 9 септември 1944г. до 1979г. с. Крушари е общински център.

На 14 април 1951 г. се обнародва 236-то постановление на ЦК на БКП и на Министерския съвет „За развитието на селското стопанство, водоснабдяването и електрификацията на Добруджа”.

Село Крушари е напълно водоснабдено през 1957 г.

През 1979 г. Крушари става център на селищна система. В нея са включени 20 села с население от 10 679 души. Тя заема територия от 425,4 квадратни километра. Водеща роля в нейната икономика имат земеделието и животновъдството.

След 10 ноември 1989 г. Крушари се развива в условията на демократизация и пазарна икономика. Преобладаваща е частната собственост. Селото продължава да бъде център на община с територия от 417,21 квадратни километра, в която влизат 19 населени места, с 7 243 жители. Земята за обработване е 276 500 дка. Селското стопанство е основен поминък на населението. В общината има 1 СОУ, 2 основни училища, 6 читалища, фолклорен събор в с. Александрия до манастира „Св. Илия“. Празник на общината е 26 Октомври - Димитровден.

VII. 2. 2. ПРИРОДО-ГЕОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

VII. 2. 2. 1. Физико-географско райониране и ландшафтни характеристики

Община Крушари с административен център с. Крушари е разположена в Североизточен район на Република България, област Добрич. На север граничи с Република Румъния, на изток с община Ген. Тошево, област Добрич, на запад с община Кайнарджа, област Силистра и община Тервел, област Добрич и на юг с община Добричка.

На територията на община Крушари са разположени 19 населени места - Абрит, Александрия, Бистрец, Габер, Добрин, Ефрейтор Бакалово, Загорци, Земенци, Зимница, Капитан Димитрово, Коритен, Лозенец, Огняново, Полковник Дяково, Поручик Кърджиево, Северняк, Северци, Телериг. Най-отдалеченото селище е на 22 км от административния център с. Крушари. По отношение на категоризацията на селата: с. Крушари е средно по големина (с население над 1000 души), 7 села са малки (от 200 до 1000 души), 11 села са с население под 200 души. Гъстотата на населението в общината е 10,89 жители на км², която е 3,69 пъти по-ниска от средната гъстота за област Добрич (40,19 души/кв. км). В общината живее 2,4 % от населението на областта.

Таблица 1. Основни показатели на територията - 2012 г.

Територия в км ²	Население 2012 г.	Гъстота д/км ²	Населени места	Села
417,21	4510	10,89	19	19

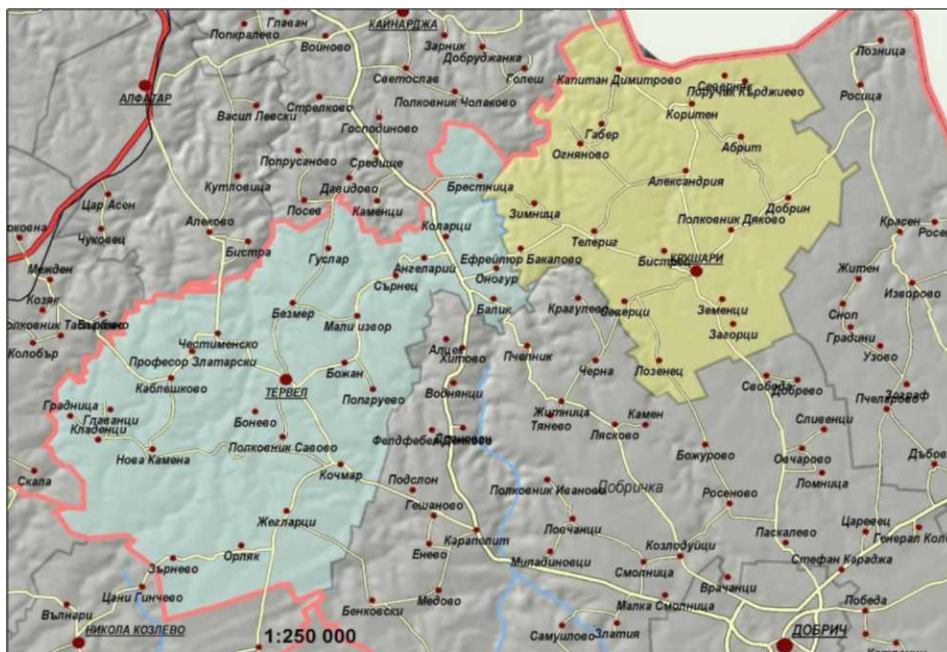
Територията на община Крушари е с обща площ от 417210 дка. В баланса на територията преобладават земеделските земи - 321248 дка, което представлява 76,95 % от площта на общината.

Таблица 2. Баланс на територията.

Общини	Обща площ (дка)	Територия по вид					
		Земеделска	Горска	Насел. места и др. урбанизирани територии	Водни течения и водни площи	За добив на полезни изкопаеми	За транспорт и инфраструктура
		Общо					

Обл. Добрич	4719713	3851863	534723	255351	13182	6768	37521
Крушари	417210	324627	74721	14717	986	312	1870
% от областта	8,84	8,42	13,97	5,76	7,49	4,6	4,98

Територията на община Крушари представлява 8,84 % от Добричка област, а нейното население - 2,38 % от населението на областта по данни от 2012г. Общината е малка, слабо населена, отдалечена от големите пазарни центрове и остава встрани от основни транспортни коридори. Предстоящото изграждане на гранично-пропускателен пункт при с. Северняк е фактор, който се очаква да повлияе върху затвореността, да подобри транспортния достъп и да създаде шансове за развитие.

Фигура 3. Карта на територията

VII. 2. 2. 2. Релеф

Община Крушари е разположена в източната част на Дунавската равнина и се характеризира с ниско хълмист релеф, леко наклонен на север и изток, поради което преобладават северните, североизточните, северозападните и източни изложения. Теренът е с надморска височина 50-300 м, като в по-голямата си част е равнинен с надморска височина около 200 м.

VII. 2. 2. 3. Климат

Община Крушари попада в умереноконтиненталната климатична област. Основно влияние оказват трансформираните океански въздушни маси, нахлуващи предимно от северозапад и запад, континентални въздушни маси на умерените ширини, нахлуващи предимно от североизток, както и формирани над самия Балкански полуостров. Известно влияние при формирането на местния климат оказва и близко разположения Черноморски басейн. Откритостта на Дунавската равнина на север позволява безпрепятствено нахлуване на студените континентални въздушни маси, поради което зимата е доста студена, пролетните мразове са често явление, лятото е сравнително топло. Средната годишна температура е около 11°, юлският максимум е около 36°, а януарският минимум - 25°. Годишната сума на валежите се движи от 480-550 мм, т.е. районът е един от най-сухите в страната. Средният брой на дните със снежна покривка е 83. Годишната продължителност на слънчевото греење е над 2200 часа. Снежната покривка е неустойчива, образува се през първото десетдневие на декември и рядко се задържа дълго. Средногодишният размер на валежите е 300 мм. Периодичните засушавания са често явление.

VII. 2. 2. 4. Полезни изкопаеми

На територията на Община Крушари не са открити полезни изкопаеми, освен карьерни материали в незначителни количества в с. Телериг.

VII. 2. 2. 5. Хидрографска мрежа

Община Крушари е бедна на повърхностни водни ресурси. Липсват повърхностно течащи води, характерен е непостоянен речен режим. При силни дъждове и при топене на снеговете по суходолията се събират течащи води в деретата, които по-късно пресъхват. При големи дъждове водите прииждат с голяма сила и унищожават всичко по леглата си.

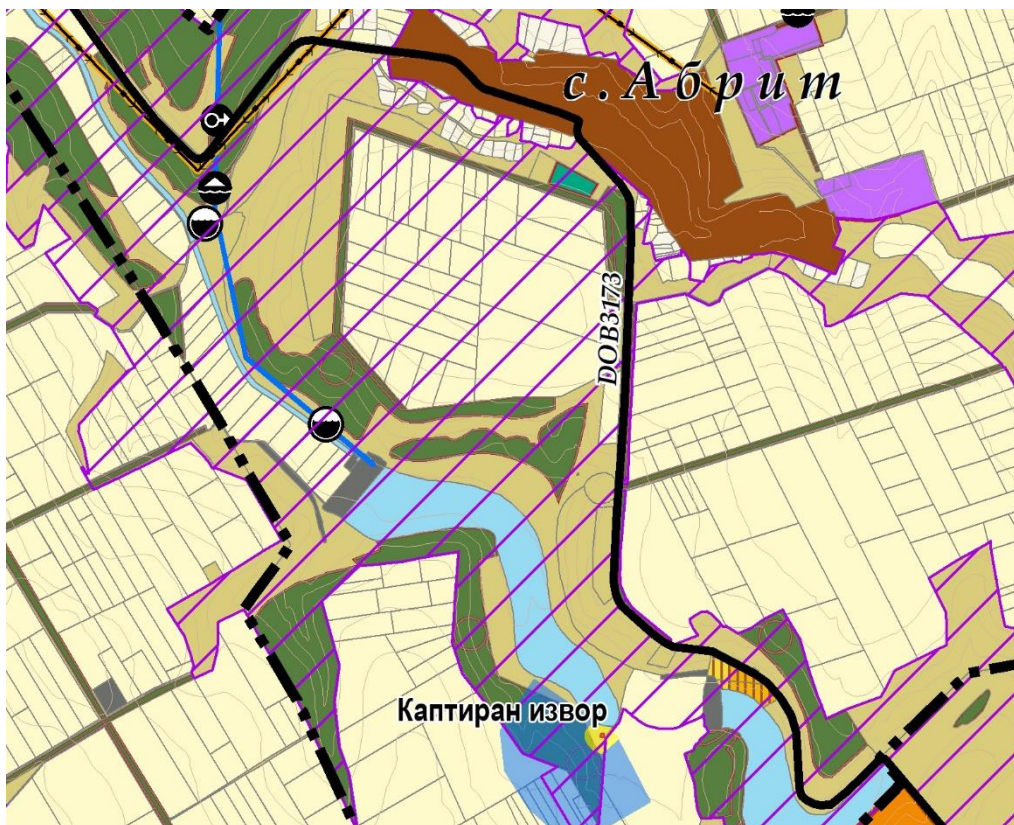
Подпочвените води се намират най-малко на 25 м дълбочина. За питейни нужди експлоатацията им става посредством сондажи на дълбочина 500-1000 м.

На територията на Община Крушари са изградени два микроязовира, захранвани от естествени водоизточници, като сумарната водна площ на двата язовира е 325 дка. Единият от тях е на границата с Община Тервел и се захранва от река Добричка. Вторият язовир се намира край с. Абрит в местността Залдапа.

Собственост е на „Напоителни системи“ - гр. Варна, стопанисван от двама концесионери. Водата от двата язовира не се използва за изкуствено поливане.

В общината има голям брой естествени водоизточници. В селата Александрия, Северци, Коритен, Телериг, Ефр. Бакалово, Габер, Капитан Димитрово, Абрит, Полковник Дяково действат десетки естествени чешми. За качеството на водата им не са правени задълбочени изследвания. За част от тях има изготвени лабораторни проби, които показват негодността на водата за пиене, но завишените стойности на откритите нитрати не възпират хората от общината да ги ползват за поливане, пиене и др.

Край язовира в с. Абрит е каптиран извор за трапезна вода. Обектът е в процес на разработка, като инвестиционните намерения на концесионера са в непосредствена близост до извора да бъде изграден цех за бутилиране на трапезна вода и безалкохолни напитки.

Фигура 4. Каптиран извор край язовир Арбит.

VII. 2. 2. 6. Почви

Почвената покривка е особено важен ресурс на природната среда. Тя отразява състоянието на ландшафтите.

Почвите, разпространени на територията на Община Крушари са основно черноземи - карбонатни, типични и излужени. На отделни петна се срещат и ерозирани карбонатни, типични и излужени черноземи.

Характерно за черноземите е високото хумусно съдържание, което се дължи на това, че те са се формирали основно под влияние на ливадно-степната растителност, която притежава мощна коренова система. След загиването им ливадно-степните тревы оставят голямо количество растителни остатъци, които след редица превръщания преминават в хумус. По цялата дължина на територията си черноземните почви имат рохкав строеж.

Механичният състав варира, като най-често срещаните са среднотежките по механичен състав черноземи. Процентното съдържание на хумус е между 4 и 6%. Сравнително добре запасени с основните за растенията хранителни елементи - К, N и P. Реакцията им е неутрална и само в някои случаи тя клони към слабо алкална (при карбонатите например).

Структурата им е добре изразена - зърнесто-троховидна, като почвените им агрегати са сравнително устойчиви на отмиване. При образуването на почвите структурата е подложена на разрушаване, но благодарение на високото съдържание на Са в черноземите, тя бързо се възстановява.

Черноземните почви проявяват слаба лепливост и при изсъхване не се напукват.

Притежават добра водопропускливост и имат добра водозадържаща способност. Имат добър въздушен и топлинен режим.

VII. 2. 2. 7. Гори

Горският фонд в община Крушари се стопанисва от лесничейски участък, подчинен на Държавно лесничейство гр. Генерал Тошево.

Характерна за ТП “ДГС- Генерал Тошево” е изградената в завършен вид система от противосуходейни и полезащитни горски пояси, равнинния терен и разпокъсаността на горските масиви.

В ДГФ преобладават горите на възраст до 50 год., които са около 70% от залесената площ. Естествените насаждения заемат около 40 %, горски култури около 60%. Горите от местни широколистните видове са около 30% от залесената площ. Полезащитните горски пояси обхващат площ от 74,1 ха.

Предвиденото средногодишно ползване на дървесина по лесоустройствения план е 8000 мЗ. стояща маса.

За залесяване през десетилетието са предвидени 469,7 ха. или 47,0 ха. годишно. Горските пасища могат да осигурят паша за 1206 глави едър рогат добитък и 8199 глави дребен добитък.

Количествената характеристика на горския фонд е следната:

Обща площ на горските територии на територията на Община Крушари - 7472,14 ха, което представлява 18% от общата територия на община Крушари.

Обща площ на горските територии - държавна собственост на територията на Община Крушари – 7398,12 ха,;

Обща площ на горските територии - не държавна собственост на територията на Община Крушари - 73,88 ха;

Запас на основните насаждения за ГТ на територията на Община Крушари - 613020 куб.м., надлесни дървета - 60 куб.м.;

Средна възраст на насажденията - 39 год.;

Разпределение на залесената площ по дървесни видове: цер - 32,6%, акация - 27 5% черен бор - 1,4%, сребролистна липа - 4,75%, планински ясен - 3,2%.;

Разпределение на запаса по дървесни видове: цер - 43,6%, акация - 20,1%, черен бор - 3,0%, сребролистна липа - 9,4%, планински ясен - 4,4%.;

Преобладаващи растителни видове:

Дървесни видове: цер, летен дъб, благун, келяв габър, акация, гледичия, космат дъб мъждрян, явор, сребролистна липа и др.;

Тревисти и храстови видове: жълт кантарион, бял равнец, синя жлъчка, обикновен дрян, обикновена леска, обикновен глог, кукувича прежда, еньовче, блян, луличка, гингер, драка, живовлек, трънка, шипка, киселец, черен бъз и др.; Преобладаващи животински видове:

Животински видове: благороден елен, сърна, дива свиня, заек, фазан, яребица, чакал лисица, язовец, дива котка, лалугер, сънливец, чавка, сврака, сива врана, посевна врана, мишелов, бухал, кукумявка и др.

VII. 2. 2. 8. Растителен и животински свят

Каньонът на Суха река и околностите му са природна и археологическа забележителност, както за Добричка област, така и за цяла Южна Добруджа. В древността Суха река е била най-големият източник на сладка вода във

вътрешноконтинентална Добруджа и е била плавателна. В археологически план каньонът пази останки от древни култури и цивилизации. Суха река започва с три ръкава от Франгенското и Добруджанското плато. В недалечното минало тя е текла в посока север и се е вливала в езерото Олтина (днешна Румъния).

Долината и днес е съхранила дива природа и голямо разнообразие от видове, много от които редки и застрашени от изчезване. Значителна част от богатството на флората в местността "Суха река" е включена в Червената книга на България. В горите се срещат находищата на лечебни растения, описани са повече от 120 вида билки. В българския участък на Суха река се срещат 132 вида птици. 98 от тях гнездят тук, а други са прелетни. 32 вида пернати са с неблагоприятен природозащитен статус в България и Европа. Сравнително голямо е разпространението на грабливите птици. Пещерите и подземните образувания са дали убежище на значителен брой прилепи. Тук са намерени единични екземпляри подковонос, малък подковонос и трицветен нощник, които са в списъка на световно застрашените видове.

Картотекирани са 31 пещери на територията на Община Крушари и всички се намират в землищата на селата по поречието на Суха река

В територията на Община Крушари и по-точно в землищата на селата с. Габер, с. Ефрейтор Бакалово, с. Зимница, с. Капитан Димитрово и с. Огняново попада част от Защитена територия **Суха река**, с обща площ от 2307.92 ха, обявена със Заповед № РД-538/12.07.2007г. на МОСВ, с цел на обявяване:

- Опазване на територия с характерен ландшафт, включващ характерни за района суходолия, запазени части от камениста степ, скални тераси;

- Опазване местообитанията на защитени, редки и уязвими растителни видове, като: Волжски горицвет - *Abonis volgensis DC*, Тънкожилест пелин - *Artemisia lerchiana Weber*, Светлолюспест пелин - *Artemisia pedemontana Balbis*, Румелийска метличина - *Centaurea rumelika Boiss.*, Татарско диво зеле - *Crambe tataria Sebeyk*, Брошово еньовче - *Galium rubioides L.*, Емилпопов очеболец - *Potentilla emilli-popii Nyarady*, светлолюспест пелин - *Artemisia pedemontana*

Balbis, ледебуров миск - *Jurinea ledebourii Bunge*, азиатска мишовка - *Miniartia mesogitana*;

- Опазване местообитанията на защитени, редки и уязвими животински видове, като: лешников сънливец - *Muscardinus avellanarius*, добруджански хомяк - *Cricetus cricetus*, степна мишка - *Sicista subtilis*, лалутер - *Citellus citellus*, Късоопашат ястреб - *Accipiter brevipes*, Голям ястреб - *Accipiter gentiles*, Малък ястреб - *Accipiter nisus*, Кафявоглава

потапница - *Aythya ferina*, Белочела потапница - *Aythya nyroka*, Скален орел - *Aquila chrysaetos*, Малък креслив орел - *Aquila pomarina*, Бухал - *Bubo bubo*, Забулена сова - *Tyto alba*, Белоопашат мишелов - *Buteo rufinus*, Орел змияр - *Circaetus galicus*, Осояд - *Pernis apivorus*, Сокол орко - *Falco subuteo*, Вечерна ветрушка - *Falco vespertinus*, Ливаден дърдавец - *Crex crex*, Орел рибар - *Pandion haliaetus*, Малък корморан - *Phalacrocorax pigmeus*;

Територия Защитена зона Суха река е една от защитените зони, които попадат в Европейската екологична мрежа Натура 2000, Код 0002048, 33 за опазване и поддържане местообитанията на птиците. Включването на Суха река в зоните по Натура 2000 е предложено от Българско дружество за защита на птиците (БДЗП) и обявено със Заповед № РД-853/15.11.2007г. на МОСВ, обнародвана в ДВ бр. 100/30.11.2007г., променен режим на дейностите със Заповед № РД-84/28.01.2013г. на МОСВ.

Зоната, защитена по Натура 2000 включва допълнителни територии и попада в землищата на селата с. Александрия, с. Габер, с. Ефрейтор Бакалово, с. Зимница, с. Капитан Димитрово, с. Огняново, с. Северци, с. Телериг, с обща площ от 25437.78 ха.

Цел на обявяването: - Опазване и поддържане на местообитанията на посочените видове птици за постигане на тяхното благоприятно природозащитно състояние - Розов пеликан (*Pelecanus onocrotalus*), Къдроглав пеликан (*Pelecanus crispus*), Малка бяла чапла (*Egretta garzetta*), Черен щъркел (*Ciconia nigra*), Бял щъркел (*Ciconia ciconia*), Бяла лопатарка (*Platalea leucorodia*), Червеногуша гъска (*Branta ruficollis*), Ръждив ангъч (*Tadorna ferruginea*), Белоока потапница (*Aythya nyroca*), Осояд (*Pernis apivorus*), Черна каня (*Milvus migrans*), Червена каня (*Milvus milvus*), Белоопашат морски орел (*Haliaeetus albicilla*), Египетски лешояд (*Neophron percnopterus*), Орел змияр (*Circaetus gallicus*), Тръстиков блатар (*Circus aeruginosus*), Полски блатар (*Circus cyaneus*), Степен блатар (*Circus macrourus*), Ливаден блатар (*Circus pygargus*), Късопръст ястреб (*Accipiter brevipes*), Белоопашат мишелов (*Buteo rufinus*), Малък креслив орел (*Aquila pomarina*), Голям креслив орел (*Aquila clanga*), Царски орел (*Aquila heliaca*), Малък орел (*Hieraaetus pennatus*), Орел рибар (*Pandion haliaetus*), Вечерна ветрушка (*Falco vespertinus*), Малък сокол (*Falco columbarius*), Сокол скитник (*Falco peregrinus*), Голяма пъструшка (*Porzana porzana*), Средна пъструшка (*Porzana parva*), Малка пъструшка (*Porzana pusilla*), Ливаден дърдавец (*Crex crex*), Сив жерав (*Grus grus*), Турилик (*Burhinus oedicnemus*), Бухал (*Bubo bubo*), Козодой (*Caprimulgus europaeus*), Синявица (*Coracias garrulus*), Сив кълвач (*Picus canus*), Сирийски пъстър

кълвач (*Dendrocopos syriacus*), Среден пъстър кълвач (*Dendrocopos medius*), Дебелоклюна чучулига (*Melanocorypha calandra*), Късопръста чучулига (*Calandrella brachydactyla*), Горска чучулига (*Lullula arborea*), Полска бъбрица (*Anthus campestris*), Ястребогушо коприварче (*Sylvia nisoria*), Червеногърба сврачка (*Lanius collurio*), Черночела сврачка (*Lanius minor*), Градинска овесарка (*Emberiza hortulana*);

- Възстановяване на местообитания на видове птици, за които е необходимо подобряване на природозащитното им състояние - Голям корморан (*Phalacrocorax carbo*), Голям ястреб (*Accipiter gentilis*), Малък ястреб (*Accipiter nisus*), Обикновен мишелов (*Buteo buteo*), Северен мишелов (*Buteo lagopus*), Черношипа ветрушка (*Falco tinnunculus*), Орко (*Falco subbuteo*), Черноопашат крайбрежен бекас (*Limosa limosa*).

VII. 2. 2. 9 Земеделски фонд

Земеделските територии в община Крушари заемат площ от 27727,77 ха или 66,46% от територията на общината. Това ни дава основание да направим извод, че земеделието е приоритет за развитието на общината. Като се добави фактът, че надморската височина на населените места и землищата им е средно от 140 до 220 м става ясно, че се касае за предимно равнинни полета, които могат да се ползват за обичайните за тях култури.

VII. 3. ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ

VII. 3. 1. Защитени територии по Закона за защитените територии

▪ **Природна забележителност „Александрийската гора“.** Обявена със Заповед No.656 от 13.09.1979 г., бр. 79/1979 на Държавен вестник. Площ на защитената местност е 71 хектара. Цел на обявяване: Опазване на естествената липова гора.

▪ **Защитена местност „Суха река“.** Обявена със Заповед No.РД-538 от 12.07.2007 г., бр. 68/2007 на Държавен вестник.

Цели на обявяване:

- Опазване на територия с характерен ландшафт, включващ характерни за района суходолия, запазени части от камениста степ, скални тераси;

- Опазване местообитанията на защитени, редки и уязвими растителни видове, като: Волжски горицвет - *Abonis volgensis* DC., Тънкожилест пелин - *Artemisia lerchiana* Weber, Светлолюспест пелин - *Artemisia pedemontana* Balbis, Румелийска метличина - *Centaurea rumelika* Boiss., Татарско диво зеле - *Crambe tataria* Sebeyk, Брошово еньовче - *Galium rubioides* L., Емилпопов очеболец - *Potentilla emilli-popii* Nyarady, ледебуров миск - *Jurinea ledebourii* Bunge, азиатска мишовка - *Miniartia mesogitana*;

- Опазване местообитанията на защитени, редки и уязвими животински видове, като: лешников сънливец - *Muscardinus avellanarius*, добруджански хомяк - *Cricetus cricetus*, степна мишка - *Sicista subtilis*, лалугер - *Citellus citellus*, Късоопашат ястреб - *Accipiter brevipes*, Голям ястреб - *Accipiter gentiles*, Малък ястреб - *Accipiter nisus*, Кафявоглава потапница - *Aythya ferina*, Белочела потапница - *Aythya nyroka*, Скален орел - *Aquila chrysaetos*, Малък креслив орел - *Aquila pomarina*, Бухал - *Bubo bubo*, Забулена сова - *Tyto alba*, Белоопашат мишелов - *Buteo rufinus*, Орел змияр - *Circus galicus*, Осояд - *Pernis apivorus*, Сокол орко - *Falco subuteo*, Вечерна ветрушка - *Falco vespertinus*, Ливаден дърдавец - *Crex crex*, Орел рибар - *Pandion haliaetus*, Малък корморан - *Phalacrocorax pygmaeus*;

- Предоставяне на възможности за научни изследвания, образователна дейност, екологичен мониторинг и развитие на устойчив туризъм.

VII. 3. 2. Защитени зони по Закона за биологичното разнообразие /„Натура 2000“/

На територията на община Крушари попада една зона по Директива 92/43/ЕЕС за запазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна и една по Директива 2009/147/ЕО на Европейската Икономическа Общност за съхранение на дивите птици. Те са част от общоевропейската екологична мрежа Натура 2000, чрез която се осъществява дългосрочната политика за опазване на околната среда и биологичното разнообразие в Европа. Защитените зони от Мрежата Натура 2000 покриват около 47 % от територията на община Крушари.

Защитена зона от Натура 2000 по Директива за птиците 2009/147/ЕО

▪ BG0002048 Суха река, обявен със Заповед № РД-853 от 15.11.2007 г. на Министъра на околната среда и водите /обн. ДВ бр. 100 от 30.11.2007г./. Разположена е върху обща площ от 19562 хектара в землището на с. Крушари. На територията на защитената местност са установени 102 вида птици.

Защитена зона от Натура 2000 по Директива за хабитатите 92/43/ЕЕС

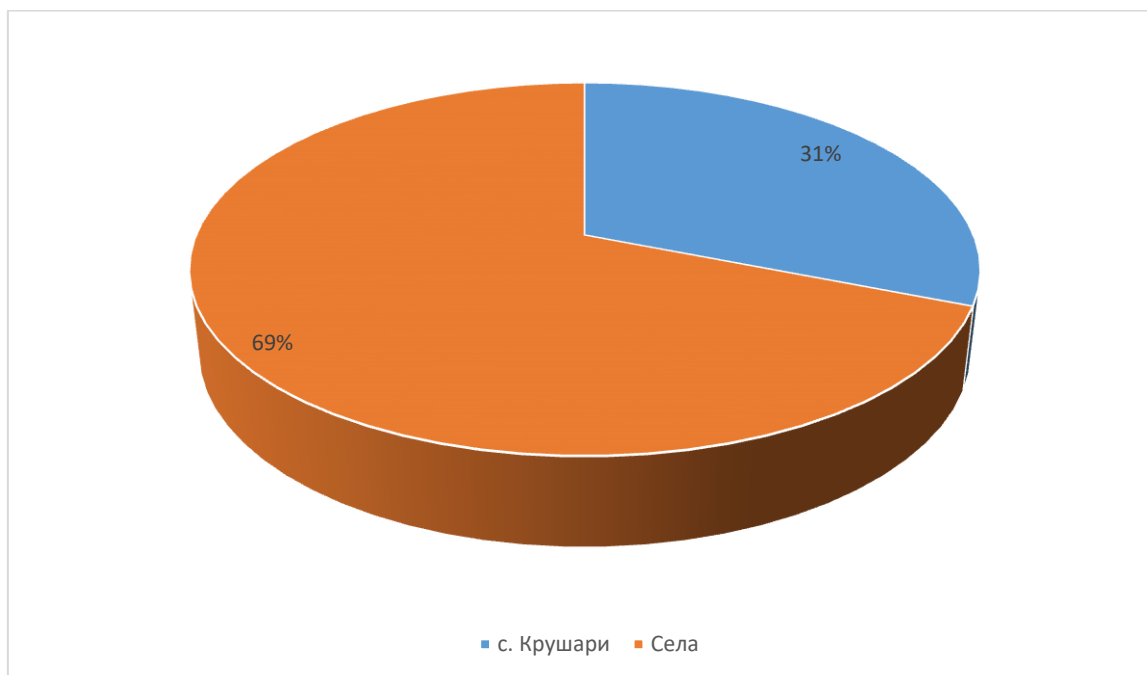
- BG0000107 Суха река, включена в списъка на защитените зони, приети с Решение на МС №122/2007г. В границите на Общината попадат 7320 хектара от зоната.

VII. 4. ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

VII. 4. 1. Брой и гъстота на населението

Към 2012г. населението на Община Крушари наброява 4 510 души. Тя е най-малката по брой на населението сред 8-те общини на област Добрич , в нея живее 2,4 % от населението на областта. За периода 2001 - 2011 г. общината намалява с 1377 души (от 5924 на 4547 души), прирастът е отрицателен - минус 23,2% . Този темп на намаляване на населението е най-високият в общините на Добричка област за последните 11 години.

Разпределението на жителите по отношение общински център - села е следното:

Фигура 5. Население на Община Крушари

31% от населението на общината живее в общинския център - с. Крушари. Останалите 69% живеят в 18 - те села на територията на община Крушари.

Броят на живущите в селата е относително равномерно разпределен – 100-150 души в селата Бистрец, Габер, Добрин, Загорци и Северняк, 200-300 души в селата Абрит, Ефрейтор Бакалово, Коритен, Полковник Дяково и Северци, под 100 жители - селата Александрия, Капитан Димитрово и Поручик Кърджиево. Най-много жители имат селата Лозенец (555 жители) и Телериг (497 жители), а почти обезлюдени са селата Земенци (14 жители), Зимница (8 жители) и Огняново (10 жители).

Таблица 3. Относителен дял на населението на Община Крушари от общото население на страната по години.

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
0,07627	0,07638	0,07582	0,07574	0,07352	0,07207	0,07002	0,06820	0,06155	0,06193

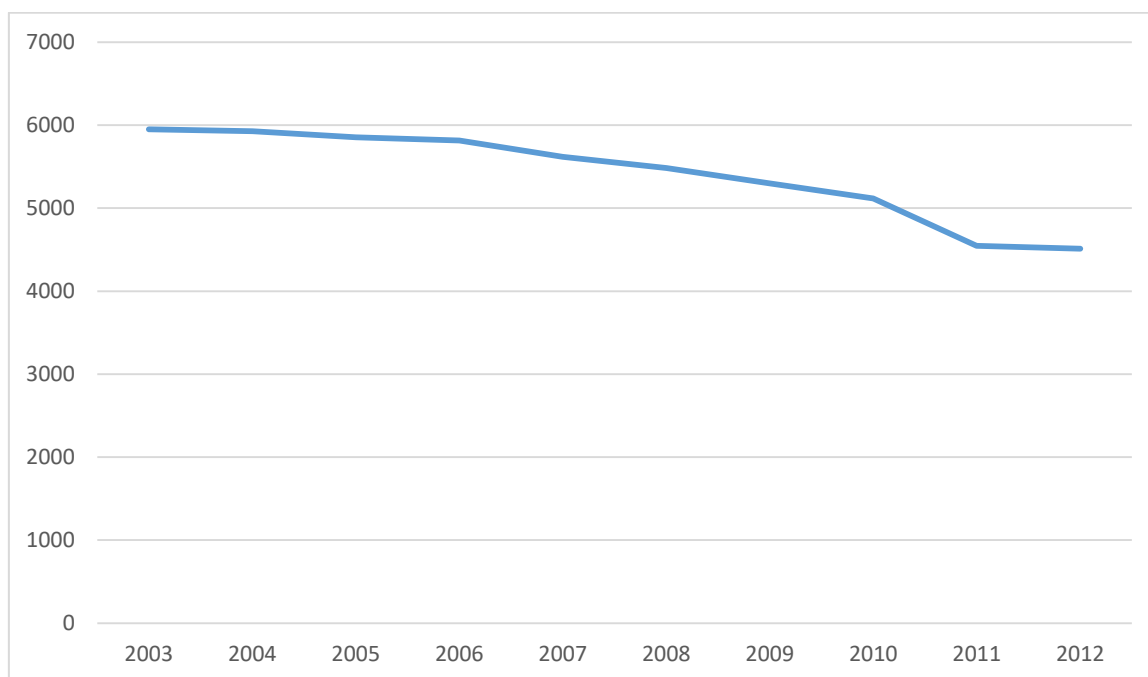
От 2003г. до 2011 г. се наблюдава постоянен спад в стойностите, през 2012 година те се задържат на нивото от 2011 г.

Таблица 4. Брой на населението на общината по години.

Населено място	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Община Крушари	5950	5928	5852	5816	5617	5482	5296	5118	4547	4510
с. Абрит	299	315	304	302	299	285	285	270	203	200
с. Александрия	179	187	189	172	162	154	147	134	72	71
с. Бистрец	121	121	115	112	111	112	112	109	115	118
с. Габер	137	136	135	134	132	127	123	121	111	110
с. Добрин	200	196	195	208	205	200	185	183	144	138
с. Ефрейтор Бакалово	318	319	321	311	305	299	292	290	273	280
с. Загорци	145	137	143	160	154	151	156	140	121	119
с. Земенци	35	35	35	32	32	34	29	25	15	14
с. Зимница	31	34	33	32	30	27	21	19	8	8
с. Капитан Димитрово	162	165	164	163	164	141	134	127	82	79
с. Коритен	391	388	377	364	354	343	326	318	254	248
с. Крушари	1719	1721	1702	1709	1664	1636	1592	1558	1401	1391
с. Лозенец	666	656	649	655	628	617	607	597	546	555
с. Огняново	52	50	48	45	43	39	34	26	10	10
с. Полковник Дяково	381	366	355	345	316	313	304	289	285	285
с. Поручик Кърджалиево	74	69	66	62	56	53	54	46	34	36
с. Северняк	182	182	189	197	193	189	178	171	141	144
с. Северци	248	249	245	236	217	215	203	190	207	207

с. Телериг	610	602	587	577	562	547	514	505	488	497
------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Данни за движението на броя на населението на общината във вид на графика:

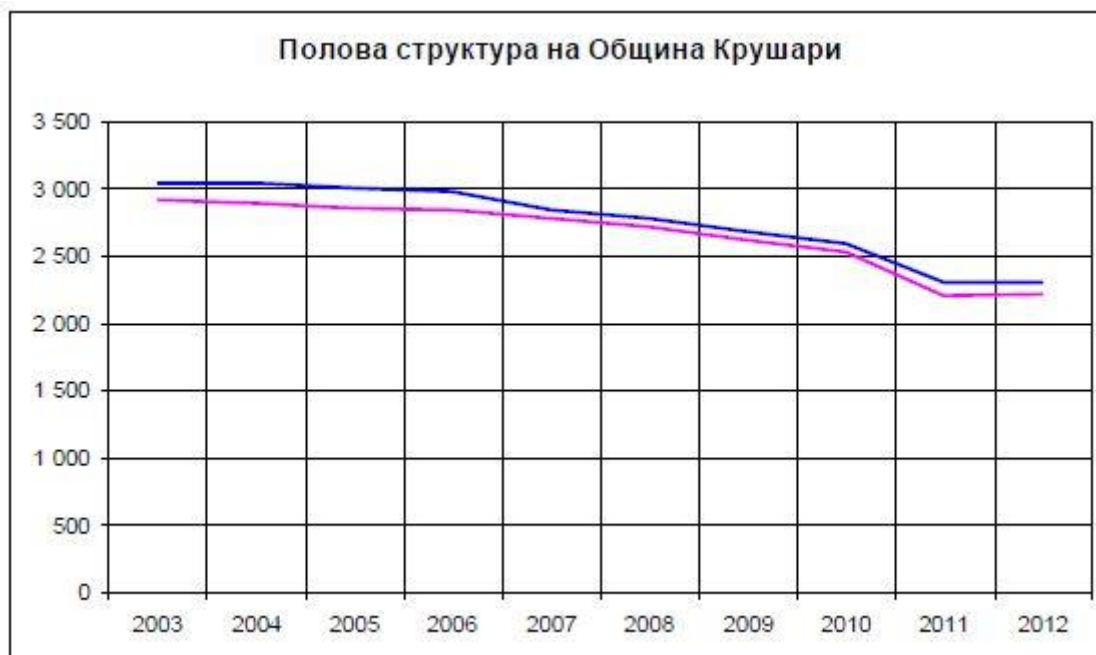

Фигура 6. Движение за броя на населението на Община Крушари

Налице е трайна тенденция на спад в броя на населението. Съпоставяйки данните за общината като цяло и за отделните населени места се вижда, че ситуацията във всички населени места от общината е идентична.

VII. 4. 2. Полова структура

Половата структура на населението в общината е видна от следната графика:

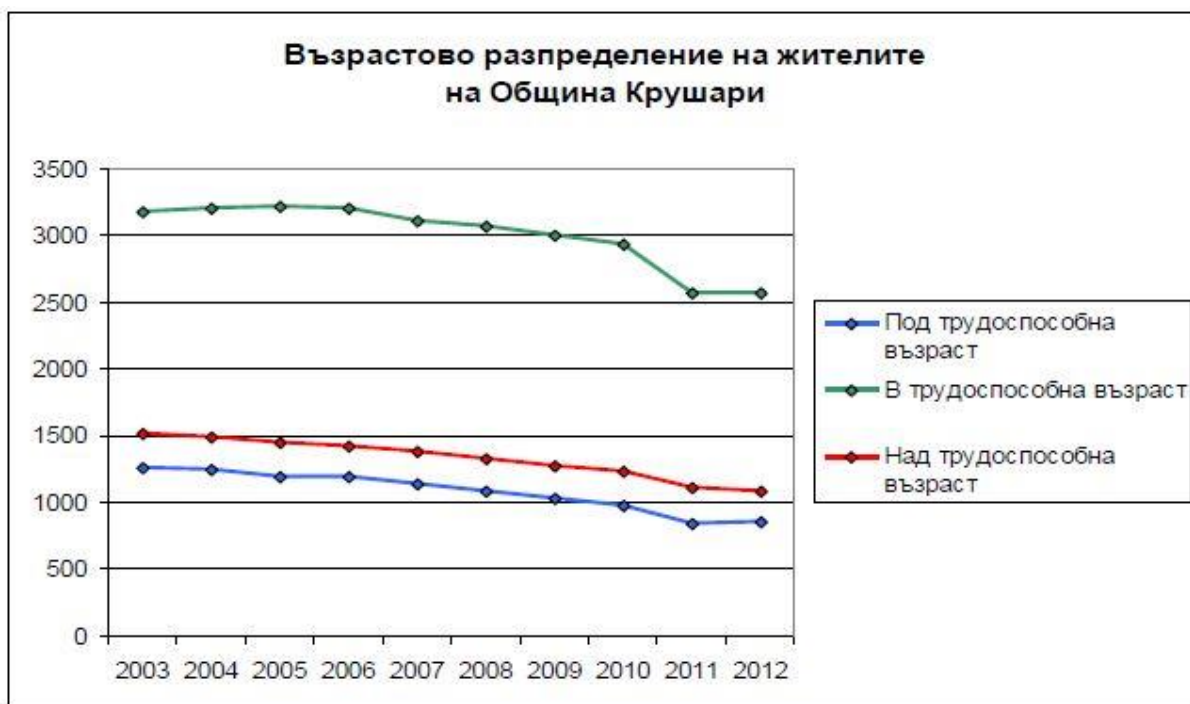

Фигура 7. Полова структура на населението на Община Крушари

Тенденцията е в намаляване на броя представители и на двата пола, но при жените това става с по-бавни темпове. В началото на периода мъжете са били по-голям брой от жените - 3041/2909 души. В края на посочения период броят на мъжете и жените е почти изравнен - 2294/2216 души. Броят на населението е производна на естествения и механичния му прираст.

VII. 4. 3. Възрастова структура

Възрастовата структура на населението е важен показател от гледна точка на това, че служи за определяне основните параметри на работната сила, потребностите от жилища, обслужващи обекти и т.н. Контингентът от хора в трудоспособна възраст в община Крушари е в превес над останалите две възрастови групи (63 %).

Фигура 8. Възрастово разпределение на жителите на Община Крушари

През последните две години от разглеждания период се забелязва по-рязък спад в броя им. Такъв се наблюдава и при групата от хора под трудоспособна възраст. Линията на населението над трудоспособна възраст (19,7 %) почти съвпада с тази, на населението под трудоспособна възраст (17, 3 %). Тези данни говорят за заплахата от застаряване на населението.

VII. 4. 4. Население в трудоспособна възраст

Формирането на населението в трудоспособна възраст зависи пряко от неговата възрастова структура. Той включва лицата от началната до пределната трудова възраст според българското законодателство.

Таблица 5. Население под, в и над трудоспособна възраст.

	Под трудоспособна възраст	В трудоспособна възраст	Над трудоспособна възраст
Р България	14,1	62,2	23,7
община Крушари	17,3	63	19,7

От таблицата по-горе е видно, че делът на населението в под-трудоспособна възраст е по голям от средния за страната, докато този над-трудоспособна възраст е по малък. Този факт е благоприятен с оглед обезпечаването на общината с работна сила в близко бъдеще.

VII. 4. 5. Етническа структура

Според статистическите данни етническият състав на населението в общината е както следва: българи - около 42%, турци -41,3% и роми - около 12%. Сумата от процентите е по-малка от сто, тъй като има не определени се. Няма етническо напрежение. Православието и мюсюлманството са основните вероизповедания в района.

VII. 4. 6. Образователна структура

Данните за населението на община Крушари по степен на завършено образование към 2011 г. (7 и повече навършени години) са от НСИ.

Таблица 6. Завършено образование към 2011 г. в община Крушари и страната.

	Висше	Средно	Основно	Начално	Незавършено начално	Никога не посещавали училище
България	19,6	43,4	23,1	7,8	4,8	1,2
Добрич област	13,7	38,4	28,7	11,3	5,5	2,1
Крушари	3,5	19,9	40,4	19,6	10,1	6,3

Най-големият дял на населението над 7 годишна възраст, по степен на образование, заемат тези с основно образование - 40,4%. Висшистите в общината са 3,5 %, жителите със средно образование - 19,9%, жителите с начално образование - 19,6 %, с незавършено начално образование да 10,1%, а броят на тези, които никога не са посещавали училище е почти 6,3%.

55% от завършилите висше образование са жители на общинския център -с. Крушари. Най-голям брой висшисти, по отношение на селата, се намират в с. Телериг - 16 души.

Образователната структура на населението в община Крушари в сравнение с националната, а и тази в Добричка област, се отличава съществено. В община Крушари над 16 % от жителите са необразовани, а 60 % - ниско образовани.

VII. 4. 7. Възпроизводствен процес

През целия период естественият прираст е отрицателен. Първият период на покачване обхваща годините 2003-2004. Графиката показва рязък спад след 2004г., до достигане на минимума (-61) през 2009г. След 2009г. естественият прираст започва бавно да се покачва, задържайки тази тенденция в края на периода, но все още далечно от положителните стойности (-38).

Фигура 9. Естествен прираст на Община Крушари

VII. 4. 8. Механично движение на населението

Механичното движение на населението на община Крушари е разнородно. Рязко изразена е тенденцията за изселване на населението през периода 2004-2011 г., с пик през 2007г. (-156 души). През последните две години се наблюдава обрат - броят на заселените се увеличава, като през 2012г. достига +38 души.

Коефициентът на демографско заместване, показващ съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60-64 г.) е благоприятен за община Крушари със стойност, значително над средната за областта - 102, докато за област Добрич е 68.

Общият коефициент на възрастова зависимост към 01.02.2011 г. за областта е 46,3. Той показва, че на 100 лица във възрастова група 15-64 г. се падат около 46 лица под 15 г. и над 65 г. За Крушари този коефициент е 58,8 %.

Фигура 10. Механичен прираст на жителите на Община Крушари

VII. 5. ИКОНОМИКА И ЗАЕТОСТ

VII. 5. 1. Регионални характеристики

Икономиката на община Крушари през 2011 г. заема по показателя „произведена продукция“ 2,43 % от областната икономика, а нетните приходи от продажби, реализирани на територията на общината, съставляват 1,34 % от общите приходи в област Добрич. В общината има ДМА на стойност 25,237 млн, които представляват 0,95 % от дълготрайните материални активи в област Добрич. В сравнение с данните от 2007 г. по всички показатели, с изключение на заетите лица, делът на община Крушари в икономиката на област Добрич нараства.

Таблица 7. Основни икономически показатели за община Крушари- 2011 г. и 2007 г.

Област, общини	Предприятия брой	Произведена продукция хил. лв.	Приходи от дейността хил. лв	Нетни приходи от продажби хил. лв.	Заети лица. бр.	Наети лица. бр.	ДМА хил.лв.
2011 г.							
Област Добрич	8895	1829798	3322808	2937378	38003	31244	2648551
Крушари	126	44612	54055	39488	306	213	25237
аграрен	81	43916	52157	37634	226	116	23228
индустрия	7	233	242	242	28		
услуги	36	346	1539	1501	52	24	83
% от областта	1,42%	2,43%	1,63%	1,34%	0,81%	0,68%	0,95%
2007 г.							
Област Добрич	5783	1270038	2218008	2153067			1240882
Крушари	57	4970	7749	7089	451		5362
% от областта	0,99%	0,39%	0,35%	0,33%			0,43%

Източник ТСБ Добрич

Подобряването на икономическите показатели на общината в общата икономическа рамка на областта се дължи на аграрния сектор. Той генерира 98,44 % от общия обем на произведената в община Крушари продукция, 96,49 % от приходите от дейността и 95,3 % от нетните приходи от продажби. Делът на другите два сектора - икономика и услуги, при всички показатели е под 5 %, с изключение на заетостта, където е 26 % .

За периода 2007-2011 г., който период съвпада с началото на действие на европейската политика към българското село, ДМА в земеделието нарастват над 4 пъти, а приходите от продажби - над 5 пъти. Същевременно увеличаването на резултатността в аграрния сектор не е следствие на по-висока заетост, а на подобрена производителност и пазарна конюнктура.

Земята е природен ресурс, който интензивно е натоварен и създава добавена стойност. Фактът обаче, че водните проби показват високо съдържание на нитрати,

показва, че са необходими действия за щадящо отношение към земята и запазване на нейните качества и за бъдещите поколения.

VII. 5. 2. Земеделие

Селското стопанство е традиционен за Община Крушари отрасъл. Природните дадености и климатични условия обуславят възможността за развитие на интензивно земеделие и животновъдство.

Площта на обработваемите земи е относително постоянна. Единните плащания на площ, възможността за модернизация на земеделските стопанства по мярка 121 на ПРСР, високите добиви и нарастващите цени на зърното, допринасят за развитие на високопроизводително монокултурно земеделие. Масово се залага на производството на основните зърнено фуражни и технически култури -царевица, пшеница и слънчоглед. Монокултурното производство дава преимущества на участниците в него, но съдържа и рискове. Тясната специализация в производството на ограничен брой продукти, които са широко разпространени не само в общината, но и в областта и в други региони, води до силна зависимост и потенциален риск от масово унищожаване на посевите при възникване на бедствена ситуация, или наличие на свръхпроизводство при някои от основните култури.

Въпреки тези рискове малко са земеделците, които диверсифицират производството. Инвестиционната активност на големите земеделски производители е насочена към покупка на земя и техника, и изграждане на съоръжения за съхранение на зърното.

Неравностойно е положението на малките земеделски производители, които трудно удържат на високите ренти, не разполагат с техника и себестойността на продукцията им е по-висока. Районът не прави изключение от другите части на Добруджа, където протичат процеси на силна концентрация на обработваемата земя в малко на брой земеделски производители.

Общината участва в процесите, протичащи в селското стопанство, управлявайки общински поземлен фонд от 4807 дка земеделска земя, от която 1238 дка е читалищна и училищна земя. Общинският съвет е приел Наредба №8 за реда за придобиване, управление и разпореждане с имоти и вещи - общинска собственост, в която се регламентира управлението на общинския поземлен фонд, както и цената на която същия се отдава за стопанисване. През последните няколко години се очертава тенденцията за отдаване на земи от общинския поземлен фонд за период от три или пет

години, като по този начин се стимулират наемателите да прилагат по-високо технологични начини при отглеждането на определени култури.

Преосмислянето на общинския поземлен фонд не само като източник на средства за общинския бюджет, но и за насърчаване създаването на алтернативи, които водят до диверсификация на продукта, до опазване качествата на земята и до заетост, са възможни местни политики за регулиране на дисбалансите, очертали се в структурата на местната икономика.

VII. 5. 2. 1. Растениевъдство

Подходящите климатични условия и плодородните почви, благоприятстват развитието на хлябно и фуражно производство, отглеждане на технически култури, слънчоглед, тютюн и др.

Произвеждат се главно зърнени и зърнено-фуражни култури - пшеница и царевица, които заемат повече от 2/3 от обработваемата земя. Утвърденото зърнопроизводство е напълно адаптирано към природно климатичните и почвени условия, характерни за общината, които са благоприятни за получаване на сравнително добри добиви от пшеница и царевица. Най-често срещаните зеленчукови култури са домати, картофи, лук. Основно значение за групата на техническите култури има слънчогледът.

На територията има регистриран един производител на биологична продукция - орехи и лешници. В процес на сертифициране са още 5 производители на биологична продукция. Процесът на ориентиране към биологично земеделие върви бавно.

VII. 5. 2. 2. Животновъдство

Животновъдният сектор има неразвит потенциал. Бавно се възстановяват стари традиции, основен стимул в този процес са схемите за национални доплащания и субсидиите. Общината разполага с богат фонд мери и пасища от 35,8 хил. дка, които съставляват 8,6% от територията ѝ.

В животновъдството на общината малките частни стопанства заемат преобладаващ дял. Основното му предназначение е за самозадоволяване нуждите на населението.

Таблица 8. Животновъдство.

Животни	Крушари		Добричка област 2012	Дял в %
	2008	2012		
говеда	2550	1955	21061	9,28

млечни крави	1900	1080	11324	9,53
овце	8700	7388	56326	13,11
кози	1150	2734	12263	22,23
свине	1000	1240	23373	5,3
кокошки носачки	5700	15026	657283	2,29
бройлери	0	2513	246738	0,01
пчелни семейства	4500	4216	54289	7,77

Отглеждането на кози и овце в община Крушари заема 22, 3 % и съответно 13,11 % от общото количество кози и овце в Добричка област, а отглеждането на млечни крави и говеда - 9,53 %. От данните в таблицата е видна тенденцията на лек спад в сравнение с 2008 г. в говедовъдството, овцевъдството и пчеларството. Застой има в свиневъдството, а развитие - в отглеждането на кози и птици. Генофондът е неизвестен, не се извършва селекционно племенна работа с елитни животни.

На територията на общината има 51 регистрирани животновъдни ферми, като 23 от тях са първа категория в селата Крушари, Северци, Бакалово, Александрия, Абрит и Лозенец , а 28 са трета категория. Постигането на стандартите изисква сериозни инвестиции, с които животновъдите, с малки изключения, не разполагат. Поради малките си размери, местните ферми разчитат основно на директни продажби, включително на млечни продукти, които се произвеждат в домашни условия. Продукцията от месо, вълна и кожи се изкупува неорганизирано от преминаващи прекупвачи на ниски цени.

Потенциалът в животновъдството е свързан от една страна с подкрепа за сектора по линия на политиката за развитие на селските райони, и от друга с интереса на зърнопроизводителите към разнообразяване на дейността, както и с появата на инвеститори в бранша.

VII. 5. 3. Горско стопанство

Горският фонд в община Крушари се стопанисва от Държавно горско стопанство гр. Генерал Тошево. Територията на стопанството обхваща землищните граници на общините Крушари и Ген. Тошево и включва 61 населени места. Съгласно Горскорастителното райониране на България, районът на ТП “ДГС- Генерал Тошево” попада изцяло в Мизийската горскорастителна област (М), подобласт Лудогорие (Л). Съобразно надморската височина (30-300 метра) е в долния пояс на равнинно-хълмистите дъбови гори (М-I-2) от 0-400 м н.в.

Общата площ на ТП “ДГС- Генерал Тошево” разположено върху територията на общините Крушари и Генерал Тошево е 15 644,5 ха (в т.ч. 14 889,4 ха горски територии собственост на държавата).

Залесената площ на територията е 13 962,6 ха (в т.ч. 13 239,5 ха горски територии собственост на държавата), което е 89,2% (88,9% горски територии собственост на държавата) от общата площ.

Изредените култури и насаждения (с пълнота от 0,1 до 0,3 вкл.) заемат 1,5% от общата площ.

Незалесената дървопроизводителна площ е 265,1 ха или 1,7%; в т.ч. сечища и 1,7% са голини.

Общо дървопроизводителната площ на горските територии на стопанството е 14227,7 ха – 91,1%, от която собственост на държавата – 13 499,1 ха, което е 90,7% от площта.

Недървопроизводителната обща горска площ е 1416,8 ха, от която 1390,3 ха е върху горски територии собственост на държавата.

Характерна за ТП “ДГС- Генерал Тошево” е изградената в завършен вид система от противосуховайни и полезащитни горски пояси, равнинния терен и разпокъсаността на горските масиви. На територията на ТП “ДГС-Генерал Тошево” -община Крушари е обявен със Заповед от 1979 г. защитен природен обект : Природна забележителност "Александрийска гора", с обща площ 71,0 ха, цялата залесена. Естествено находище на издънкова липова гора.

Планът за Многофункционално стопанисване на горите, приет от Общински съвет през 2006 г., е основният документ, определящ стратегическите цели и приоритети на политиката спрямо горите на ниво Община и Държавно горско стопанство. В Общинския план за развитие за периода 2007-2013 не са имплементирани приоритети, цели и дейности, предмет на Плана за многофункционално стопанисване на горите.

VII. 5. 4. Преработваща промишленост - община Крушари

Промислеността като отрасъл в Община Крушари почти не е застъпена. Единствения представител на промишлеността е шивашка фирма. Това предприятие е с незначителен дял и принос в икономиката на общината. Слабото представяне на този отрасъл е продиктувано от исторически заложените приоритети в селскостопанското производство, липсата на квалифицирани кадри, неблагоприятната среда за привличане

на инвестиции, ограничената достъпност на територията, липса на бизнес инициатива в сектора.

VII. 5. 5. Строителство

Сектор Строителство се развива в посоката, характерна за цялата страна след 2007г. Спадът е силно изразен в жилищното строителство, фирмите свиват дейността си, намаляват броя на заетите в тях и търсят пазарна преориентация.

VII. 5. 6. Транспорт

С. Крушари се намира на 32 км от областния център гр. Добрич, на 85 км от гр. Варна, на 70 км от Балчик и от Силистра. Териториалната достъпност се осъществява чрез сухопътни транспортни връзки. Основните транспортни артерии са пътищата от третокласната пътна мрежа :

III-293 - О.п. Добрич - Паскалево - Крушари - Коритен - границата с Румъния - дължина 26,4 км.

111-2932 - Крушари - Полковник Дяково - Добрин - Красен - Росица - 10,6 км.

III - (О.п. Силистра - о.п. Дулово) - Алфатар - Войново - Кайнарджа -Краново - Капитан Димитрово - Коритен - 11,4 км.

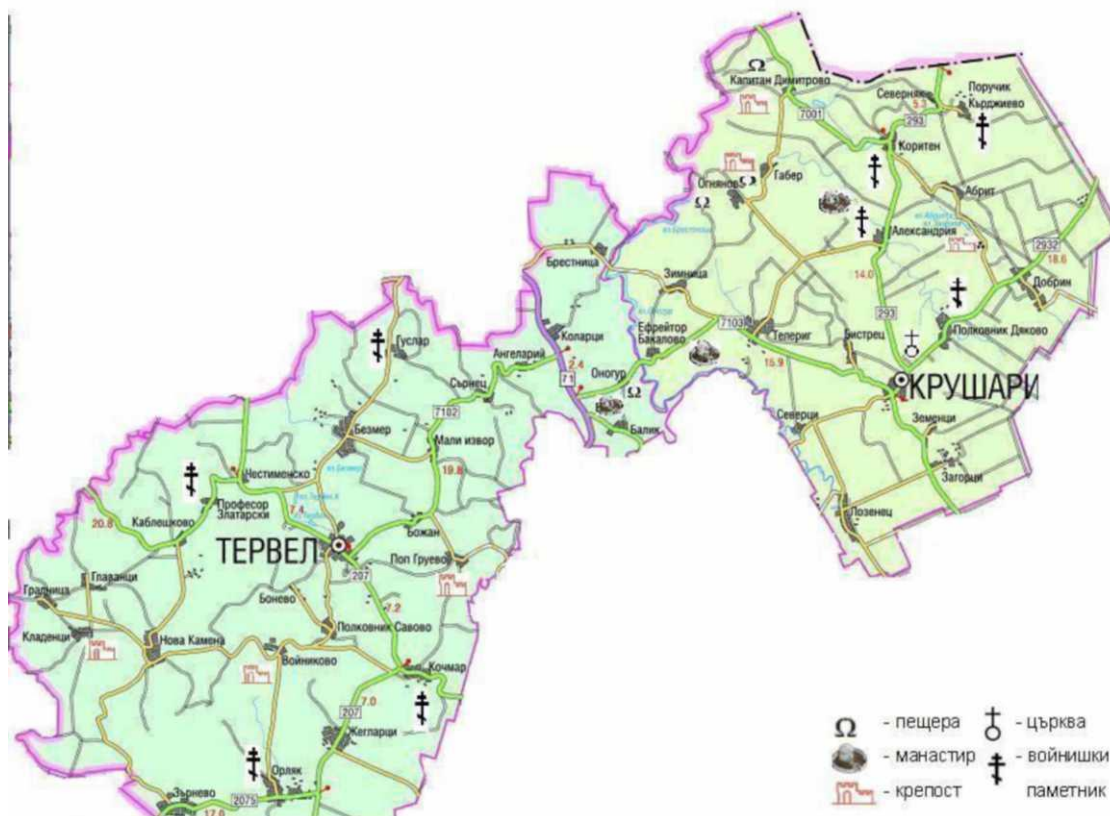
III - (Средище - Хитово) - Оногур - Ефрейтор Бакалово - Телериг - Крушари - 17,4 км
Пътищата от местната пътна мрежа са 61 км.

Предстои изграждането на нов гранично-пропускателен пункт между България и Румъния при с. Северняк. Реконструкцията на пътя Александрия -Коритен - Северняк - граница с Република Румъния ще се извърши по проект на Оперативна програма „Трансгранично сътрудничество Румъния - България". Пътят е от ключово значение за връзката между двете страни.

VII. 5. 7. Туризм

През 2009 г. в рамките на Проект № BG161P0001 /4.2-01 /2008/010 „Споделяне на успешни европейски практики в алтернативния туризъм - ключ към устойчиво регионално развитие в общините Крушари и Тервел" с водещ партньор община Крушари, е направен „Анализ на потенциала на общини Крушари и Тервел за развитие на туризма". Той показва необходимост от междуобщинско сътрудничество за

реализиране на туристическия потенциал, базиран от една страна на общ природен феномен, обща история и култура, общи логистични проблеми и от друга страна на близостта на територията до туристическите потоци от Северното Черноморие.

Фигура 11. „Картиране“ на туристическите забележителности на територията на община Крушари и Тервел.

В общината има отлични възможности за развитие на различни видове туризъм на основата на природните, археологическите и културни забележителности, със следните примерни алтернативи:

Културно-исторически туризъм

1. Колония от ранно-византийски и старобългарски скални манастири в района на Суха река, с. Ефрейтор Бакалово, община Крушари - най-ранните скални манастири не само по българските земи, но и на територията на Европа:

- с. Ефрейтор Бакалово-Скален манастир „Гяур евлери/Невернишки жилища“, 5 км югоизточно при десния бряг на Добрички дол
- с. Ефрейтор Бакалово-Пещерна колония „Кара кая/Черна скала“
- с. Ефрейтор Бакалово-Пещерна колония „Балабан кая/Голяма скала“

2. Късноримска антична крепост Залдапа между селата Абрит и Добрин, на 2,6 км северозападно от с. Добрин (паметник на културата с национално значение);

3. Древен път, 3 км югоизточно от с. Абрит, на десния бряг на Суха река

4. Крепост от късната желязна епоха (VI-1 в. пр.н.е.), на 3,1 км северозападно от с. Габер (паметник на културата с национално значение)

5. Укрепено късноантично селище на 3 км западно от с. Капитан Димитрово (паметник на културата с национално значение);

Религиозен туризъм

6. Двубредно светилище "Св. Илия - Мустафа Канаат" и манастир „Св. Пророк Илия" край с. Александрия

7. Църква „Св. Димитър", с. Крушари

8. Двадесет и осем могилни некрополи край различни села на територията на община Крушари

9. Антично култово средище край с. Телериг

Туризъм, базиран на природни забележителности

10. Тридесет и една уникални пещери в землищата на селата по поречието на Суха река, на територията на Община Крушари:

• с. Габер:

"Иер пещера" (дължина 138 метра)

"Стефчова дупка" (дължина 100 метра)

"Змийна дупка" (дължина 35 метра)

"Медунова дупка 459" (дължина 33 метра)

"Ачова дупка 460" (дължина 24 метра)

"Пъзлъка 465" (дължина 23 метра)

"Нишата" (дължина 19 метра)

"Желева дупка" (дължина 18 метра)

"Манзул дупка" (дължина 15 метра)

"Връгливата пещера" (дължина 14 метра)

"Овчарника" (дължина 13 метра)

"Черната пещера 462" (дължина 12 метра)

"Иверка дупка" (дължина 10 метра)

"Мичина дупка" (дължина 10 метра)

"Сухата дупка 461" (дължина 10 метра)

"Срутената 464" (дължина 10 метра)

- с. Огняново:

"Джамалията" (дължина 52 метра)

"Темната дупка" (дължина 51 метра)

"Оброчната пещера" (дължина 17 метра)

"Квадратната пещера" (дължина 15 метра)

- с. Капитан Димитрово:

"Деве бой" (дължина 34 метра)

"Кладенчова дупка" (дължина 32 метра)

"Костенурката" (дължина 14 метра) • с. Ефрейтор Бакалово:

"Гяур евлери" (дължина 19 метра)

"Али пещера" (дължина 12 метра)

"Кара кая 1" (дължина 11 метра)

- с. Огняново - "Хайдушките стаички" (дължина 13 метра)

11. Язовир „Абрит“, с. Абрит

Военен туризъм

12. Паметник на загиналите в Междусъюзническата, Първата и Втората световна война, с. Александрия;

13. Паметник на загиналите в Отечествената война, с. Коритен;

14. Паметна плоча на полковник Антон Дяков Дяков - герой от Първата световна война, с. Полковник Дяково;

15. Паметна плоча на загиналите в Отечествената война, с. Полковник Дяково;

16. Паметна плоча на загиналите в Отечествената война, с. Поручик Кърджиево;

17. Паметна плоча на загиналите от с.Телериг в Отечествената война, с. Телериг

Фестивален туризъм

В културния афиш на Община Крушари две събития имат надрегионално значение и са привлекателен фокус за мнозина. Двете сцени са повод за обръщане към историческите събития и към бита и традициите, съхранявани в този край на България.

В края на м. май (всяка нечетна година) се провежда Национален събор на изселилите се българи от Северна в Южна Добруджа по силата на Крайовската спогодба от 1940 г.

Ежегодно се организира Регионален фолклорен събор в местността „Текето“ край село Александрия. В събора вземат участие самодейни състави от областите Добрич, Варна, Силистра, Шумен. На сцената на събора са изнасяли свои представления фолклорни състави от Украйна, Сърбия, Румъния и Мексико.

VII. 5. 8. Занаяти и услуги

Проучване на услугите на територията на „МИГ Тервел - Крушари“, извършено от „Авангард персонал консултинг“ през м. Май 2013 г., показва следната значимост на предлаганите в общината услуги:

най-голямата група от анкетираните (68%) посочват здравните услуги. Проблемите са свързани с невъзможността за закупуване на лекарства на място, а също трудния достъп до лекари - специалисти. За да се подложат на преглед от специалист, пациентите пътуват до общинския център, а в повечето случаи до областния център. Тук е една от нишите за организирани прегледи от специалисти на място по предварително записване.

на следващо място следват образователните (44%), административните (40%), битовите и социалните (36%) услуги;

с висок дял са и транспортните услуги на територията на общината (28%), за които е общо мнението, че не са развити. Липсват междуселищни връзки, разписанията на автобусите са неудобни и редки, което допринася за трудната достъпност до територията;

на следващо място анкетираните посочват по значимост културните (24%), пощенските с (20%) и комуникационните (16%) услуги. За последните мнението е, че има населени места с много лош обхват на мобилните оператори, няма достъп до интернет.

Тази картина на оценка на услугите по степен на значимост за хората е обяснима с възрастовата характеристика на населението.

В селата на общината липсват професионалните услуги. В проучването анкетираните посочват интерес към ползване на банковите услуги. Става дума за необходимост от банкомати, и за възможностите за извършване на банкови преводи. Следват желанията за счетоводни (24%), юридически (20%) и консултантски (16%) услуги. Спецификата на т.нар. професионални услуги предполага наличието на специалисти или специализирани институции, което на практика е невъзможно в малките населени места. С оглед на тези факти би могло да се мисли за периодично предлагане на съответните услуги на място, като предварително се проучват потребностите, правят се графици. Друга възможност предлагат информационните технологии, които предполагат дистанционно предлагане на услугите.

Две структури предлагат на жителите на община Крушари услуги, свързани с подобряване достъпа до оперативните програми и други източници на финансиране. Това са Областния информационен център и Местна инициативна група „Тервел - Крушари“, които организират срещи и предлагат услуги по информиране и бизнес консултиране, подпомагане подготовката на проекти, популяризиране на успешни практики.

Организирането и структурирането на услугите, с цел достигането им до гражданите на общината и намаляването на цената на предлагането им, е едно от предизвикателствата, пред които е изправена както общината, така и предприемчивите хора на територията.

VII. 5. 9. Инвестиционна активност

Най-големи инвестиции през програмен период 2007-2013 г. в общината са направени в сферата на земеделието. Причините за това са комплексни, но фактор за увеличаването им (ДМА в сектора са нараснали над 4 пъти) е целенасочената политика за подкрепа на аграрния сектор чрез Програмата за развитие на селските райони, и най-вече мярка 121, която цели модернизация на земеделските стопанства.

Инвестиционни перспективи могат да се очакват и чрез изграждането на новия гранично-пропускателен пункт край с. Северняк, който ще увеличи трафика на хора и стоки.

По отношение на възможностите за инвестиции по линия на безвъзмездната помощ от ЕС от справка в Информационната система за управление и наблюдения на структурните инструменти на ЕС в България (<http://umispublic.minfin.bg/>) се установи, че частният сектор не се е възползвал от възможностите, които предоставя ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007-2013.

Инвестиции по линия на оперативните програми (без ПРСР) регистрира само община Крушари в рамките на 443 519 лв. по 4 проекта.

Таблица 9. Инвестиции

Наименование на проекта	Начало	Обща стойност	БФП	Плащания	Продълж. (месеци)	Статус
Център за социални услуги в семейна среда	14.05.2008	57932	53888	53763	12	Приключен
Споделяне на успешни европейски практики в алтернативния туризъм – ключ към устойчиво регионално развитие в общините Крушари и Тервел.	10.04.2009	151986	151986	151986	18	Приключен
Център за социални услуги в семейна среда	28.10.2010	77639	71327	64940	14	Приключен
Подкрепа за социално включване	27.11.2012	155963	155963	31193	15	В процес на изпълнение

VII. 5.10. Заетост и безработица

През 2011 г. са регистрирани 126 икономически единици, работещи на територията на общината. Те създават заетост за 306 души. Преобладават микропредприятията.

В сравнение с 2007 г. броят на предприятията е нараснал 2,21 пъти, като растежът идва от аграрния сектор. В общината са регистрирани 291 земеделски производители. Голяма част от тях са външни за общината и не допринасят за приходите ѝ. Средно статистически всеки един от тях обработва по 1167,6 дка земеделска земя в землищата на общината, а 226 души, заети в сектора, създават 98,44 % от произведената на

територията на общината продукция. Налице е висока концентрация на поземления ресурс в сравнително малко земеделски производители.

Сравнението на показателите през 2007 и съответно през 2011 г. показва, че интензивността в аграрния сектор е нараснала няколко пъти, в района е влязла високопроизводителна техника, която допринася за подобряване на приходите, с по-малко заети се произвежда в пъти повече. Зърнокомбайните, регистрирани на територията на общината към 2012 г., са 42, другата земеделска техника - трактори, камиони и пр., наброява 129 бр. , като нарастването им за последните 4 години е 146 %.

Трудовият пазар се свива, което на територията на община Крушари е следствие на няколко фактора, влияещи върху разкриването на работни места:

- липса на инвестиционен интерес в създаване на производства;
- всеобща икономическата криза;
- навлизане на високопроизводителна техника в зърно производството;
- необходимост от закриване на социални структури в общината в изпълнение на политиката за деинституционализация на социалната грижа за деца в нужда;

Коефициентът за безработица на населението за цялата област, и в частност за община Крушари, за периода 2007-2011 г. е с по-високи стойности от средните за страната, като показателят нараства с развитието на икономическата криза 2009-2011 г. и достига 20,03 %. По този начин средногодишното равнище на безработица в общината се връща на стартовото през 2007 г., когато стойностите са 20,2%, при 11,71% за 2008, 12,19 % през 2009 и 15,56 % през 2010 г.

В структурата на безработните лица по пол жени са половината от безработните. Във възрастовата структура на безработните най-многобройни са възрастовите групи от 30 до 50 г. Делът на възрастовата група над 50 г. е 34%, а младежката безработица представлява 17 % от всички безработни. Безработните лица без квалификация и специалност в общината са най-многобройната група в професионалната структура на безработните (над 72 %). На практика хората с добро образование са конкурентни на пазара на труда и тяхната поява в списъка на безработните лица е временно явление.

По показателя за средно равнище на безработица община Крушари попада в район за целенасочена подкрепа съгласно чл. 6 на Закона за регионалното развитие.

Таблица 10. Средно равнище на безработицата

	2009	2010	2011	2009-2011
Крушари	14,3	14,9	25,2	18,1
Област Добрич				14,2
Република България	9,1	9,2	10,4	9,6

Работната заплата продължава да бъде основен източник за доходите на домакинствата в общината, допълван от ренти, социални помощи и домашно стопанство.

Равнището на средната работна заплата в община Крушари е под средното за страната.

Таблица 11. Средната работна заплата в община Крушари и страната

	2009	2010	2011	2009-2011
Крушари	5260	5670	5738	5556
Област Добрич				6075
Република България	7309	7777	8230	7772

Възнаграждението на работещите в община Крушари е най-ниско в сравнение с останалите общини от Добричка област и представлява 71,49 % от средната работна заплата за страната.

VII. 6. СИСТЕМА ОБЩЕСТВЕНО ОБСЛУЖВАНЕ

VII. 6. 1. Здравеопазване

Информацията по повод здравеопазването в община Крушари е предоставена от Регионална здравна инспекция - Добрич.

На територията на Община Крушари съществуват 4 лекарски практики за първична медицинска помощ - лекарски кабинети на общопрактикуващи лекари в селата Крушари, Коритен, Телериг и Лозенец, включващи четири лекари, един фелдшер и медицинска сестра, т.е. една медицинска практика обслужва средно 1127 души. Стоматологични услуги се извършват от една практика в централното селище на общината. Осигуреността на населението на общината с лекари и лекари по дентална

медицина е далеч под средното за страната. Пациентите с по-сериозни здравословни проблеми се насочват към най-близо разположената болница - в областния център гр. Добрич. Там се намира и най-близкият център на Спешна медицинска помощ. На територията на Община Крушари се намира една дрогерия.

В СОУ Христо Смирненски е изграден училищен медицински кабинет. Назначени са две медицински лица, които обслужват всички училища и детски градини.

Основният проблем в здравеопазването е отдалечеността на мястото на предлагане на медицинска помощ, най-вече спешна, неотложна, специализирана и болнична.

Достъпът до най-близката болница в гр. Добрич става през общинския център село Крушари чрез път III-293. Неговото състояние в частта в Община Крушари е в лошо състояние, а частта в община Добрич е в добро състояние.

VII. 6. 2. Образование

Община Крушари не разполага с детска ясла, на територията има една детска градина - в с. Крушари с изнесени към нея групи в селата Коритен, Лозенец и Телериг. През 2011/2012 г. в системата на детските градини са обхванати 175 деца в 18 групи, на възраст от 3 до 6 години, т.е. в група има по около 10 деца. Посещаемостта в тях варира, а причината за това е липсата на постоянни доходи на родителите и ниския социален статус. С решение от 2010 г. Общинският съвет на община Крушари освобождава от заплащане на такса 5 и 6 годишните деца с цел приобщаване на децата от най-ранна възраст към образователната система, ранна превенция на отпадането от обучение и усвояване на българския език за деца, за които той не е майчин. По този начин е повишен достъпът до услугата и ефективността от функционирането на заведенията.

Сградният фонд на ЦДГ се поддържа, като :

- През 2009 г. е извършен основен ремонт на ЦДГ Крушари - подмяна на дограма, саниране, подмяна на отоплителна инсталация и монтиране на 2 бр. котли на пелети;
- На ЦДГ Лозенец е подменена дограма през 2009г., изградена е нова отоплителна инсталация и 2 броя котли ~ на палети и на твърдо гориво през 2010г., извършено е саниране на северна и източна фасади през 2011 г.

През 2009 г. е подменена дограмата на ЦДГ Телериг.

През 2011 г. е извършен текущ ремонт на ЦДГ Коритен.

Към септември 2018 г. в община Крушари функционират три учебни заведения, като видът и разпределението им по населени места е, както следва:

Таблица 12. Учебни заведения в община Крушари.

СОУ „Христо Смирненски“	с. Крушари
ОУ „Васил Левски“	с. Коритен
ОУ „Отец Паисий“	с. Лозенец

Към 2012 г. учащите са общо 393, разпределени в 28 паралелки, като средно в паралелка учат 14 деца. Учащите от 1 до 8 клас (основно) са 327, а тези от 9 до 12 клас (средно) - 66. Броят на напусналите преждевременно училище е малък, причините са семейни.

Две от училищата са средищни, организиран е транспорт за децата и е осигурена целодневна организация на обучението. Преподаването се осъществява в 36 класни стаи, във всички училища има изградени компютърни кабинети и интернет връзка. Налага се обучение в слети и маломерни паралелки.

Учебните заведения се обслужват от общо 45 преподаватели, няма кадрови проблеми. Дофинансирането на училищните дейности е обичайна практика за общината, за 2013 г. то е в размер на 33 335 лв. Допълнително училищата привличат средства по програми.

Сградният фонд се поддържа, но има нужда от допълнителни ремонти, за да се превърне в привлекателна среда за учениците.

- През 2007 и 2009 г. е санирано СОУ Хр. Смирненски" - с. Крушари, рехабилитирана е спортната площадка, възстановена е липсващата ограда.;
- През 2012 г. е сменена дограмата и е санирана източната фасада на ОУ "Отец Паисий" - с. Лозенец;
- По останалите две ОУ са извършвани само текущи ремонти.

VII. 6. 3. Култура

Районът на Община Крушари е богат на археологически паметници, но много от тях са неизследвани.

Таблица 13. Списък на военните паметници на община Крушари

№	Наименование
1	Свободно стояща паметна плоча на загиналите в Отечествената война
2	Мраморна плоча на полковник Антон Дяков Дяков – герой от Първата световна война
3	Паметник на загиналите в Отечествената война

4	Паметник на загиналите в Отечественната война от селищна система Крушари
5	Паметна плоча на загиналите в Отечественната война
6	Паметна плоча на загиналите от с. Телериг в Отечественната война
7	Архитектурен паметник на загиналите във войните през 1912 – 1913, 1915 – 1918, 1944 - 1945

Все още непроучени надгробни могили има около селата Добрин, Северняк, Лозенец, Телериг, Габер и др., което е белег на активен поселищен живот през ранните исторически епохи.

Най-многобройни и разнообразни са паметниците от епохата на римското владичество и ранна Византия. На територията на общината е намерена римска и средновековна българска керамика, антични и средновековни селища, част от тях укрепени (т. нар. кале) и с водопроводи.

Районът притежава уникални пещери, обявени за археологически паметници. Това са Скален манастир „Гяур евлери“ (Невернишки жилища), Пещерна колония „Кара кая“ (Черна скала) и Пещерна колония „Балабан кая“ (Голяма скала). „Гяур евлери“ е един от най-ранните скални манастири не само по българските земи, но и на територията на Европа.

На територията на община Крушари се намира най-големият укрепен античен център в земите на днешна Добруджа - Залдапа. Тя е родното място на Виталиан - предводител на известния бунт срещу император Анастасий, прераснал в 5-годишна гражданска война. Разположена е в м. Калето, между селата Абрит и Добрин. Има общо 32 крепостни кули с различна форма и размери, 3 главни и 2 по-малки порти. Обликът на укрепителната система свидетелства за късноримския ѝ произход. Величествените мащаби на Залдапа (над 35 ха) и монументалният характер на разкритите градежи не оставят никакво съмнение, че тя трябва да се причисли към най-големите и значителни късноантични градски центрове в тази част на Балканския полуостров.

На около 1,5 км северозападно от с. Александрия (Капаклии), сред вековни брястове се е намирало двуобредното светилище Мустафа Канаат - Св. Илия, известно сред местното население като "Дървеното теке". Дървеното теке е единствено по рода си за цяла Североизточна България и датира от XVII-XVIII в.

В с. Поручик Кърджиево се намира още едно казълбашко светилище на Каиб деде. Разположено е в западната част на селото, в дерето на една от напълно запустелите вече махали и представлява голям недялан камък с неправилна форма, без надпис и украса. Обредно свързани с гроба на светеца са разположеният на около 20-на метра вдясно кладенец и многото дървета и храсти.

Фактът, че голяма част от разположените на територията на общината културно-исторически паметници не са изследвани, е предизвикателство за научните среди. Налице е реален потенциал за изучаване, популяризиране и превръщане на историческото наследство в основа на създаване на интегрирани туристически продукти и привличане на интереса към територията.

Таблица 14. Списък на културно историческото наследство на Община Крушари

№ по ред	Данни от Националния регистър на недвижимите културни ценности и Публичния регистър на издадените декларационни актове и на актовете за прекратяване на временния режим					
	Наименование на НКЦ	Локализация		Вид на НКЦ		
		Населено място	Махала / местност/ наименование на квартала и други данни	Според научната и културната област		Категория на НКЦ
				Според научната и културната област	Според пространствената структура и териториалния обхват	
1	Антична крепост /Абтаатското кале/	с. Абрит	2,5 км югоизточно	архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
2	Древен път "Кесика" /Сечения/	с. Абрит	3 км югоизточно, на десния бряг на Суха река	археологическа	единична	
3	Воден каптаж и резервоар	с. Абрит	2,5 км югоизточно на левия бряг на Суха река	археологическа	единична	
4	Таен подход, коридор към крепостта Абтаатското кале	с. Абрит	2,5 км югоизточно на левия бряг на Суха река	археологическа	единична	
5	Късноантична крепост	с.Александрия	м."Кузе", 3 км западно	архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
6	Антично селище	с. Благовец	в селото (дн. кв. на село Добрин)	архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
7	Абритското кале	с. Добрин/ с. Абрит		Народна старина	единична	
	Антична крепост Залдапа		м."Калето"	археологическа	групова	национално

8	Надгробна могила	с. Добрин	300 м североизточно от стопански двор, непосредствено в ляво от шосето за с. Росица	археологическа	единична	
9	Надгробна могила	с. Ефрейтор Бакалово	м."Мусаджик", 3 км южно	археологическа	единична	
10	Скален манастир /Гяур евлери/ /Невернишки жилища/	с. Ефрейтор Бакалово	5 км югоизточно при десния бряг на Добрички дол	археологическа	единична	
11	Пещерна колония /Кара кая/ /Черна скала/	с. Ефрейтор Бакалово	5,5 км югоизточно на десния бряг на Добрички дол	археологическа	единична	
12	Пещерна колония "Балабан кая" /Голяма скала/	с. Ефрейтор Бакалово	2,6 км южно на десния бряг на Суха река	археологическа	единична	
13	Пещерна колония "Емин за маара" /Емин ага пещера/	с. Ефрейтор Бакалово	2,5 км север-северозападно на десния бряг на Суха река	археологическа	единична	
14	Пещерна обител	с. Ефрейтор Бакалово	2 км северозападно, на левия бряг на Суха река/ 2 км северно от каменния мост на реката/	археологическа	единична	
15	Скална килия	с. Ефрейтор Бакалово	1 км запад - северозападно, на десния бряг на Суха река /2 км северно от каменния мост на реката/	археологическа	единична	
16	Къща на Радка Илиева	с. Земенци /Земен/		архитектурно-строителна	единична	
17	Къща на Стоян Костадинов /сега Иван Костадинов/	с. Земенци /Земен/		архитектурно-строителна	единична	
18	Яташка къща със скривалище дом на Георги и Йонко Георгиеви	с. Земенци	0,5 км северно	историческа	единична	местно
19	Партизански бункер	с. Зимница	3,5 км северно	историческа	единична	местно
20	Късноантична крепост	с. Капитан Димитрово /Димитриево/	2,5 км западно	архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно

21	Древен път "Кесика" /Сечения/	с. Капитан Димитрово	3,5 км запад - югозапад от селото, при билната част от височината разположена южно от суходолието Буа дереси /Богата река/, СИ от крепостта Калето	археологическа	единична	
22	Антично селище от римската и късноримската епоха / II - IV в./	с. Капитан Димитрово	1,6 км южно от селото, на двата бряга на долина, до водоизточника Кайнака в м. Сая Кулак /Стая в долината/, в дясно от пътя за гр. Добрич	археологическа	единична	
23	Пещерна колония "Буа дели" от късната античност /V-VI в./	с. Капитан Димитрово	3,5 км западно от селото, при десния бряг на суходолието Буа дере, 250 м северозападно от т.нар. Овчарници	археологическа	единична	
24	Селище от късната римска епоха - IV в от н.е.	с. Капитан Димитрово	2,5 км източно от селото, м. Кованлък долай /Пчелна долина/ и височината Тузъл борун /Солен нос/, на 150-200 м от границата с Румъния	археологическа	единична	
25	Таен подземен ходник с водно съоръжение /вероятно от периода IV-VI в./	с. Капитан Димитрово	4 км запад-югозапад от селото при източния отбранителен сектор на крепостта Калето и извън нея	археологическа	единична	
26	Ранновизантийски /или късноримски/ водопровод /IV-VI в./	с. Капитан Димитрово	3 км запад - югозапад от селото, започва от югоизточната част на рида Деве бой / Дълга камила/ - 300 м югозападно от м. Пчеларник и достига до крепостта Калето	археологическа	единична	
27	Къща на Стоян Манев Петров	с. Крушари		архитектурно-строителна	единична	
28	Къща на Стоян Йорданов	с. Крушари		архитектурно-строителна	единична	
29	Дом и одая на Васил Радков	с. Крушари		архитектурно-строителна	единична	

30	Къща на Евтим Петров	с. Крушари		архитектурно-строителна	единична	
31	Къща на Георги Михов Коканов	с. Крушари		архитектурно-строителна	единична	
32	Църква "Св.Димитър"	с. Крушари		художествена	единична	
33	Антично селище	с. Поручик Кърджиево	до селото	архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
34	Антично и средновековно селище	с. Телериг	в селото	архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно

Съществува необходимост от предпазване на артефактите от посегателства на иманярите с ангажимент на всички заинтересовани институции, както и от активни действия за стартиране на археологически разкопки и превръщането на историята в ресурс за развитие.

Читалищата са културна институция, която изпълнява учебно-просветителски функции и самодейност. В Община Крушари има седем читалища, като разпределението им по населени места и площ е следната:

Таблица 15. Читалища в община Крушари.

Читалище	Площ кв.м.	Брой места	Посещаемост за 2012 г.
НЧ „Светлина - 1945" - с. Полковник Дяково	375	198	100
НЧ „Втори Юни - 2004" - с. Александрия	180	50	100
НЧ „Кирил и Методий - 1941" - с. Ефрейтор Бакалово	586	100	0
НЧ „Христо Ботев - 1940" - с. Коритен	510	322	100
НЧ „Иордан Драгнев - 1894" - с. Крушари	710	233	Библиотека и информационен център - 2289 човека., самодейни състави 7 бр. със 107 участника;
НЧ „Асен Златаров - 1962" - с. Лозенец	870	150	0
НЧ „Стефан Караджа - 1936" - с. Телериг	510	100	100

Читалищата са пазител на културните традиции и духовността в община Крушари вече повече от сто години. Те осигуряват заетост за 10 души. В 5 от читалищата се развива културна дейност. Работят 6 библиотеки, като библиотечният фонд е над 37 264 тома художествена и отраслова литература. Само в две от читалищата през последните пет години са заделени средства за закупуване на нова литература - това са читалищата с селата Крушари и Коритен. Читалищата в с. Крушари и с. Телериг са включени в проект „Глобални библиотеки“ съответно през 2009 и 2010г. В двете институции е осигурена Интернет връзка. Достъп до Интернет е осигурен и в читалището в с. Полк. Дяково и с. Александрия. Останалите читалища са без осигурени интернет-връзки. За анализирания период читалищните ръководства кандидатстват с проекти пред Министерство на културата, като общата стойност на привлечените допълнително средства е в размер на 13 510 лв.. Допълнително привлечените средства са използвани за закупуване на книги, компютърна техника, фолклорни костюми и носии за самодейните състави. Десетилетия наред творческа дейност извършват фолклорните състави - танцови и певчески, и за автентичен фолклор. В читалището на с. Крушари се предлага компютърно обучение за начинаещи за възрастни и деца, свободен достъп до сайта на Дирекция „Бюро по труда“, уебинари от услугата е-здраве към програмата „Глобални библиотеки“.

Таблица 16. Творческа дейност в читалищата в община Крушари.

Читалища	Състави	Брой самодейци	награди
	Детски танцов състав	15	-
	Ромски детски състав	8	Грамота „Отворено сърце“ – Велико Търново – 2012
	Танцов състав за автентичен фолклор	25	Грамоти, плакати, парични награди от участия в Копривщица, Трявна, Априлци, Китен, Лозен, Черен вит
	Певческа фолклорна група	28	Грамоти, плакати, парични награди от участия в Априлци, Крумово, Дебрене, Китен, Лозен, Черни вит
	Група за стари градски песни	16	Грамоти от участия в прегледи на старата градска песен в Добрич, Балчик, София, Китен
	Танцов клуб	15	Грамотни, плакати за отлично представяне от участия в гр. Бяла,

			Белица, Стара Загора;
НЧ – Коритен	Група за автентичен фолклор	15	Грамоти, плакати, парични награди от участия в Копривщица, Трявна, Априлци, Китен, Лозен, Черни вит
	Мъжка група за стари градски песни	7	Участия в прегледи на старата градска песен в Добрич, Шабла
НЧ – Александрия	Фолклорна група „Текето“	15	Грамоти, плакати, медали от участия в Дебрене, Варна, Свищов, Полски Тръмбеш и др.
НЧ – с. Телериг	Певческа група за автентичен фолклор Детска група за традиции, обичаи и устен фолклор	37	Грамоти, плакати, медали от участия в Дебрене, Варна, Свищов, Полски Тръмбеш и др.
НЧ – с. Полк. Дяково	Женска група за добруджански народни песни	18	Грамоти, плакати, парични награди от участия в Копривщица, Трявна, Априлци, Китен, Лозен, Черни вит

Най-многобройни международни изяви регистрира Младежкия танцов състав към НЧ „Йордан Драгнев - 1894" - с. Крушари. През последните 5 години съставът е участвал в международни фестивали и конкурси в Турция, Румъния, Украйна, Молдова, Сърбия, Италия, Португалия, Франция. В международни фестивали в Сърбия и Украйна е участвал и състава за автентичен фолклор към същото читалище.

Предвид спецификата на демографската характеристика на община Крушари в почти всички самодейни състави са включени самодейци от малцинствени групи.

В общината няма кина, театри, клубове. Проблемите в тази насока са свързани с остарелия сграден фонд - необходими са спешни и неотложни ремонти на покривите, подмяна на дограми и ел. инсталация.

Община Крушари изготвя ежегодно културен календар на читалищната дейност. Акцентите в него са свързани с организирането на автентични народни обичаи, в които се включват не само представители на самодейните колективи, но и представители на общността. Отбелязват се празници от народния календар, общо национални празници, патронни празници, организират се изложби по определени поводи.

Постижение е възстановяването на основните функции на читалищата - средище на самодейността и съживяване живота на общността чрез разнообразяване на

читалищната дейност. Акцентът в дейността им следва да бъде не само съхраняване самобитния характер на културните традиции, развитие и популяризиране на таланта на населението, но и отварянето към регионални и национални творчески постижения, създаването на приятелства и лоби за Крушари сред творческите среди, предоставяне на възможности за срещи, обмен на духовни ценности, насърчаване създаването на творчески продукти, популяризиращи потенциала на Крушари и привличащи интереса към територията.

В общината няма организирана спортна дейност. Кампанийно се организират спортни състезания - футбол или волейбол. В Крушари има изграден стадион, който се използва от няколко години от възстановения футболен отбор на общината. Стадионът, както и спортната база в три от училищата се нуждаят от основни ремонти. В тази сфера е наложителен анализ на възможностите за публично-частни партньорства и привличане на заинтересован бизнес в предоставянето на подобни услуги.

VII. 6. 4. Спорт

Във общината има действащ клуб по Хокей на трева. Клубът по хокей на трева „Смирненски – 2010” – Крушари е един от най-младите клубове към БФХТ. Учреден е през 2009 г. от група ентузиаста с огромното желание за популяризиране на този спорт сред подрастващото поколение. Клубът е член на зона „Добруджа” и се представя с два отбора – деца до 12 години и момичета и момчета до 14 години. Ръководи се от Управителен съвет: Румяна Банкова – председател и членове Мима Жекова и Павлина Петкова.

VII. 6. 5. Социални услуги

Предвид структурата на населението, община Крушари продължава успешно да развива мрежата от социални услуги. В нея са обхванати хора в неравностойно положение, каквито са възрастните и немощни хора, хората с увреждания (205 души, регистрирани на територията към 2012 г.) , децата в нужда и пр. В сектора на социалните услуги община Крушари отчита висока активност и успеваемост на привлечените по проекти средства, инвестирайки по този начин в подобряване качеството на живот на най-нуждаещите се.

Част от социалните услуги са институционализирани и са представени от:

- Дом за стари хора - намира се в с. Добрин , специализирана институция за предоставяне на социални услуги, насочени към подкрепа на възрастните хора в осъществяване на ежедневните им дейности. Открита е на 14.10.2005 г.

Домът за стари хора се помещава в напълно реконструирана, модерно оборудвана и обзаведена сграда, позволяваща общуване в дневна - с телевизор, видео библиотека и развлекателни игри. Сградата разполага с модерно обзаведен кухненски блок също с 12 стаи с по две легла, всяка със собствен санитарен възел. Капацитетът на социалното заведение е 25 души.

За възрастните хора се грижи персонал от 13 души квалифицирани кадри и помощни служители.

Настояването на нуждаещите се лица в дома се извършва от отдел „Социална закрила“, с. Крушари към дирекция Социално подпомагане, гр. Добрич. Нуждаещите се лица могат да получат необходимите документи от дирекциите „Социално подпомагане“ по постоянен адрес.

На този етап общината не е делегирала социални дейности на лицензирани доставчици. Към 2018 г. се предоставят и следните услуги:

- Център за рехабилитация и социална интеграция - намира се в с. Крушари, със застроена площ от 332 м2. Състоянието на сградния фонд е отлично. Центърът е с капацитет 20 места и ежедневно се посещава от деца от ДДУИ и деца с увреждания от общността. Съществува заплата Дневният център да преустанови дейността си след 2014 г. със закриването на Дома за деца с умствена изостаналост. Възможната алтернатива е в създаването на Център за рехабилитация и социална интеграция, който би отговорил на нуждите на регистрираните в общината 205 лица с увреждания, повече от които живеят в съставните на общината населени места и нямат достъп до социална услуга.

- Домашен социален патронаж - Услугата включва доставка на храна по домовете на пенсионери, социално слаби и хора с увреждания. Обслужва 65 потребителя от цялата община

Домашен помощник и личен асистент - предоставянето на услугата осигурява заетост на 26 лица, които обслужват 49 потребителя в 12 населени места. Реалната необходимост от такава услуга надхвърля 100 души. Общината използва възможностите на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, за да осигури на хора в неравностойно положение помощ чрез асистенти и домашни помощници, изпълнявайки последователно три проекта - „Център за социални услуги в

семейна среда", „Център за социални услуги в семейна среда-2 " (2008 -2012 г.) и „Подкрепа за социално включване" (2012 - 2014 г.), на обща стойност 289 261 лв.

От 2014 г. ще стартира работа и Защитено жилище. В изпълнение на Стратегията за деинституционализация започна реализацията на проект на община Крушари по мярка 321 на ПРСР бе изградено едно защитено жилище, в което са настанени осем младежи от закрития дом за деца с умствена изостаналост.

Обучен е персонал, който има умения за предоставяне на социални услуги, облекчени са семейства, в които има хора в неравностойно положение, налице е административен капацитет за управление на социални проекти. Постигнатото е добра база за развитие на дейности в социалната сфера и в следващия програмен период.

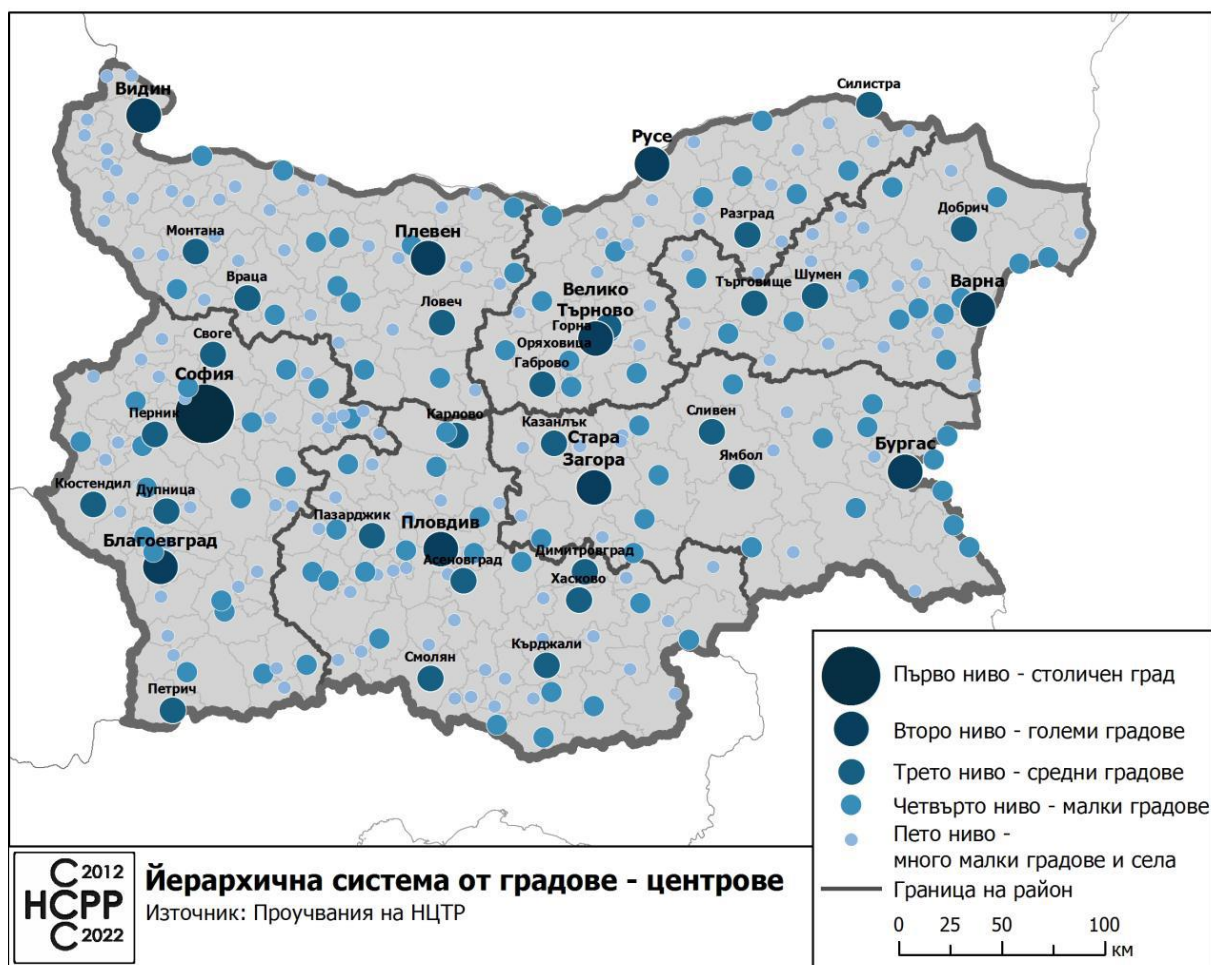
Предвид тенденцията в развитието на социалните услуги и наличието на специализирана база и персонал в общината, потенциалът е в разкриването на нова, липсваща услуга на територията на област Добрич, която би позволила на Крушари развитие на социална икономика. Такъв проект може би е създаването на Кризисен център. Общината разполага с публични сгради, които могат с частични ремонти да поемат нова функционалност, още повече че с освобождаването на квалифициран и неквалифициран персонал от ДДУИ няма да има проблеми с наемането на служители и с организацията на работа в Центъра.

VII. 7. ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

VII. 7. 1. СЕЛИЩНА СИСТЕМА

VII. 7. 1. 1. Йерархична система от населени места

В йерархичната система от градове-центрове, като общински и основен център в общината село Крушари попада в 5^{то} ниво.

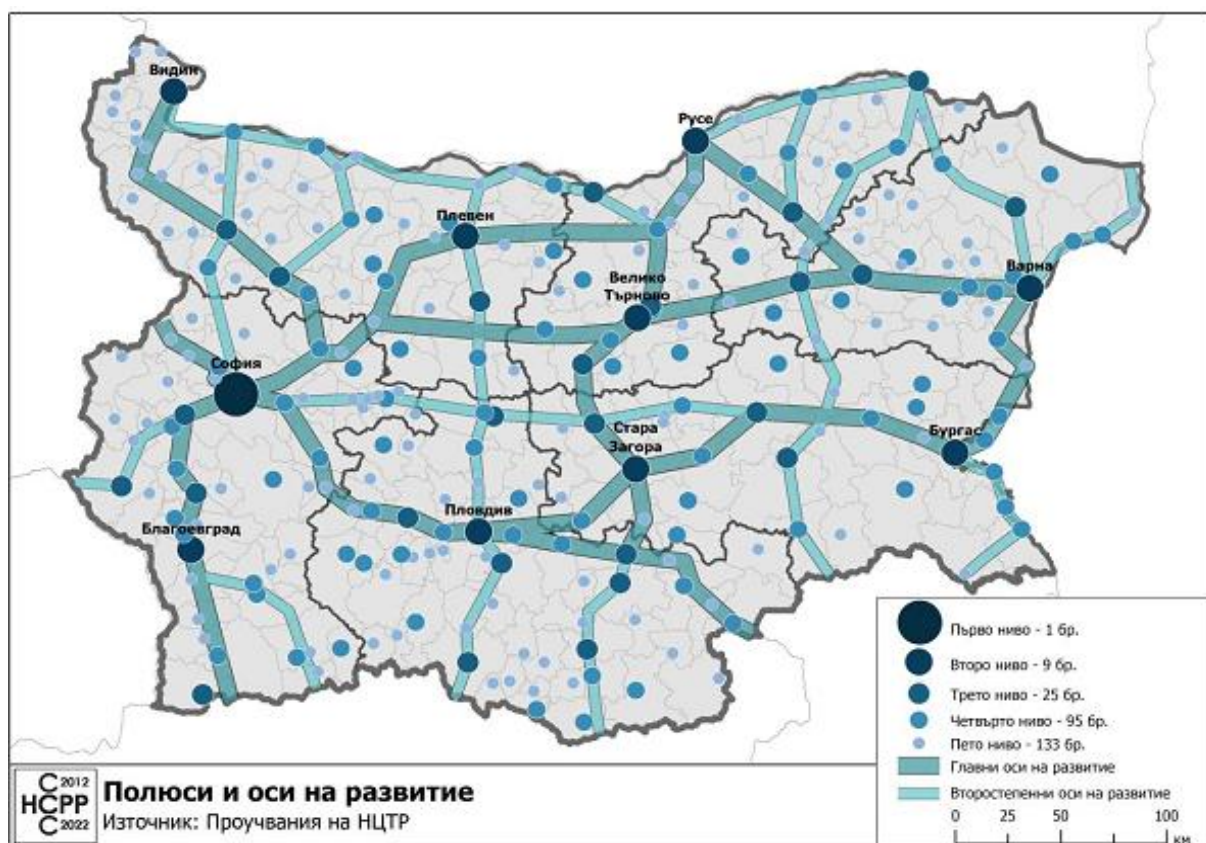
Фигура 12. Йерархична система от градове-центрове, Източник: Национална стратегия за регионално развитие на Република България.

В градоустройствената класификация на населените места по брой жители село Крушари попада в категорията „много малки градове и села”.

Урбанистичната структура на общината е подчертано централна с концентрация на функции в общинския център и периферни селища с различен характер. В общинския център село Крушари са съсредоточени административното и социално обслужване и основната част от икономическата дейност в общината. Селата с най-голям брой население на територията са с. Лозенец и с.Телериг.

VII. 7. 1. 2. Оси на урбанистично развитие

Осите на урбанистично развитие за територията на страната на ниво „район за планиране“ следват Националната концепция за пространствено развитие, Националната стратегия за регионално развитие и Регионалният план за развитие на североизточен регион.

Фигура 13. Полюси и оси на развитие, Източник: Национална Стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.

Община Крушари не попада на главните оси на развитие.

Населените места в общината са свързани помежду си и с останалата част на страната чрез съществуваща пътна мрежа.

VII. 7. 1. 3. Пространствено разположение на населените места в селищната система на общината

В териториалната структура на община Крушари определящо влияние за пространственото разположение на населените места има релефът – плоски и загладени хълмове, дълбоки и сравнително широки долини с полегати, а на места стръмни склонове, разсечени от суходолията на реки, който е предпоставка за хетерогенното разпределение на селищата от части основно по протежението на реките, което формира линейния характер на пространствената структура, както на селищната мрежа, така и на повечето от населените места.

В пространствената структура на общината се открояват няколко основни направления, по които са разположени повечето селищни структури.

Пространствената структура на комуникационната система и мрежата от населени места следва естествените форми на релефа, разполагайки се по поречията на реките, което е фактор за устойчивото и развитие и изпълнение на основните и функции във времето. Характерно за пространствената структура на селищната мрежа е тенденцията за усвояване на нови терени по дължината на комуникационните връзки, като на някои места тези нови образувания постепенно се сливат със съществуващите селища.

VII. 7. 1. 4. Устройство и степен на изграденост на селищната структура, функционални системи и обзавеждане на територията по населени места

село КРУШАРИ		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		40097	ЕКАТТЕ код населено място
Площ на землището, km ²	18,08	7	Категория
Обслужва се от Пътища: III – 293, III – 7103 и местен път DOB2176			

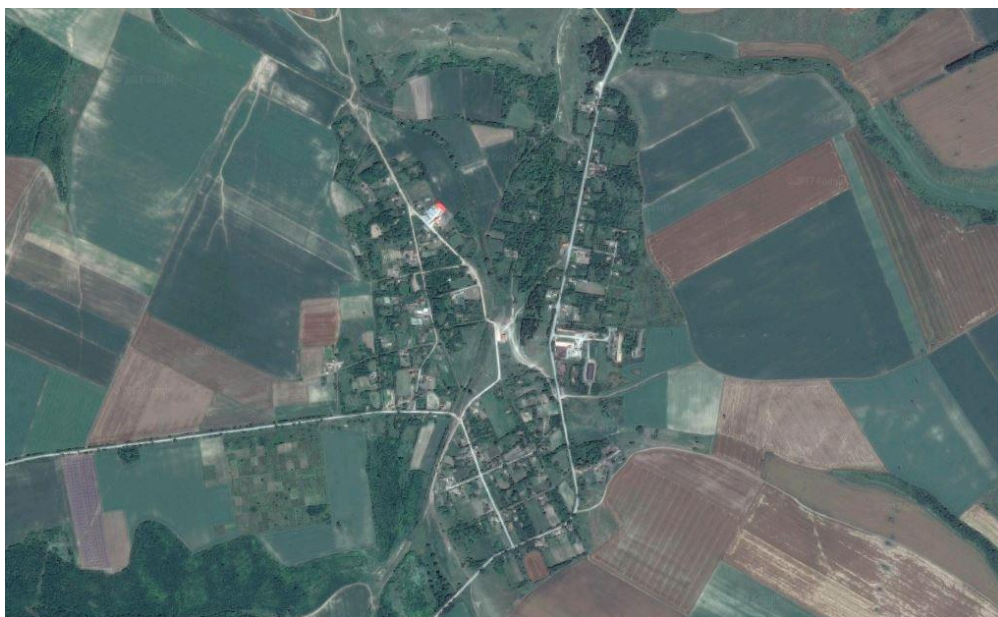
Фигура 14. Сателитно изображение на село Крушари.

село АБРИТ		DOV20	ЕКАТТЕ	код община
		00031	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km ²	19,67	7	Категория	
Обслужва се от местен път DOB3173				

Фигура 15. Сателитно изображение на село Абрит.

село АЛЕКСАНДРИЯ		DOV20	ЕКАТТЕ	код община
		00268	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km ²	35,03	7	Категория	
Обслужва се от Пътища: III – 293 и местен път DOB2171				

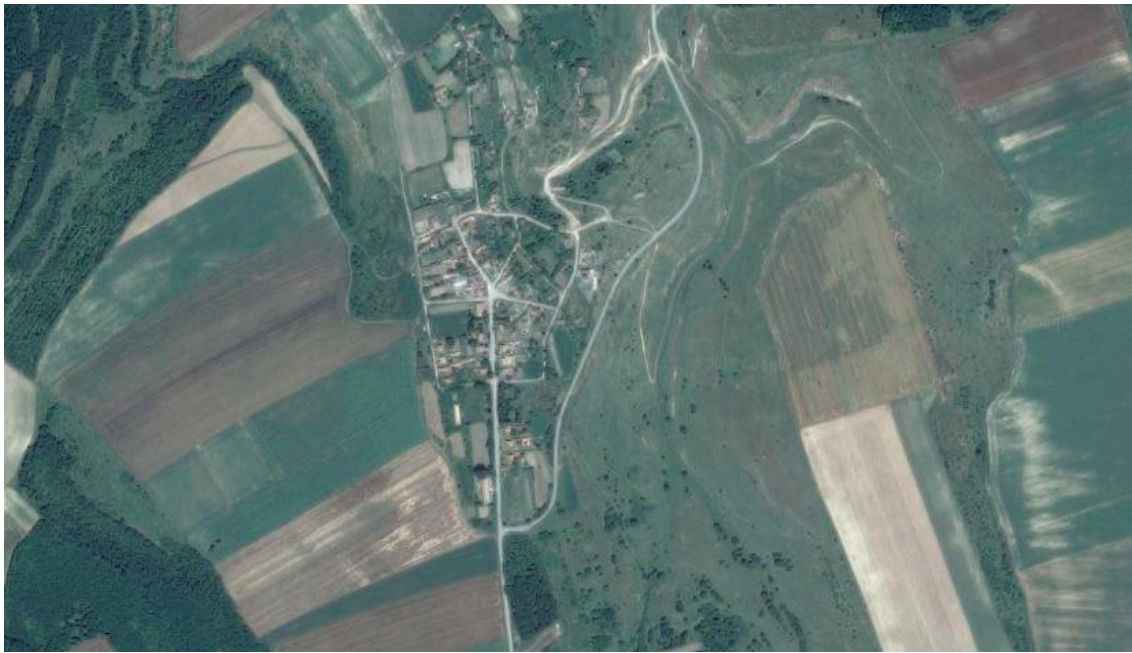
Фигура 16. Сателитно изображение на село Александрия.

село БИСТРЕЦ		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		04193	ЕКАТТЕ код населено място
Площ на землището, km ²	16,06	7	Категория
Обслужва се от Пътища: III – 7103 и местен път DOB3175			

Фигура 17. Сателитно изображение на село Бистрец.

село ГАБЕР		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		14043	ЕКАТТЕ код населено място
Площ на землището, km ²	17,28	7	Категория
Обслужва се от местен път DOB3172			

Фигура 18. Сателитно изображение на село Габер.

село ДОБРИН		ДОВ20	ЕКАТТЕ	код община
		21470	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km ²	38,94	7	Категория	
Обслужва се от път III – 2932				

Фигура 19. Сателитно изображение на село Добрин.

село ЕФРЕЙТОР БАКАЛОВО		ДОВ20	ЕКАТТЕ	код община
		27656	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km ²	14,43	7	Категория	
Обслужва се от път III – 7103				

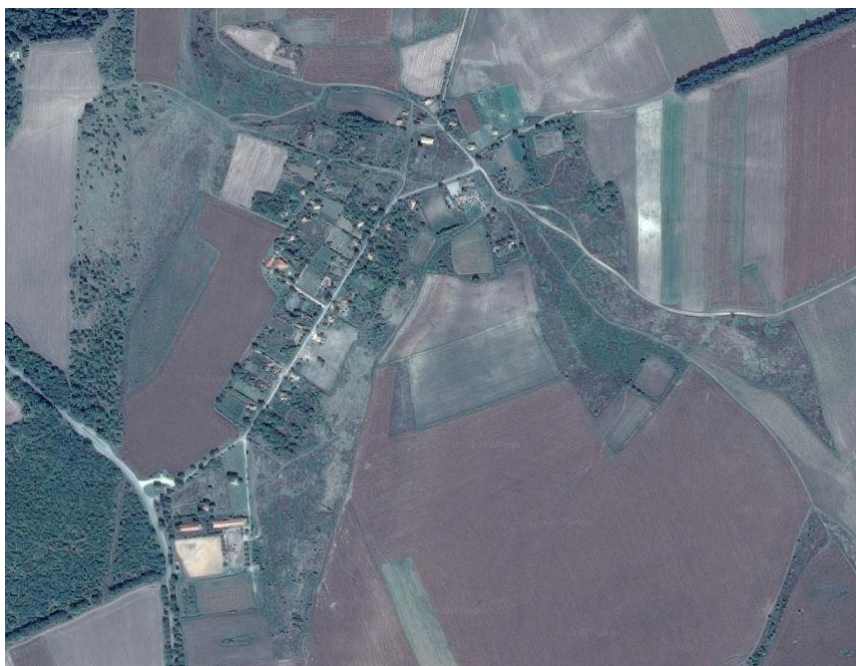
Фигура 20. Сателитно изображение на село Еfreyтор Бакалово.

село ЗАГОРЦИ		DOV20	ЕКАТТЕ	код община
		30185	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km ²	18,68	7	Категория	
Обслужва се от Пътища: III – 293 и местен път DOB3177				

Фигура 21. Сателитно изображение на село Загорци.

село ЗЕМЕНЦИ		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		30781	ЕКАТТЕ код населено място
Площ на землището, km ²	10,70	7	Категория
Обслужва се от Пътища: III – 293 и местен път DOB3178			

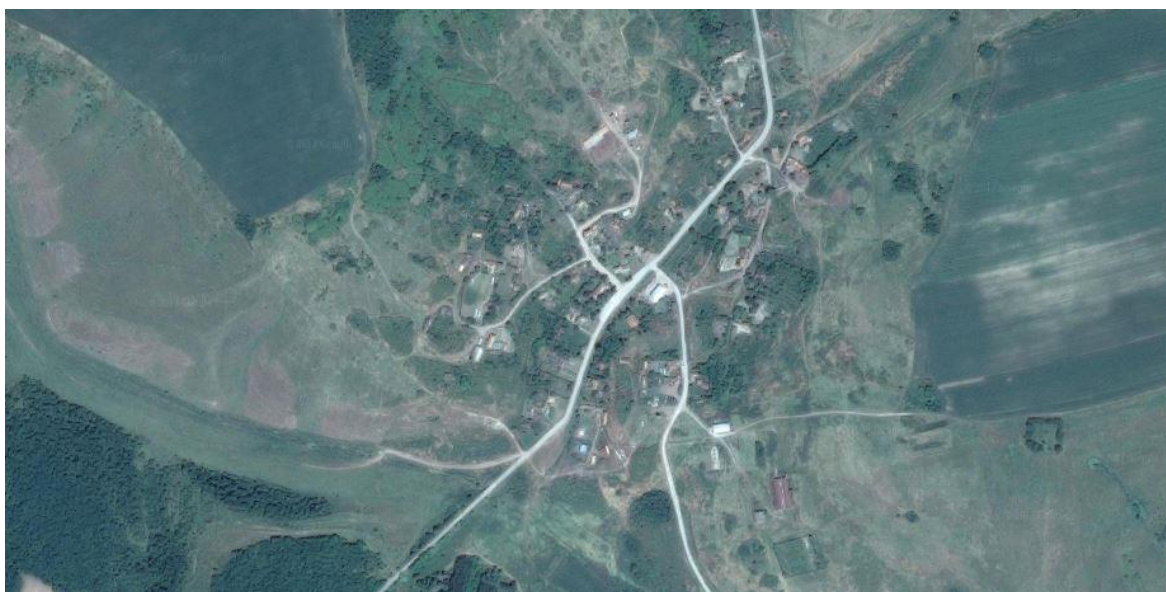
Фигура 22. Сателитно изображение на село Земенци.

село ЗИМНИЦА		DOV20	ЕКАТТЕ	код община
		30884	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km ²	24,04	7	Категория	
Обслужва се от местен път DOB3170				

Фигура 23. Сателитно изображение на село Зимница.

село КАПИТАН ДИМИТРОВО		DOV20	ЕКАТТЕ	код община
		36138	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km ²	25,27	7	Категория	
Обслужва се от Пътища: III – 7001 и местен път DOB3172				

Фигура 24. Сателитно изображение на село Капитан Димитрово.

село КОРИТЕН		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		38618	ЕКАТТЕ код населено място
Площ на землището, km ²	23,69	7	Категория
Обслужва се от Пътища: III – 7001, III – 293 и местен път DOB3173			

Фигура 25. Сателитно изображение на село Коритен.

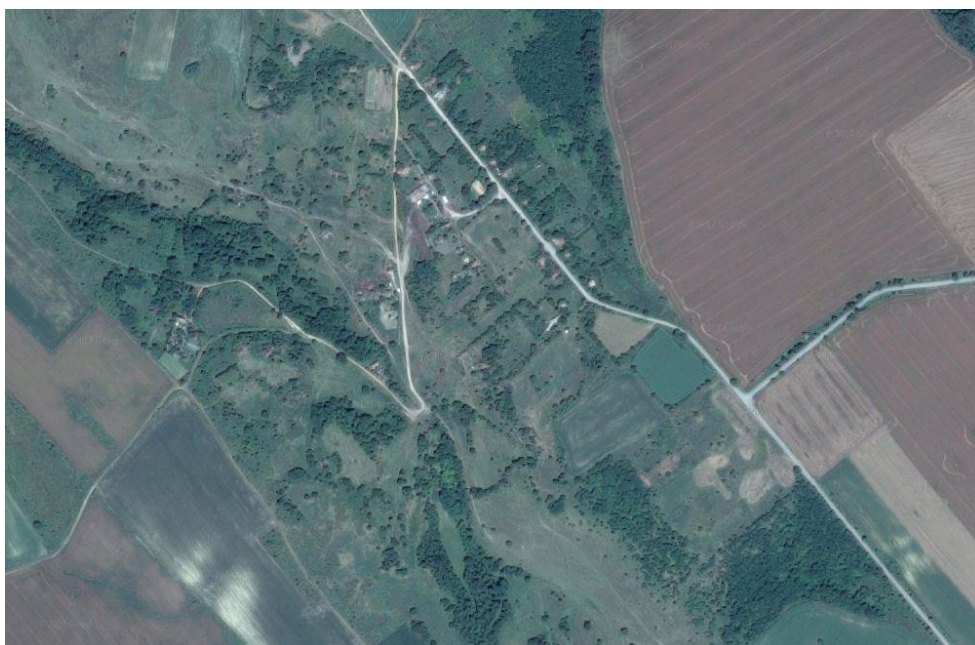
село ЛОЗЕНЕЦ		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		44104	ЕКАТТЕ код населено място

Площ на землището, km²	30,23	7	Категория
Обслужва се от местен път DOB1108			

Фигура 26. Сателитно изображение на село Лозенец.

село ОГНЯНОВО		DOB20	ЕКАТТЕ код община
		53357	ЕКАТТЕ код населено място
Площ на землището, km ²	17,18	7	Категория
Обслужва се от местен път DOB3172			

Фигура 27. Сателитно изображение на село Огняново.

село ПОЛКОВНИК ДЯКОВО		DOB20	ЕКАТТЕ	код община
		57234	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km²	29,95	7	Категория	

Обслужва се от път III – 2932

Фигура 28. Сателитно изображение на село Полковник Дяково.

село Поручик Кърджиево		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		57858	ЕКАТТЕ код населено място
Площ на землището, km ²	18,20	7	Категория
Обслужва се от местен път DOB3179			

Фигура 29. Сателитно изображение на село Поручик Кърджиево.

село СЕВЕРНЯК		DOV20	ЕКАТТЕ код община
		65906	ЕКАТТЕ код населено място

Площ на землището, km²	10,27	7	Категория
Обслужва се от Пътища: III – 293 и местен път DOB3179			

Фигура 30. Сателитно изображение на село Северняк.

село СЕВЕРЦИ	DOB20	ЕКАТТЕ	код община
	65913	ЕКАТТЕ	код населено място
Площ на землището, km²	11,55	7	Категория
Обслужва се от местен път DOB2176			

Фигура 31. Сателитно изображение на село Северци.

село Телериг	DOB20	ЕКАТТЕ	код община
---------------------	--------------	---------------	-------------------

Фигура 32. Сателитно изображение на село Телериг.

VII. 7. 2. СИСТЕМА ОБИТАВАНЕ

VII. 7. 2. 1. Обитаване и жилищна осигуреност

По-голямата част от населените места са силно обезлюдени. Няма недостиг на жилищен фонд дори в общинския център с. Крушари. Основно населението обитава еднофамилни жилищни сгради, строени през средата на 20 век, които до голяма степен отговарят на съвременните нужди за обитаване.

VII. 7. 3. СИСТЕМА НЕДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

VII. 7. 3. 1. Анализ на културното наследство в община Крушари

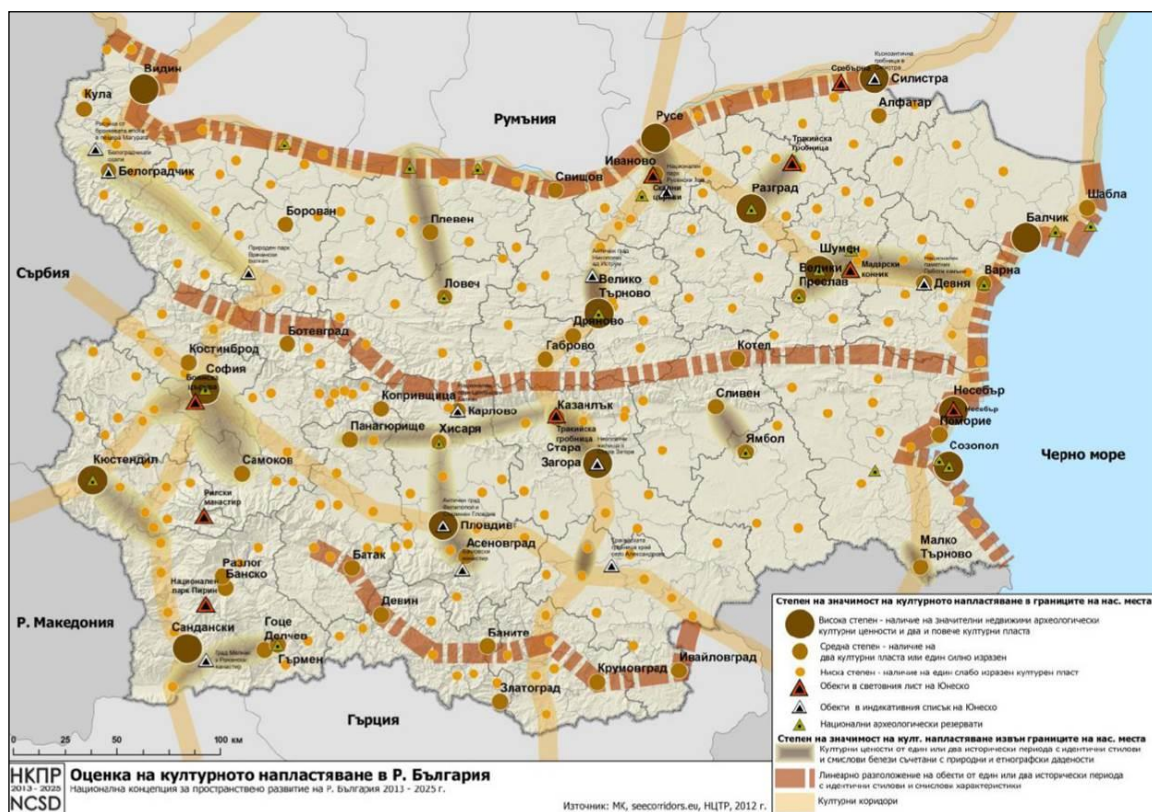
Географската характеристика и пространственото развитие на селищната структура в община Крушари са предпоставката за заселване на различни цивилизации още от Древността. В тази връзка, културното наследство в района е резултат от дългогодишното напластяване на отминали цивилизации и епохи, които носят специфична памет и идентичност на мястото.

В основата на формирането на пространствената структура в общината стоят културните коридори и културното напластяване, които изразяват устойчивостта във времето на културните и селищните взаимовръзки и трайно обособени направления.

Таблица 17. Списък с културно-историческите паметници

№	Име	Местоположение
1	Свободно стояща паметна плоча на загиналите в Отечествената война	с. Полковник Дяково, в центъра на селото пред читалището
2	Мраморна плоча на полковник Антон Дяков Дяков – герой от Първата световна война	с. Полковник Дяково, В центъра на селото, на стената на читалище „Светлина” с. Полковник Дяково
3	Паметник на загиналите в Отечествената война	с. Коритен, В центъра на селото, пред народно читалище, „Христо Ботев”
4	Паметник на загиналите в Отечествената война от селищна система Крушари	с. Крушари, В центъра на селото, пред читалището.
5	Паметна плоча на загиналите в Отечествената война	с. Поручик Кържиево, В центъра на селото, пред кметството
6	Паметна плоча на загиналите от с. Телериг в Отечествената война	с. Телериг, В центъра на селото, пред кметството.
7	Архитектурен паметник на загиналите във войните през 1912 – 1913, 1915 – 1918, 1944 - 1945	с. Александрия, В източния край на с. Александрия, до Голямата чешма

В Националната концепция за пространствено развитие на Република България е направена оценка на културното напластяване.

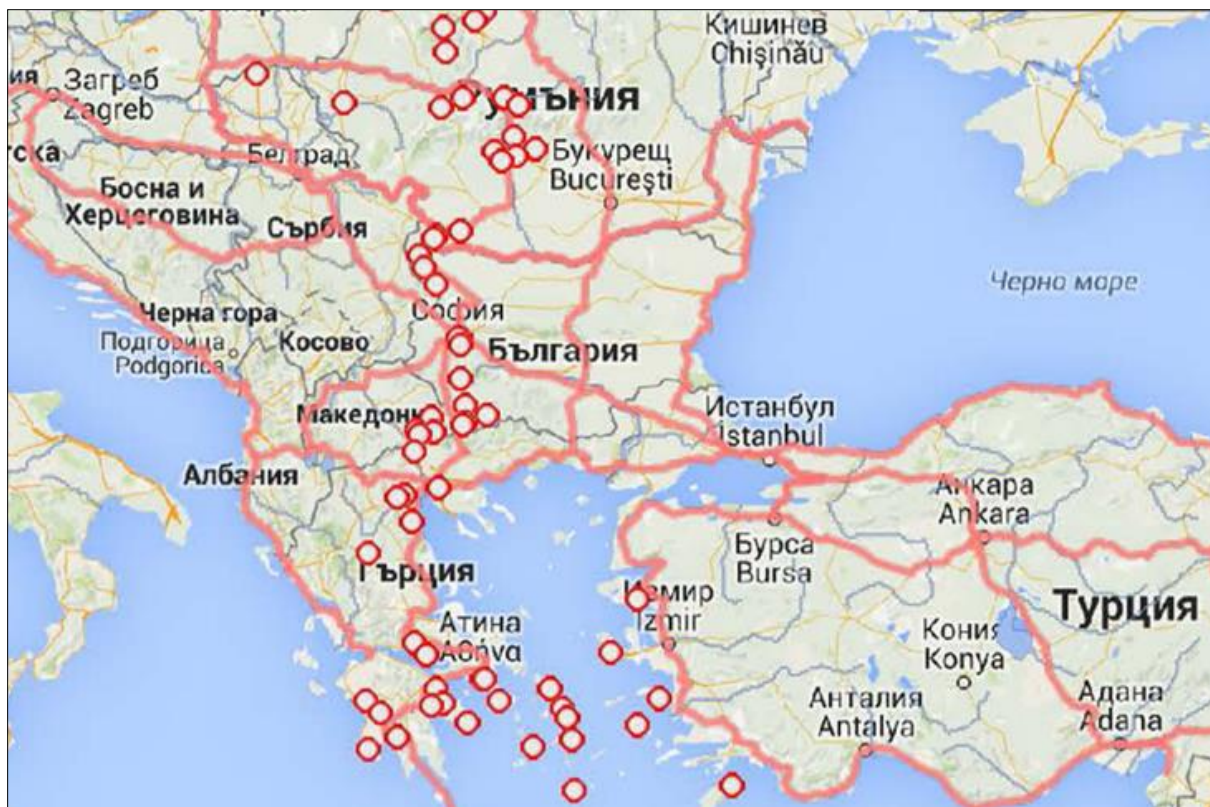

Фигура 33. Национални културни коридори; /Източник: Национална концепция за пространствено развитие/.

Културните направления свързват важни елементи на културното наследство и традициите, които отразяват събития или периоди от българската и европейската историята. Те показват процесите на динамиката в пространственото развитие на селищната мрежа. Свидетелство за това са недвижимите културни ценности от Античността и Средновековието.

Фигура 34. Национална схема на културните маршрути в Република България, Източник: Български Национален Комитет на ИКОМОС, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т. Кръстев, 1999 г.

Фигура 35. Западен Трансбалкански път, Източник: Български Национален Комитет на ИКОМОС, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т. Кръстев, 1999 г.

Политиките върху които набляга ЕС, през последните години са насочени към управление и свързване на екологичните, ландшафтни и културни ценности на регионите както и реализиране на месния потенциал за развитие на общините и регионите.

В този смисъл пространственото и социално-икономическо развитие на територията ще бъде ориентирано към културното наследство в общината и природните и културни ландшафти, които изразяват регионалната специфика. Това са факторите, които имат водеща роля в устройството на територията и регионалното развитие.

Фигура 36. Национална схема на културните маршрути в Република България,
Източник: Български Национален Комитет на ИКОМОС, колектив с ръководител проф.
д.а.н. арх. Т.Кръстев, 2000 г.

VII. 7. 3. 2. Природни и културни ценности в териториалната структура на община Крушари.

Таблица 18. Списък с културно-историческите паметници

№	Данни от Националния регистър на недвижимите културни ценности и Публичния регистър на издадените декларационни актове и на актовете за прекратяване на временния режим								
	Наименование на НКЦ	Локализация		Статут по смисъла на ЗКН					
		Населено място	Махала / местност/	Документ за предоставяне на статут:	Декларационни актове:	Документ за определяне на режимите	Вид на НКЦ		Категория на НКЦ
							Според научната и културната област	Според пространствената структура и териториалния обхват	
1	Антична крепост /Абтаатското кале/	с. Абрит	2,5 км югоизточно	ДВ бр.73 от 1967г.			архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
2	Древен път "Кесика" /Сечения/	с. Абрит	3 км югоизточно, на десния бряг на Суха река		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
3	Воден каптаж и резервоар	с. Абрит	2,5 км югоизточно на левия бряг на Суха река		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
4	Таен подход, коридор към крепостта Абтаатското кале	с. Абрит	2,5 км югоизточно на левия бряг на Суха река		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
5	Късноантична крепост	с.Александрия	м."Кузе", 3 км западно	ДВ бр.73 от 1967г.			архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
6	Антично селище	с. Благовец	в селото (дн. кв. на село Добрин)	ДВ бр.73 от 1967г.			архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
7	Абритското кале-развалините на старата римска крепост, намиращо се в землището на с.Добрин, Крушарска община, Добришка околия, отстоящо на 2км североизточно от с.Добрин на границата със землището на с.Абрит, Коритенска община,	с. Добрин/ с. Абрит		ДВ бр.180 от 1949г.			Народна старина	единична	

	при границите за калето, дълбоки долове от три страни								
	Антична крепост Залдапа		м."Калето"	Заповед № РД-9Р-49 от 26.11.2015 на МК/ДВ бр.10 от 2016/		Заповед № РД-9Р-49 от 26.11.2015 на МК/ДВ бр.10 от 2016/ Протокол на комисия от 06.04.2015 г.	археологическа	групова	национално
8	Надгробна могила	с. Добрин	300 м североизточно от стопански двор, непосредствено в ляво от шосето за с. Росица		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
9	Надгробна могила	с. Ефрейтор Бакалово	м."Мусаджик", 3 км южно		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
10	Скален манастир /Гяур евлери/ /Невернишки жилища/	с. Ефрейтор Бакалово	5 км югоизточно при десния бряг на Добрички дол		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
11	Пещерна колония /Кара кая/ /Черна скала/	с. Ефрейтор Бакалово	5,5 км югоизточно на десния бряг на Добрички дол		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
12	Пещерна колония "Балабан кая" /Голяма скала/	с. Ефрейтор Бакалово	2,6 км южно на десния бряг на Суха река		писмо № 4267 от 23.12.1985г.		археологическа	единична	
13	Пещерна колония "Емин за маара" /Емин ага пещера/	с. Ефрейтор Бакалово	2,5 км север-северозападно на десния бряг на Суха река		писмо № 5423 от 08.11.1988г.		археологическа	единична	
14	Пещерна обител	с. Ефрейтор Бакалово	2 км северозападно, на левия бряг на Суха река/ 2 км северно от каменния мост на реката/		писмо № 5423 от 08.11.1988г.		археологическа	единична	
15	Скална килия	с. Ефрейтор Бакалово	1 км запад - северозападно, на десния бряг на Суха река /2 км северно от каменния мост на реката/		писмо № 5423 от 08.11.1988г.		археологическа	единична	
16	Къща на Радка Илиева	с. Земенци /Земен/			писмо № 222 от 25.01.1983г.		архитектурно-строителна	единична	
17	Къща на Стоян Костадинов /сега Иван Костадинов/	с. Земенци /Земен/			писмо № 222 от 25.01.1983г.		архитектурно-строителна	единична	
18	Яташка къща със скривалище дом на Георги и Йонко Георгиеви	с. Земенци	0,5 км северно	ДВ бр.66 от 1976г.			историческа	единична	местно
19	Партизански бункер	с. Зимница	3,5 км северно	ДВ бр.66 от 1976г.			историческа	единична	местно
20	Късноантична крепост	с. Капитан Димитрово /Димитриево/	2,5 км западно	ДВ бр.73 от 1967 г.			архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
21	Древен път "Кесика" /Сечения/	с. Капитан Димитрово	3,5 км запад - югозапад от селото, при билната част от височината разположена южно от суходолието		писмо № 1006/20.03.1990 г.		археологическа	единична	

			Буа дереси /Богата река/, СИ от крепостта Калето						
22	Антично селище от римската и късноримската епоха / II - IV в./	с. Капитан Димитрово	1,6 км южно от селото, на двата бряга на долина, до водоизточника Кайнака в м. Сая Кулак /Стая в долината/, в дясно от пътя за гр. Добрич		писмо № 1006/20.03.1990 г.		археологическа	единична	
23	Пещерна колония "Буа дели" от късната античност /V-VI в./	с. Капитан Димитрово	3,5 км западно от селото, при десния бряг на суходолието Буа дере, 250 м северозападно от т.нар. Овчарници		писмо № 1006/20.03.1990 г.		археологическа	единична	
24	Селище от късната римска епоха - IV в от н.е.	с. Капитан Димитрово	2,5 км източно от селото, м. Кованлък долай /Пчелна долина/ и височината Тузлъ борун /Солен нос/, на 150-200 м от границата с Румъния		писмо № 1006/20.03.1990 г.		археологическа	единична	
25	Таен подземен ходник с водно съоръжение /вероятно от периода IV-VI в./	с. Капитан Димитрово	4 км запад-югозапад от селото при източния отбранителен сектор на крепостта Калето и извън нея		писмо № 1006/20.03.1990 г.		археологическа	единична	
26	Ранновизантийски /или късноримски/ водопровод /IV-VI в./	с. Капитан Димитрово	3 км запад - югозапад от селото, започва от югоизточната част на рида Деве бой / Дълга камила/ - 300 м югозападно от м. Пчеларник и достига до крепостта Калето		писмо № 1006/20.03.1990 г.		археологическа	единична	
27	Къща на Стоян Манев Петров	с. Крушари			Списък от 1971г.		архитектурно-строителна	единична	
28	Къща на Стоян Йорданов	с. Крушари			Списък от 1971г.		архитектурно-строителна	единична	
29	Дом и одаа на Васил Радков	с. Крушари			Списък от 1971г.		архитектурно-строителна	единична	
30	Къща на Евтим Петров	с. Крушари			Списък от 1971г.		архитектурно-строителна	единична	
31	Къща на Георги Михов Коканов	с. Крушари			Списък от 1971г.		архитектурно-строителна	единична	
32	Църква "Св.Димитър"	с. Крушари			писмо № 5586 от 27.10.1986г.		художествена	единична	
33	Антично селище	с. Поручик Кърджиево	до селото	ДВ бр.73 от 1967 г.			архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно
34	Антично и средновековно селище	с. Телериг	в селото	ДВ бр.73 от 1967 г.			архитектурно-строителна от Античността и Средновековието	единична	местно

СТРАТЕГИЯ НА НЕДВИЖИМОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА КРУШАРИ :

- Да се проучи културно-историческото наследство на ОБЩИНА КРУШАРИ - генезис и развитие на урбанизираните територии.
- Да се направи оценка на обектите на недвижимото културно наследство по отношение на пространственото им разположение, типология, период на изграждане, степен на съхраненост, достъпност, изграденост на инженерната, транспортна и туристическа инфраструктура, възможност за развитие. Анализиране на актуалното състояние на обектите НКЦ, тяхната градоустройствена и природна среда, както и връзката им с останалите функционални системи в ОБЩИНА КРУШАРИ.
- Анализиране на предходни устройствено и инвестиционно проектиране и реализации с оглед диагностициране на произтеклите от тези намеси /или липса на намеси/ проблеми за недвижимото културно наследство.
- Локализиране на местата и зоните на въздействие от природни и антропогенни фактори, които представляват риск за увреждането на НКЦ и на експозиционната им среда.
- Специфични нормативи за устройство на защитените територии за недвижимото културно наследство и дефиниране на специфични устройствени режими за тях по реда на ЗУТ и ЗКН.

НАПРАВЛЕНИЯ НА ОПАЗВАНЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО:

- Проучване необходимостта от създаване на устройствени предпоставки за опазване на цялостни културни ландшафти по смисъла на чл.47, ал.6 от ЗКН.
- Определяне на територии за застрояване с оглед спазване изискванията за максимално съобразяване с традиционната за региона селищна структура и мащаб на архитектурната среда.
- Дефиниране на критерии за изменение на ОУП по отношение на последващо проектиране във връзка с опазването, защитата, експонирането и социализацията на обектите на НКЦ.

- Културни маршрути - исторически трасета на традиционен път с включени към него обекти на недвижимото културно наследство и ландшафти. /чл. 47 от Закона за културното наследство/.
- Културен туризъм - аспекти : икономически, социални, юридически статут на защита по смисъла на чл. 47, т. 9 от ЗКН.
- Стратегии и перспективи за развитие на формите на нематериално културно наследство в ОБЩИНА КРУШАРИ.
- **Стратегическа цел** - Подобряване на качеството на живот чрез увеличаване на заетостта и доходите на населението, социалното включване и оптимизиране на системите на здравеопазването, образованието, културата, спорта и публичните услуги.
- **Приоритети** - Развитие на културата и създаване на условия за разширяване на достъпа на гражданите до изкуство и култура. Подобряване на наличната и създаване на нова материална база за културни дейности. Стимулиране развитието на любителското изкуство. Подкрепа на читалищата за развитието им като духовни центрове за култура и изкуство.
- **Стратегическа цел** - Устойчиво териториално развитие чрез подобряване на техническата инфраструктура, опазване на околната среда и териториалната свързаност.
- **Приоритети** - Интегрирано развитие на територията на ОБЩИНА КРУШАРИ. Комплексно планиране и устройство на територията - разработване на Общ устройствен план. Щадящо използване на местните ресурси, опазване и възстановяване на околната среда. Разширяване на зелената система на Общината с цел намаляване замърсяването на въздуха. Развитие потенциала на община Крушари чрез разширяване на междурегионалното и международно сътрудничество.
- **Стратегическа цел на ОБЩИНА КРУШАРИ** - привлекателно място за живеене и труд, осигуряващо добра жизнена среда с конкурентноспособна диверсифицирана местна икономика и валоризиране на културно-историческото и природно наследство като ресурс за устойчиво развитие на ОБЩИНА КРУШАРИ. ОБЩИНА Крушари притежава културно-исторически и природонаучен потенциал, който е необходимо да се проучи, експонира и популяризира. Това изисква :
- Създаване на устройствени предпоставки за опазване, развитие и валоризиране на недвижимото културно наследство в единство с движимото и нематериалното

културно наследство и тяхното популяризиране като ресурс за устойчиво развитие на населеното място.

- Съчетание между културни обекти, природно наследство и цялостна стратегия за опазване и социализиране на културно-историческото наследство и превръщане на тези зони в атрактивни локализации за културен туризъм.
- Дефиниране на критерии за изменение на ОУП на ОБЩИНА КРУШАРИ и последващо устройствено проектиране във връзка с опазването, защитата, експонирането и социализацията, управлението и развитието на потенциала на обектите на НКН, както и за дефиниране на специфични устройствени режими за тях. Предложение за развитие на специфична туристическа инфраструктура, обезпечаваща обектите на културно-историческото наследство.
- Разработване на регионален туристически продукт на основата на интегриран подход за устойчиво развитие на туризма на регионално и национално ниво.
- Интегриран подход на развитие на територията и осигуряване на финансови средства от Европейски програми и Държавен бюджет.
- Изготвяне на специализиран план-стратегия за културно-историческото наследство и развитието на културния туризъм в ОБЩИНА КРУШАРИ.

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

Законова рамка

- Закон за културното наследство /ДВ, бр.19/2009г. с изм. и доп./
- Закон за закрила и развитие на културата /ДВ, бр.50/1999г. с изм. и доп./
- Закон за устройство на територията /ДВ, бр.1/2001г. с изм. и доп./
- Закон за регионалното развитие /ДВ, бр.50/2008г. с изм. и доп./
- Ратифицирани от Република България Международни конвенции за защита на културното и природно наследство : Париж 1954г., Париж 1970г., Париж 1972г., Гранада 1985г., Валета 1992г.
- Наредба № 7 на МРРБ за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони /ДВ, бр.3/2004г. с изм. и доп./
- Наредба № 8 на МРРБ за обема и съдържанието на устройствените планове /ДВ, бр.57/2001г. с изм. и доп./

VII. 7. 4. СИСТЕМА ОТДИХ И РЕКРЕАЦИЯ

VII. 7. 4. 1. Туризъм

Важна роля за развитието на туризма играе най-големият укрепен античен център в земите на днешна Добруджа – Залдапа. Главният път за достъп към него е път III-2932, който минава през общината и също така играе роля на връзка с областния център Добрич. Достъпът до крепостта е чрез местен път DOB3173 свързан с този път.

VII. 7. 4. 2. Места за настаняване, нощувки, туристи

На територията на община Крушари няма изградени хотели. Места за настаняване има в селата Огняново и Телериг, както и в къщи за гости.

VII. 7. 4. 3. Природни и културно-исторически потенциал на община Крушари за развитие на туризъм.

В землищата на селата Габер, Ефрейтор Бакалово, Зимница, Капитан Димитрово и Огняново попада част от Защитена територия Суха река, с обща площ от 2307.92 ха, обявена със Заповед № РД-538/12.07.2007 г. на МОСВ. Каньонът на реката и околностите му са природна и археологическа забележителност, както за Добричка област, така и за цяла Южна Добруджа. В българския участък на Суха река се срещат 132 вида птици – 98 от тях гнездят тук, а други са прелетни; 32 вида пернати са с неблагоприятен природозащитен статус в България и Европа. Край селата Габер, Огняново и Капитан Димитрово има множество малки пещери, като 31 от тях са на територията на общината и са Картотекирани.

В близост до землището на с. Александрия на площ от 72 км. се намира природната забележителност Александрийска гора, обявена като такава със Заповед №656/13.09.1979 г. Тя представлява единственото естествено находище на издънкови липови насаждения в област Добрич. На 1,5 км от село Александрия се намира местността Текето. Светилището, наречено „Текето“, придобива двойствен религиозен характер. До Руско-турската освободителна война то е чисто мюсюлманско светилище, посещавано и тачено от така наречените алиани, по-известни като къзълбаши. Името на местността идва от двуобредното светилище Мустафа Канаат – Св. Илия, почитано едновременно от мюсюлмани и християни. Наричано още Дървеното теке, преданието твърди, че тук са идвали на поклонение хора от цяла Добруджа и Лудогорието, за да

молят светеца за прошка и благоденствие. Преданието твърди още, че тук е имало християнски манастир. Днес манастирът е възстановен до старото аязмо и местността е все така свещена.

Районът притежава уникални пещери, обявени за археологически паметници. Това са Скален манастир „Гяур евлери“ (Невернишки жилища), Пещерна колония „Кара кая“ (Черна скала) и Пещерна колония „Балабан кая“ (Голяма скала). „Гяур евлери“ е един от най-ранните скални манастири не само по българските земи, но и на територията на Европа.

На територията на община Крушари се намира най-големият укрепен античен център в земите на днешна Добруджа – Залдапа. Тя е родното място на Виталиан – предводител на известния бунт срещу император Анастасий, прераснал в 5-годишна гражданска война. Разположена е в м. Калето, между селата Абрит и Добрин. Обликът на укрепителната система свидетелства за късноримския ѝ произход. Величествените мащаби на Залдапа (над 35 ха) и монументалният характер на разкритите градежи не оставят никакво съмнение, че тя трябва да се причисли към най-големите и значителни късноантични градски центрове в тази част на Балканския полуостров.

Таблица 19. Списък с военните паметници

№	Наименование
1	Свободно стояща паметна плоча на загиналите в Отечествена война
2	Мраморна плоча на полковник Антон Дяков Дяков – герой от Първата световна война
3	Паметник на загиналите в Отечествена война
4	Паметник на загиналите в Отечествена война от селищна система Крушари
5	Паметна плоча на загиналите в Отечествена война
6	Паметна плоча на загиналите от с. Телериг в Отечествена война
7	Архитектурен паметник на загиналите във войните през 1912 – 1913, 1915 – 1918, 1944 - 1945

VII. 7. 5. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ

Община Крушари се отличава с относително чиста околна среда -незамърсени води, въздух и почва.

В общината не са регистрирани замърсявания на въздуха със серни, азотни и въглеродни оксиди, метан и амоняк. За периода 2003-2012 г. стойностите на емисиите на посочените газове са почти нулеви, като са регистрирани много ниски емисии на неметанови летливи органични съединения от порядъка на 0,19 за отделни години в периода. На територията на общината и в съседство с нея, както и трансгранично, няма

потенциални замърсители на въздуха. Като единствена опасност в това отношение може да се посочат растителнозащитните мероприятия в селското стопанство.

Община Крушари не разполага с местна система за наблюдение и контрол на въздуха.

Районът на община Крушари е беден на повърхностни водни ресурси.

Контролът върху качеството на питейната вода се извършва, като периодично РИОКОЗ прави пробонабиране от помпените станции. Пробите се изследват по физико-химичен /цвят, мирис, вкус, мътност, рН, окисляемост, амоняк, нитрати, хлорид/ и микро биологични показатели /общ брой микроорганизми и коли форми/.

Пробите не са показвали отклонения от нормите на територията на община Крушари. Същевременно в района има зона с високо нитратно замърсяване като следствие от интензивното третиране на земеделските земи с азотни торове и вниманието следва да е насочено към периодични проучвания на състоянието на подпочвените води.

Интензивното земеделие създава предпоставки за замърсяване на почвите. На този етап няма данни за сериозни замърсявания на територията на целия Североизточен район.

VII. 7. 6. ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА

VII. 7. 6. 1. Пътна инфраструктура

Таблица 20. Списък на републиканските пътища III клас на територията на община Крушари.

№ по ред	Път №	Наименование на пътя	Километрично положение		дължина на /км/	Габарит /м/
			от км	до км		
		III клас				
1	293	О.п. Добрич – Паскалево – Крушари – Коритен – граница Румъния	19+2	45+7	26,5	7.0/9.0
2	2932	Крушари – Полковник Дяково – Добрин – (Красен – Росица)	0+0	10+6	10,6	6.0/8.0
3	7001	(О.п. Силистра – о.п. Дулово) Алфатар – Войново – Кайнарджа – Краново – Капитан Димитрово – Коритен	41+6	53+0	11,4	6.0/8.0

4	7103	(Средище – Хитово) – Оногур – Ефрейтор Бакалово – Телериг – Крушари	3+6	21+0	17,4	7.0/9.0
		Всичко III клас			65,9	

Източник: Агенция „Пътна инфраструктура“

Транспортният достъп и вътрешно общинската достъпност в община Крушари се осъществява чрез пътна мрежа, от които 65,9 км са републиканска мрежа. Състоянието ѝ е задоволително. В последните 5 години е извършено цялостно асфалтиране на пътя Крушари-Ефрейтор Бакалово-разклона /Добрич-Силистра/, и частично асфалтиране на участъци от местната пътна мрежа .

Улиците в общината са 65,9 км Общото им състояние е лошо. В рамките на възможностите на общинския бюджет се планират средства за рехабилитацията им.

Таблица 21. Справка за състоянието на републиканските пътища на територията на ОПУ-Добрич за Община Крушари към 31.12.2018г.

път №	дължина	добро			задоволително			лошо		
		от	до	км	от	до	км	от	до	км
III – 293	14,10	19,20	20,20	1,00	0,00	0,00	0,00	20,20	33,30	13,10
	12,40	33,30	45,70	12,40						
III-2932	10,60				0,00	8,00	8,00	8,00	10,60	2,60
III-7001	11,40							41,60	53,00	11,40
III-7103	17,40			0,00	3,60	21,00	17,40			
Общо:	65,90			13,40			25,40			27,10

Източник: Агенция „Пътна инфраструктура“

Общината се обслужва от автомобилен транспорт. Транспортните линии са недостатъчни - в повечето населени места дневно преминава един автобус. Отдалечените села имат лоша връзка с общинския и областния административен център.

С изграждането на международния път, свързващ общината с Румъния, се очаква транспортната достъпност да се подобри.

Таблица 22. Информация за километричното положение на началото и край на населените места през, които минават пътищата от РПМ за Община Крушари

Път №	Населено място	начало	край	км
III – 293	с. Земенци	23+241	23+603	0,362
	с. Крушари	25+428	27+567	2,139
	с. Александрия	34+277	35+926	1,649
	с. Коритен	39+695	39+880	0,185

	с. Северняк	43+996	44+400	0,404
III-2932	с. Полк. Дяково	1+986	3+789	1,803
	с. Добрин	7+322	8+510	1,188
III-7001	с. Кап Димитрово	45+474	46+251	0,777
	с. Коритен	51+895	52+972	1,0777
III-7103	с. Бакалово	5+451	6+472	1,021
	с. Телериг	11+381	12+147	0,766
	с. Крушари	19+138	20+984	1,846

VII. 7. 6. 2. Транспортна достъпност и осигуреност на територията

Всички населени места на територията са добре осигурени от към транспортна достъпност, като до тях се достига по асфалтови пътища.

VII. 7. 6. 3. Железопътен транспорт

На територията на община Крушари няма изградени обекти на железопътната инфраструктура.

VII. 7. 6. 4. Воден транспорт

На територията на община Крушари няма водни площи, които да са подходящи за развитие на воден транспорт.

VII. 7. 7. ИНЖЕНЕРНА ИНФРАСТРУКТУРА

VII. 7. 7. 1. Водоснабдяване и канализация

Водоснабдяването в общината се осъществява от подземни водоизточници чрез четири Помпени станции/ПС/.: ПС- Крушари с три сондажа; ПС- Абрит с два сондажа, от които единият не функционира, същото е положението в селата Телериг и Лозенец; така също и сондажни кладенци в с. Полковник Дяково и Капитан Димитрово. Водите са с добро качество с изключение на село Капитан Димитрово, където водата е с лоши питейни качества и там за питейни нужди се използват естествените водоизточници.

Водопреносната мрежа е с обща дължина 293,867 км, като голяма част от нея е положена преди повече от петдесет години.

Дейността се осъществява от "В и К" - Добрич - участък Крушари. Изградените девет сондажа и два кладенеца са в състояние да задоволяват напълно нуждите на общината от вода, но поради амортизирани мрежи и съоръжения, водопроводната система работи крайно неефективно и енергоемко. Често селищата остават за дълго без вода. Загубите са между 80-90%. Ежедневно възникват по няколко аварии по мрежата. Поради нестопанисване преходните водоеми не работят, а това налага помпално водоподаване, което допълнително завишава броя на аварията.

Водата е скъпа. Наложително е пускането в експлоатация на ПС - Крушари, така също и ремонт на Телериг, Абрит и Лозенец с цел същите да бъдат приведени в съответствие с изискванията за санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване.

Количественото съотношение между видовете тръби, използвани във ВиК мрежите е следното: АЦ - 291371 м., ПЕВП - 976м, Стоманени тръби - 1520м. Проблем при водоснабдяването е експлоатационната възраст на тръбите и съоръженията, което обуславя:

- големи загуби;
- намалена проводимост;
- чести аварии;

В периода 2009-2010 г. са подменени част от тръбите с ПЕВП в селата Коритен и Северняк, съответно 950 м и 600 м.

Таблица 23. Водоснабдяване на сгради и домакинства.

Община/ Населено място	Обществено водоснабдяване	Собствен водоизточник	Обществено водоснабдяване и собствен водоизточник	Няма източник на водоснабдяване	Непоказано	Общо
Община Крушари	2335	15	15	67	234	2666
с. Абрит	79	***	***	***	12	95
с. Александрия	141	***				142
с. Бистрец	77				41	118
с. Габер	54			***		55
с. Добрин	136			***	4	141

с. Ефрейтор Бакалово	140	3		3		146
с. Загорци	31				***	32
с. Земенци	42	***				43
с. Зимница	48			***	***	50
с. Капитан Димитрово	48					48
с. Коритен	152	***	3		11	167
с. Крушари	442	3	***	6	91	543
с. Лозенец	240			8	29	277
с. Огняново	30					30
с. Полковник Дяково	165	***	5	7	7	185
с. Поручик Кърджиево	39		3	12	5	59
с. Северняк	94	***		***	24	121
с. Северци	88	***		5	8	103
с. Телериг	289	***	***	19		311

*** Данните са конфиденциални

От таблицата се вижда, че има 67 сгради/домакинства без водоснабдяване. При населени места с население под 2000 е.ж. могат да бъдат използвани индивидуални или други подходящи системи (ИДПС), осигуряващи еднакво равнище на опазване на околната среда

Таблица 24. Канализационна мрежа в община Крушари.

Община/ място	Населено	Обществена канализация	Изгребна яма	Септична яма	Попивна яма	Няма канализация	Непоказано	Общо
Община Крушари		44	209	186	1682	311	234	2666
с. Абрит			6		12	65	12	95
с. Александрия			***	***	138			142
с. Бистрец		***		***	74		41	118
с. Габер					54	***		55
с. Добрин		***		84	51	***	4	141
с. Ефрейтор Бакалово			80	***	48	17		146

с. Загорци				24	7	***	32
с. Земенци	***		7	33	***		43
с. Зимница				48	***	***	50
с. Капитан Димитрово		7	***	39			48
с. Коритен	***	***	6	147	***	11	167
с. Крушари	30	46	43	302	31	91	543
с. Лозенец	6	3	23	203	13	29	277
с. Огняново				30			30
с. Полковник Дяково	***	***	***	131	42	7	185
с. Поручик Кърджиево				18	36	5	59
с. Северняк				90	7	24	121
с. Северци	***	57	3	29	5	8	103
с. Телериг	***	5	12	211	82		311

*** Данните са конфиденциални

Таблица 25. Справка за доставена и консумирана вода през последните 5 години по месеци, източник: „Водоснабдяване и канализация Добрич“ АД

Доставена и консумирана вода в м ³ Община Крушари										
	2013		2014		2015		2016		2017	
	дост.	конс.	дост.	конс.	дост.	конс.	дост.	конс.	дост.	конс.
януари	64 285	6 591	75 535	6 543	80 279	6 558	85 840	6 057	78 336	5 865
февруари	70 655	6 754	59 626	6 616	76 435	6 618	90 128	6 197	80 299	5 732
март	62 547	7 251	72 100	6 342	83 406	6 717	90 898	6 884	87 079	6 061
април	61 738	7 652	61 773	8 830	81 388	8 602	79 987	7 897	74 860	7 570
май	82 248	9 908	70 078	8 693	84 251	9 343	93 361	8 430	87 649	8 285
юни	69 494	10 322	59 323	8 825	102 489	9 728	84 955	8 404	86 195	8 223
юли	70 195	9 506	78 951	7 807	79 962	10 557	85 316	10 238	81 566	8 531
август	79 428	11 139	68 753	9 032	88 722	10 604	92 707	9 498	87 973	9 528
септември	71 800	9 828	80 783	9 360	102 297	9 576	87 258	8 516	87 419	8 553
октомври	72 441	7 712	82 059	7 816	84 968	7 768	88 458	7 931	98 506	7 938
ноември	63 009	7 316	72 456	6 852	81 047	7 103	83 847	6 446		
декември	75 060	6 518	83 748	6 576	75 637	6 549	71 508	6 123		
Общо	842 900	100 497	865 185	93 292	1 020 881	99 723	1 034 263	92 621	849 882	76 286

Справка за капацитета на резервоарите, източник: „Водоснабдяване и канализация Добрич“ АД

ПС Крушари		ПС Телериг	
водоем К.Димитрово	-V-150 m3	водочерпател	-V- 50m3
водоем с.Габер	-V-170 m3	водоем с.Телериг	-V-180m3
вод. с.Александрия	-V-220 m3	вод. с.Еф.Бакалово	-V-500m3
водоем с.Бистрец	-V-150m3	водоем с.Зимница	-V-130m3
водоем с.П.Дяково	-V-180m3	ПС Абрит	
Кула Крушари	-V-356m3	водочерпател	-V-100m3
Кула с.Земенци	-V-130m3	с.Коритен –разпред.	-V-120m3
водочерпател ПСК-ри	-V- 50m3	водоем с.Коритен	-V-130m3
ПС Лозенец		водоем с.Абрит	-V- 130m3
водоем с.Лозенец	-V- 220m3	водоем с.Северняк	-V-150m3
водоем с.Северци	-V-130m3		
водоем с.Крагулево	-V-160m3		

VII. 7. 7. 2. Енергийна система.

Източник на електроенергия е общата електроенергийна система на страната. Община Крушари се намира на територията на регионален обслужващ център (РОЦ) Добрич.

Таблица 26. Електроснабдяване на община Крушари

Подстанции	Електропроводи СН	Трафопостове	Трансформатори, инсталирана мощност	ВЕИ централи (ВфЕЦ) инсталирана мощност
бр.	км	бр.	kVA	kW
1	170	43	6625	107

Източник: “Електроразпределение Север” АД

Функционира една подстанция 110/20kV с мощност 1x16 MW. На съоръжението е извършен основен ремонт. Подстанцията обслужва цялата община, както и села от съседните общини Тервел и Ген. Тошево. Междуселищната електропреносна мрежа със средно напрежение 20kV е с обща дължина 277,72 км и обслужва деветнадесетте села на общината. Състоянието и е добро. Изградени са 43 трафопоста, осигуряващи мощност от 5582 kVA.

На територията на Община Крушари към момента има 3 броя фотоволтаични централи с инсталирана мощност: ФЕЦ Лозенец – 66 kW, ФЕЦ Лозенец 1 – 36 kW, ФЕЦ Крушари 2 – 5 kW, и две закрити централи – ФЕЦ Крушари - 5 kW и ФЕЦ Крушари 1 – 10 kW.

Вътрешно селищната мрежа с ниско напрежение е в лошо състояние. На частичен ремонт и подмяна подлежи мрежата в селата. Хората се оплакват от чести токови удари, което нанася вреди на електроуредите.

Уличното осветление е подменено през 2003 г. с енергоспестяващи лампи 18 и 36 W. Гъстотата на осветителните тела е с достатъчно покритие в съставните села на общината.

На територията на общината няма топлофикация. Жителите се отопляват с твърдо гориво и електроуреди. По-голяма част от населението използва като твърдо гориво дърва и това е продиктувано основно от икономически съображения.

Община Крушари участва в процесите за подобряване на енергийната ефективност чрез проект за изграждане на соларно уличното осветление в 9 населени места, инвестиционните проекти в общинския сградния фонд целят същите ефекти.

Всички инвестиционни в близост до електропроводи с високо напрежение трябва да се съгласуват с ЕСО ЕАД;

Управлението на съоръженията и електропроводите се извършва от Център за управление на мрежата – Варна.

Съоръженията и електроразпределителната мрежа се поддържат и експлоатират съгласно нормативните изисквания и правила. Относно сервитутите на електропроводите за ВЕЛ 20kV за неурбанизирани територии е необходимо да бъдат спазени изискванията съгласно Наредба №16/2004г. (ДВ. Бр.12/2014г.). В сервитутната зона на електропровода се забранява всякакво строителство, включително и подземни гаражи, засаждане на дървета, палене на огън, складиране на материали и отпадъци, образуване на паркоместа и всичко останало съгласно изискванията на Наредба №3 от 09.06.2004г. за устройство на електрическите уредби и електропроводни линии и Наредба №16/2004г. за сервитута на енергийните обекти.

Развитието на електроразпределителна мрежа се извършва от „Електроразпределение Север“ АД съгласно ЗЕ, Наредба №6 на НППКЕЕПРЕМ от 24.02.2014г., като бъдат свързани всички нормативни и законови изисквания.

VII. 7. 7. 3. Телекомуникационна инфраструктура

Телефонните съобщения в Община Крушари са организирани на базата на аналогови системи, аналогови преносни системи и нискочестотни селищни и междуселищни кабели, като постепенно се въвежда и цифрова техника.

Междуселищните телефонни съобщения в общината, в рамките на областта се обслужват от мрежите за близък междуселищен трафик и тъй като се осъществяват по аналогови линии, връзките са с влошено качество. Междуселищните връзки са с изтекъл ресурс на използване. Преносните системи в община Крушари са най-старите в областта.

Мобилните оператори не покриват изцяло територията на общината. Има села без телефон и мобилно покритие - Поручик Кърджиево, Абрит, части от селата Телериг, Полк. Дяково.

Покритието с обществен интернет освен общинския център също не обхваща всички населени места в двете общини - интернет има в селата Крушари, Полк. Дяково, Телериг, с. Лозенец и Ефр. Бакалово.

VII. 7. 7. 4. Депа за твърди битови отпадъци

Относителният дял на обслужваното население в община Крушари от системи за организирано събиране на отпадъците е 100%. Проблеми с нерегламентираните сметища вече не съществуват. Общината е извършила рекултивация на 418 дка нерегламентирани сметища. Депонирането се извършва на сметището в с. Богдан. Общият събран битов отпадък от територията на община Крушари е както следва:

2011 г. - от м. август 197 тона

2012г. - 606 тона

2013г. - 360 тона (до м. август)

През изминалия период от 7 години в системата на управление на отпадъците на община Крушари настъпиха промени. В общината не е внедрено масово разделното сметосъбиране, поради липса на фирма, която да организира транспортирането на разделно събраните отпадъци до мястото на тяхното рециклиране. В същото време е

въведено организираното сметосъбиране и сметоизвозване за всички населени места от община Крушари. За анализирания период община Крушари е направила разходи за управление на отпадъци :

2009г. - 27 245 лв.

2010г. - 36 757 лв.

2011г. - 53 827 лв.

2012г. - 60 292 лв.

В посочените суми за 2010г. и 2011 г. са включени и разходи за закупуване на съдове за битови отпадъци.

Разходите за всички посочени години включват и суми за зимно и лятно поддържане на улични платна, площи, алеи, паркове.

Община Крушари е партньор заедно с още 8 общини от територията на Добричка и Шуменска област в изграждането на регионалното депо за твърди битови отпадъци, със съответните ангажименти в сдружението, което реализира проекта.

VII. 7. 8. БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА

Таблица 27. Баланс на територията по актуализиран опорен план

БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА		
Наименование на териториалния елемент	Площ на	
	площ /ха/	%
Територии с общо предназначение		
1. Жилищни функции	1286,80	3,08
2. Обществено-обслужващи функции	0,22	0,00
3. Производствени дейности	0,87	0,00
4. Складови дейности	0,74	0,00
5. Рекреационни дейности, курорти и вилни зони	0,17	0,00
6. Озеленяване, паркове и градини		
7. Спорт и атракции	2,20	0,01
8. Комунално обслужване и стопанство	179,27	0,43
9. Земеделски територии, в т.ч.:		
9.1. Обработваеми земи-ниви	27465,97	65,83
9.2. Обработваеми земи-трайни насаждения	256,19	0,61
9.3. Необработваеми земи	4362,74	10,46
10. Горски територии, в т.ч.:		
10.1. Гори	7553,30	18,10
10.2. Защитни гори		
10.3. Рекреационни гори		
10.4. Горски земи	2,61	0,01
11. Водни площи	96,95	0,23
12. Транспорт и комуникации	154,08	0,37
13. Техническа инфраструктура	21,42	0,05
14. Недефиниран НТП и функция	258,48	0,62
15. Гробищен парк	37,48	0,09
16. Смесена мултифункционална устройствена зона		0,00
17. Земеделска зона с възможност за застрояване за неземеделски нужди		0,00
Защитени и нарушени територии		
А) За природозащита	26881,23	64,43
Б) За опазване на културното наследство	41,54	0,10
В) С особена териториалноустройствена защита		
Г) За възстановяване и рекултивация		
Д) С активни и потенциални свлачища и срутища		
Е) Други нарушени територии		
Ж) Обща площ (с отчитане на припокриването)		
Обща площ:		41721,01

VII. 7. 9. СТРУКТУРА НА СОБСТВЕНОСТТА И ПЛАНОВА ОСИГУРЕНOST НА ОБЩИНАТА

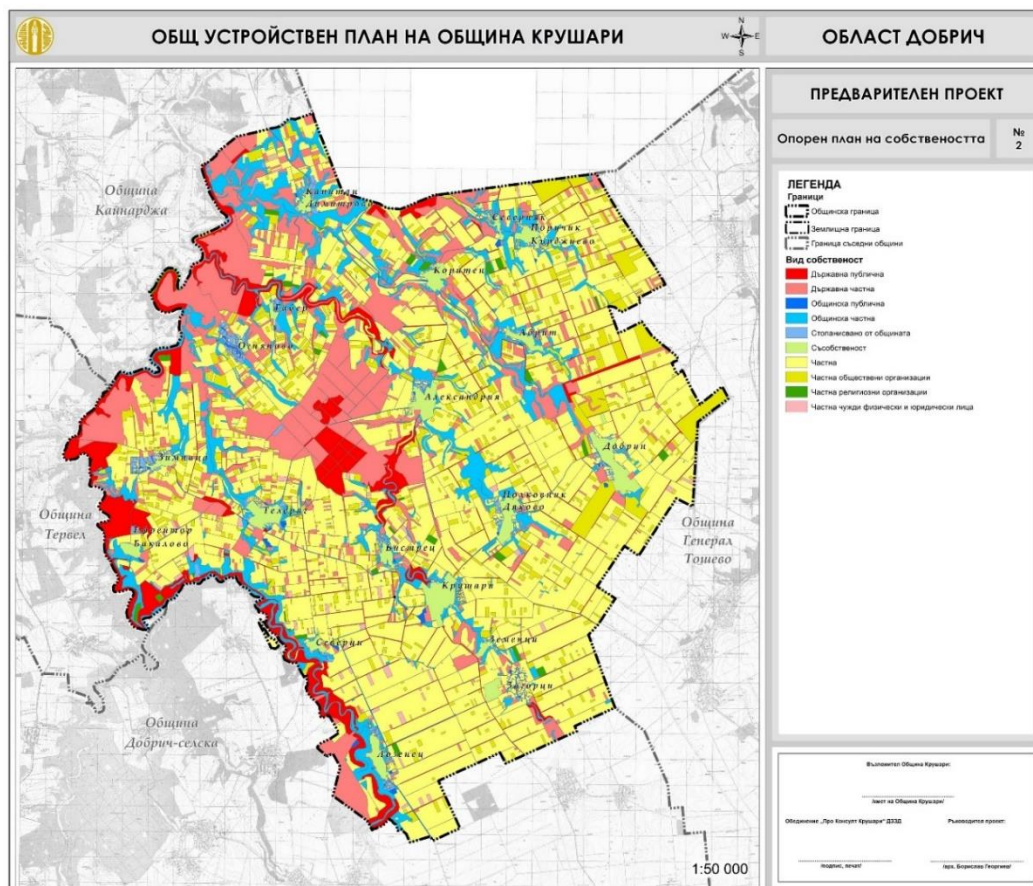
VII. 7. 9. 1. Структура на собствеността

Структурата на собствеността представена в таблицата по-долу е изобразена на графичния материал. С най-голям процент е частната собственост, следвана от държавна частна.

Таблица 28. Структурата на вида собственост в общината.

Вид собственост	Площ [ха]	Площ [%]
Държавна публична	2893,81	6,94%
Държавна частна	10764,18	25,8%
Общинска публична	788,85	1,89%
Общинска частна	4584,54	10,99%
Стопанисвано от общината	444,63	1,07%
Съсобственост	1115,75	2,67%

Частна	19596,41	46,97
Частна обществени организации	1168,92	2,80
Частна религиозни организации	236,33	0,57
Частна чужди физически и юридически лица	127,59	0,31
Общо:		41721,01

Фигура 37. Опорен план собственост.

VIII. SWOT АНАЛИЗ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Разположение, природни ресурси и културно-историческо наследство	
• Принадлежност към трансграничен район • Близост до големи туристически пазари на Северното Черноморие • Благоприятен климат • Плодородни почви • Чиста околна среда • Наличие на естествени водоизточници • Наличие на ловни гори	• Периферно разположение • Встрани от основни транспортни коридори • Отдалеченост от големи пазарни центрове • Малко валежи, сух климат • Неразработено природно и културно наследство • Липсва достъп до места с туристически потенциал • Липса на план за управление на

• Изградена система от полезащитни и противосуходейни горски пояси • Защитена територия Суха река, включена в Натура 2000 • Съхранено биоразнообразие • Природни и археологически забележителности • Пещерно богатство	защитени територии
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Човешки ресурси и социална инфраструктура	
• Традиции и опит в земеделието • Етническо разнообразие и липса на етнически конфликти • Услуги за възрастни хора с увеличен обхват • Условия за обхват и обработване на подрастващите • Съхранени културни традиции и читалища	• Слаба населеност на територията • Населението намалява трайно с високи темпове и застарява • Ниски доходи и висока безработица • Ниска квалификация и образование на работна сила • Наличие на големи групи хора в неравностойно положение, нуждаещи се от грижа • Концентрация на бедност и необразованост в малцинствените групи • Неразвити професионални услуги • Липса на спешна медицинска помощ и ограничен достъп до здравни услуги • Битова престъпност • Амортизиран сграден фонд на училищата и читалищата
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Стопански сектор	
• Интензивно монокултурно земеделие с добри добиви • Наличие на общински поземлен фонд • Модернизиране на земеделските стопанства • Наличие на първи инвестиции в туризма	• Неразвита промишленост и липса на местен краен продукт • Дребно животновъдство и липса на грижи към генофонда • Липса на диверсификация в земеделието
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Техническа инфраструктура и екология	
• Изградена транспортна, енергийна и водопроводна системи • Съхранен екологичен баланс, отсъствие на агресивни източници на замърсяване на околната среда	• Лошо състояние на вътрешно селищната транспортна, енергийна, водопроводна и комуникационна системи • Частично изградена канализационна система • Неудобни транспортни връзки и трудна достъпност на територията • Липса на Интернет и мобилно покритие в част от селата • Енергийно неефективен сграден фонд
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Административен капацитет	

- Наличие на секторни стратегически документи, подпомагащи развитието на общината - Качествени услуги, предлагани от общинска администрация	Ограничен капацитет за финансиране и управление на проекти
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
- Подобряване достъпността на територията и нови търговски възможности чрез изграждане на нов гранично пропускателен пункт - Производства на основата на естествените водоизточници и възобновяемата енергия - Разнообразяване на земеделския продукт, вкл. биопроизводство - Изграждане на туристическа инфраструктура и развитие на селски, културен, религиозен туризъм - Активизиране на трансграничното сътрудничество - Развитие на услуги и оптимизиране на цената им - Междубщинско сътрудничество и съвместни проекти	- Обезлюдяване на територията - Висока концентрация на обработваема земя и монопол върху земята - Замърсяване на естествените водоизточници вследствие на интензивно земеделие - Рискове, свързани с монокултурното земеделие (зависимост от климата и пазарната конюнктура) - Концентрация на хора без образование и квалификация - Посегателства на иманяри и погиване на артефакти - Комуникационна изолация

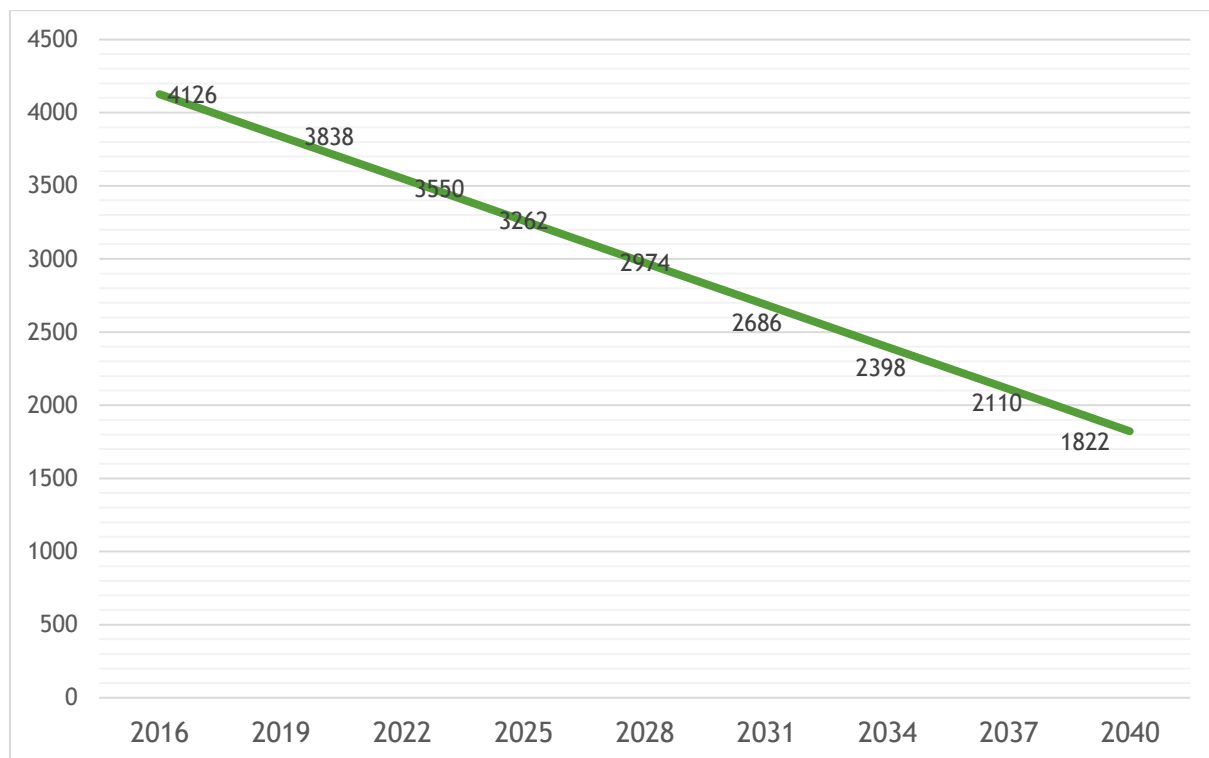
IX. ПРОГНОЗА ЗА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО И ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

IX. 1. СОЦИАЛНО–ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

IX. 1. 1. ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ /песимистичен, оптимистичен, реалистичен/

IX. 1. 1. 1. Реалистичен вариант / I вариант /при хипотеза за конвергентност/

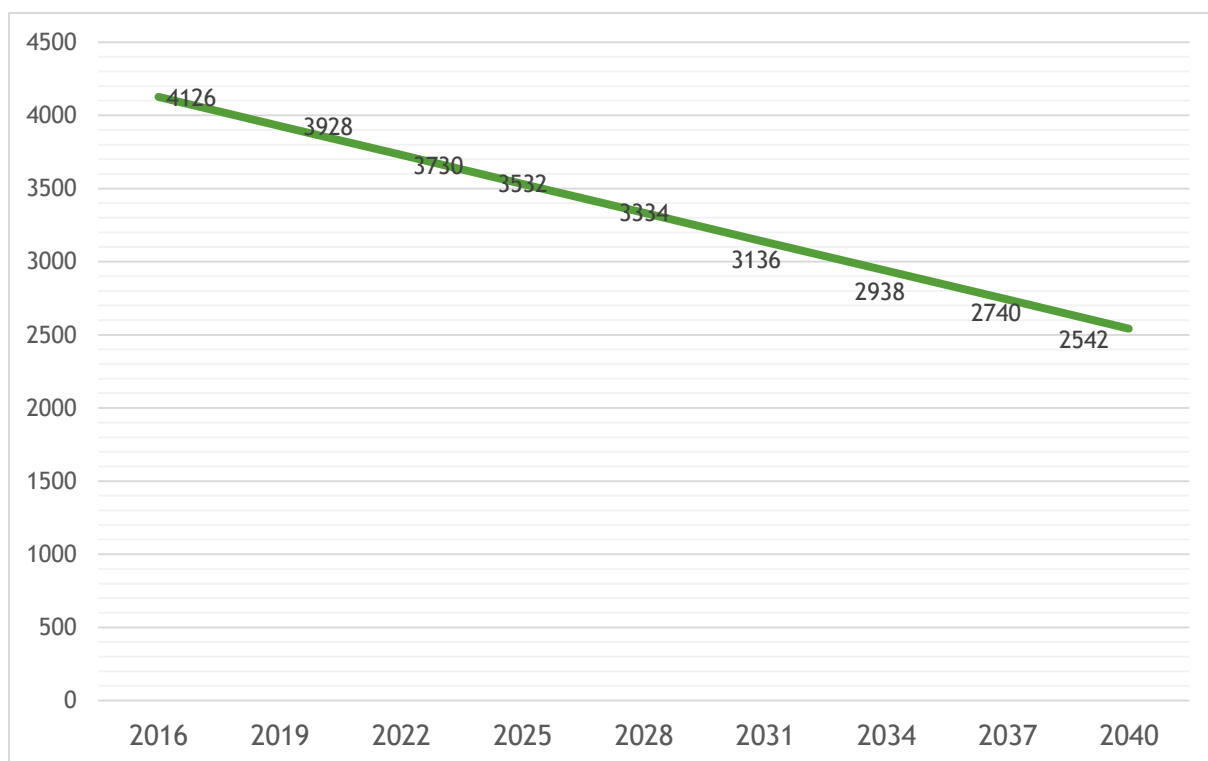
При I вариант /при хипотеза за конвергентност/ се вземат под внимание настоящата демографска ситуация и тенденциите в нея, като той се определя за реалистичен и е съобразен с нормативните изисквания на Европейския съюз за демографско и социално-икономическо развитие на страните членки. При него се очаква населението на общината да намалее до 1822 души през 2040 г.

Фигура 38. Прогноза за броя на населението на община Крушари през 2040 г. I вариант /при хипотеза за конвергентност/.

IX. 1. 1. 2. Оптимистичен вариант / II вариант /относително ускоряване/

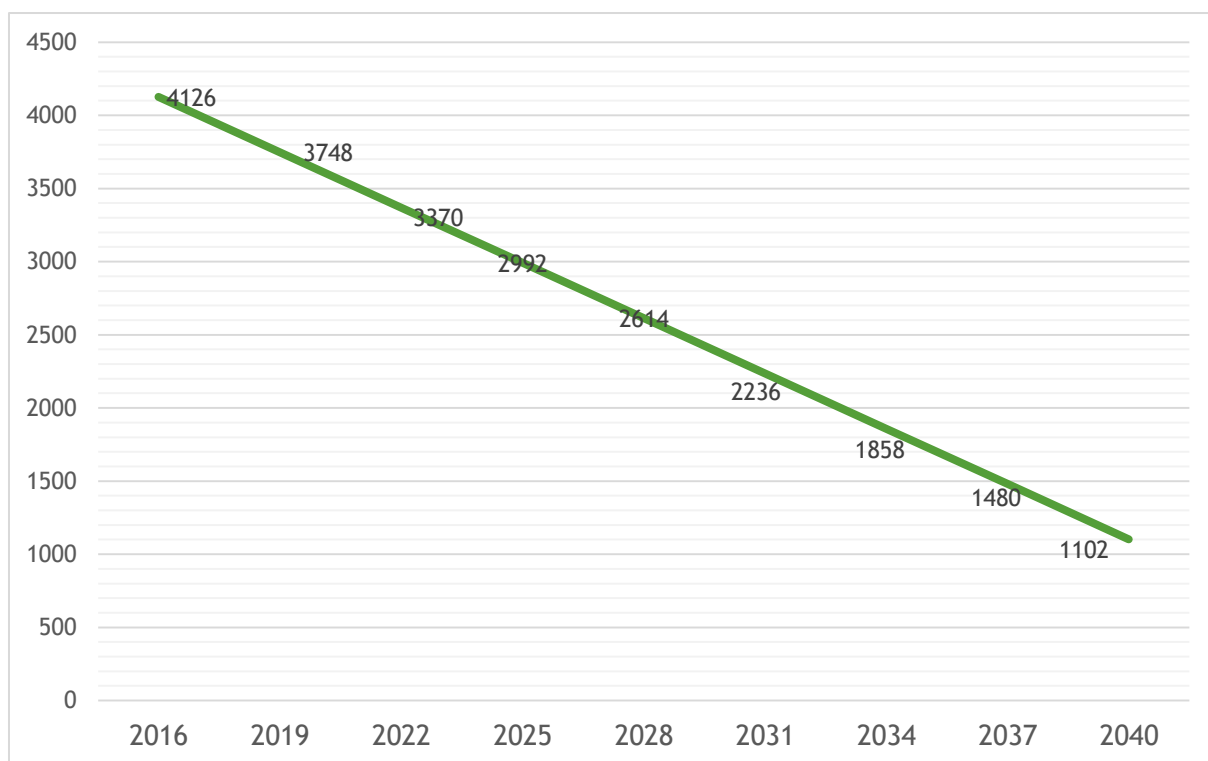
При I вариант /при хипотеза за конвергентност/ се вземат под внимание настоящата демографска ситуация и тенденциите в нея, като той се определя за реалистичен и е съобразен с нормативните изисквания на Европейския съюз за демографско и социално-икономическо развитие на страните членки. При него се очаква населението на общината да намалее до 2542 души през 2040 г.

Фигура 39. Прогноза за броя на населението на община Крушари през 2040 г. I вариант /при хипотеза за конвергентност/.

IX. 1. 1. 2. Песимистичен вариант / III вариант /относително забавяне/

При I вариант /при хипотеза за конвергентност/ се вземат под внимание настоящата демографска ситуация и тенденциите в нея, като той се определя за реалистичен и е съобразен с нормативните изисквания на Европейския съюз за демографско и социално-икономическо развитие на страните членки. При него се очаква населението на общината да намалее до 1102 души през 2040 г.

Фигура 40. Прогноза за броя на населението на община Крушари през 2040 г. I вариант /при хипотеза за конвергентност/.

IX. 1. 2. ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Проекта отчита условията, отнасящи се за Североизточния район за планиране на страната и взаимните връзки със съседните общини, определящи общото икономическо състояние на региона. Общата тенденция е за развитие на икономиката в региона, но има и слабости и пречки, оказващи съществено значение за забавяне на някои процеси в развитието. От гледна точка на Националната регионална политика Община Крушари попада към изостаналите селски райони от разновидностите на районите за целенасочено въздействие. Това са региони, в които по-голямата част от трудоспособното население е заето в селското и горското стопанство, характеризират се с ниска степен на развитие на транспортната, техническата и социалната инфраструктура, ниско образователно равнище и квалификация на населението в трудоспособна възраст, ограничени възможности за трудова заетост, високо равнище на безработицата, ниски доходи на населението и обезлюдяване.

Специфичните цели на политиката на регионално развитие по отношение на селските райони са:

- развитие на жизнен селскостопански сектор;
- диверсификация на структурата на икономиката, съобразена с местния потенциал;
- създаване на алтернативни източници на заетост и доходи;
- стабилизиране на демографското и селищното развитие;

Вземайки предвид Общинския план за развитие а именно стратегическа цел 1 /Повишаване на интереса към община Крушари/ и стратегическа цел 2 /Създаване и развитие на поминък на територията/ с приоритет 3 /Развитие на потенциала на местната икономика/ общия устройствен план предвижда устройствени зони /Пп1/ с обща площ от приблизително 72,76 ха.

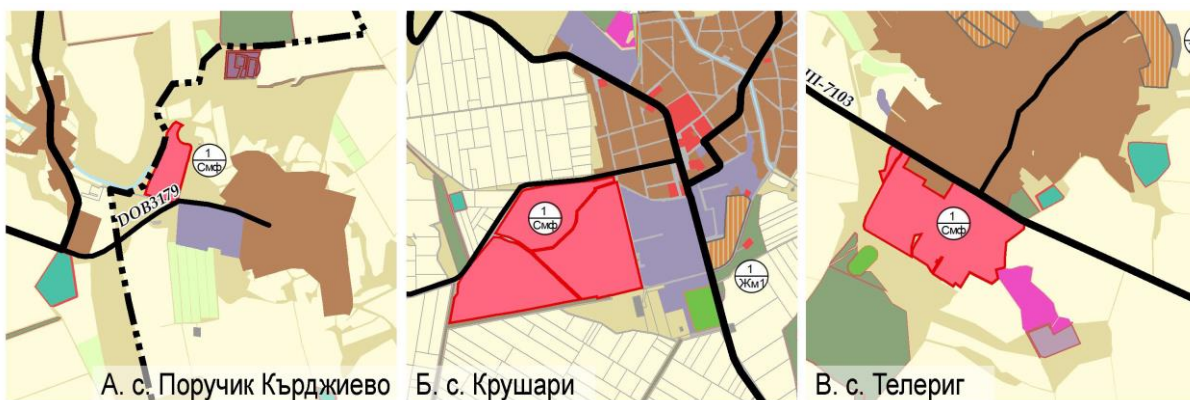
Фигура 41. Пространствено разположение на проектните терени за предимно производствени терени Пп1 на територията на община Крушари.

В проекта са заложени проектни терени Сср1 с обща площ от 218,97 ха в землищата на село Добрин и село Абрит.

Фигура 42. Пространствено разположение на проектните терени земеделска земя с възможност за застрояване за неземеделски нужди Сср1 на територията на община Крушари.

Прогнозата по отношение на социално-икономическата дейност в общината предвижда терени за обособяване на Смесени многофункционални устройствени зони /СМФ/ с обща площ от 86,76 ха . Залагането на СМФ зони е продиктувано от факта че ще възникне нуждата от устройствена зона, в която да се разполагат сгради от разнообразен тип включително за обслужване и складова дейност.

Фигура 43. Пространствено разположение на проектните терени за смесените многофункционални зони СМФ на територията на община Крушари

IX. 1. 3. СИСТЕМА ОБЩЕСТВЕНО ОБСЛУЖВАНЕ

IX. 1. 3. 1. Развитие на социалната база

Социалната база в община Крушари е пряко свързана с демографската ситуация в общината, условията за живот и формиралите се рискови групи от населението.

Съществува тенденция на застаряване и намаляване броя на населението в общината през последните години. Осигурени са необходимите социални услуги, които да утрижват населението в риск и да създават една добра мрежа, която да достига до всички нуждаещи се. В сектора на социалните услуги община Крушари отчита висока активност и успеваемост на привлечените по проекти средства, инвестирайки по този начин в подобряване качеството на живот на най-нуждаещите се. Към момента е налице необходимата база, като в перспектива интервенциите ще бъдат насочени към модернизация и реконструкция на материално-техническата база, като се пригоди за предоставените социални услуги, както и осигуряване на квалифициран персонал.

IX. 1. 3. 2. Образование

Образователната инфраструктура в общината е в добро състояние. Демографските тенденции в общината, както и националната политика за оптимизация на училищната мрежа води до сливане на паралелки и затваряне на училища. Сградният фонд, който обслужва училищата, се обновява спорадично, сградите на училищата са общинска собственост. Към 2017 г. на територията на община Крушари функционират три училища, от които две основни и едно средно. Две от училищата са предложени за включване в списъка на средищните училища, а едно в списъка със защитени училища. Общо учениците са 346, в две от училищата паралелките са слети и маломерни. Образованието е услуга от първостепенно значение, която от една страна може да се разглежда като локализационен фактор, а от друга като източник на квалифицирана работна сила и активно местно население. Именно поради това инвестициите в образователния сектор и поддържането на високо образователно ниво трябва да бъде сред приоритетите в общинската политика.

IX. 1. 3. 3. Здравеопазване

Здравната инфраструктура в общината е неравномерно разпределена на територията на общината. Осигуряването на навременна и качествена здравна услуга в този случай ще бъде резултат от добра организационна дейност и добра транспортна достъпност. В общината съществува недостиг на лекарски кадри на човек от населението, следователно е необходимо назначаване на нови квалифицирани медицински лица и преквалифициране на съществуващи такива. Осигуреността с детски ясли се оценява като добра. Детското и училищното здравеопазване е организирано на територията на всички детски градини и училища от община Крушари. Уредени и обзаведени са училищни здравни кабинети, обслужвани от две медицински сестри. Медицинските услуги за населението се предоставят от четири регистрирани лекарски практики, които обслужват всички населени места в община Крушари. Спешна медицинска помощ се осигурява от екипи на службата от гр.Добрич. Стоматологични услуги се извършват от една практика в централното селище на общината. В община Крушари има една дрогерия разположена в административния център – с. Крушари. Прогнозираните подобрения са свързани с ремонт на детските заведения и осигуряване на персонал.

IX. 1. 3. 4. Култура

Читалищата имат изключително важна роля в съхраняването на обичаите и традициите. Не трябва да се подценява и тяхната роля в организирането на школи и събития, които ангажират и сплотяват младите хора, действат възпитателно и откриват таланти. Усилията в областта на културата трябва да са насочени в две направления: поддържане и подобряване на материално-техническата база от една страна, и стимулиране на изяви и културни дейности от друга.

IX. 1. 3. 5. Спорт

В общината няма организирана спортна дейност. Кампанийно се организират спортни състезания - футбол или волейбол. В Крушари има изграден стадион, който се използва от няколко години от възстановения футболен отбор на общината. Стадионът, както и спортната база в три от училищата се нуждаят от основни ремонти. В тази сфера е наложителен анализ на възможностите за публично - частни партньорства и привличане на заинтересован бизнес в предоставянето на подобни услуги. Усилията

следва да са насочени към обновяване и модернизиране на спортните съоръжения, така че да са по-функционални и да могат да се използват от населението в общината.

IX. 2. ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

Природно - географските характеристики на община Крушари се характеризират с това че тя попада в централната част на Добруджанското плато. Теренът се характеризира с плоски и загладени хълмове, дълбоки и сравнително широки долини с полегати, а на места и стръмни склонове, разсечени от суходолията на реките Суха река и десните ѝ притоци Добричка река и други по-малки и безименни. Общината попада в умереноконтиненталната климатична област. Известно влияние при формирането на местния климат оказва и близко разположения Черноморски басейн.

Приоритетите на националните, областни и общински стратегии, планове и политики са насочени към стабилизиране и към създаване на по-добри икономически и социални условия за живеене, намаляване на емиграционните и вътрешно общинските миграционни процеси, стимулиране на раждаемостта, разкриване на нови аграрно-индустриални мощности и работни места, повишаване на атрактивността за бизнес инвестиции и механичен прираст.

Бъдещото развитие на община Крушари предполага затвърждаване ролята на общинския център като главен културен, административен и социално-икономически център. Този моноцентричен модел на развитие обаче не отговаря на съвременните изисквания и потребности на жителите, стратегическите виждания на общинската управа за развитие на общината, националните и европейски директиви за развитие на селищата и регионите. Общината трябва да предоставя мултифункционална жизнена среда, в която икономиката да е тясно свързана със социалните, културните и екологичните аспекти. Стратегическите насоки за териториално развитие в общината са свързани с реализирането на специфични цели и задачи в устройството на територията, което има за цел да постигне устойчиво и балансирано социално-икономическото развитие в съответствие с ресурсните възможности. Това налага интегриране на устройственото планиране с регионалните и секторни политики и планове, чрез териториално координиране на секторните политики, стратегии, планове и програми, имащи пряко или косвено отношение към пространственото развитие на общината. От значение за балансираното развитие на общината е и опазването на природното и

културно наследство чрез добро управление, правилни политики и насочени инвестиции. Този компонент от пространствената структура показва идентичността на община и повишава конкурентоспособността ѝ.

IX. 2. 1. СЕЛИЩНА СИСТЕМА

Подобряването на икономическите показатели на общината в общата икономическа рамка на областта се дължи на аграрния сектор, като той се отличава със сравнително по-високо ниво на динамика в развитието. Проектът търси подобрене, изменчивост предимно на пространствено - функционалните характеристики на отделните урбанизирани територии.

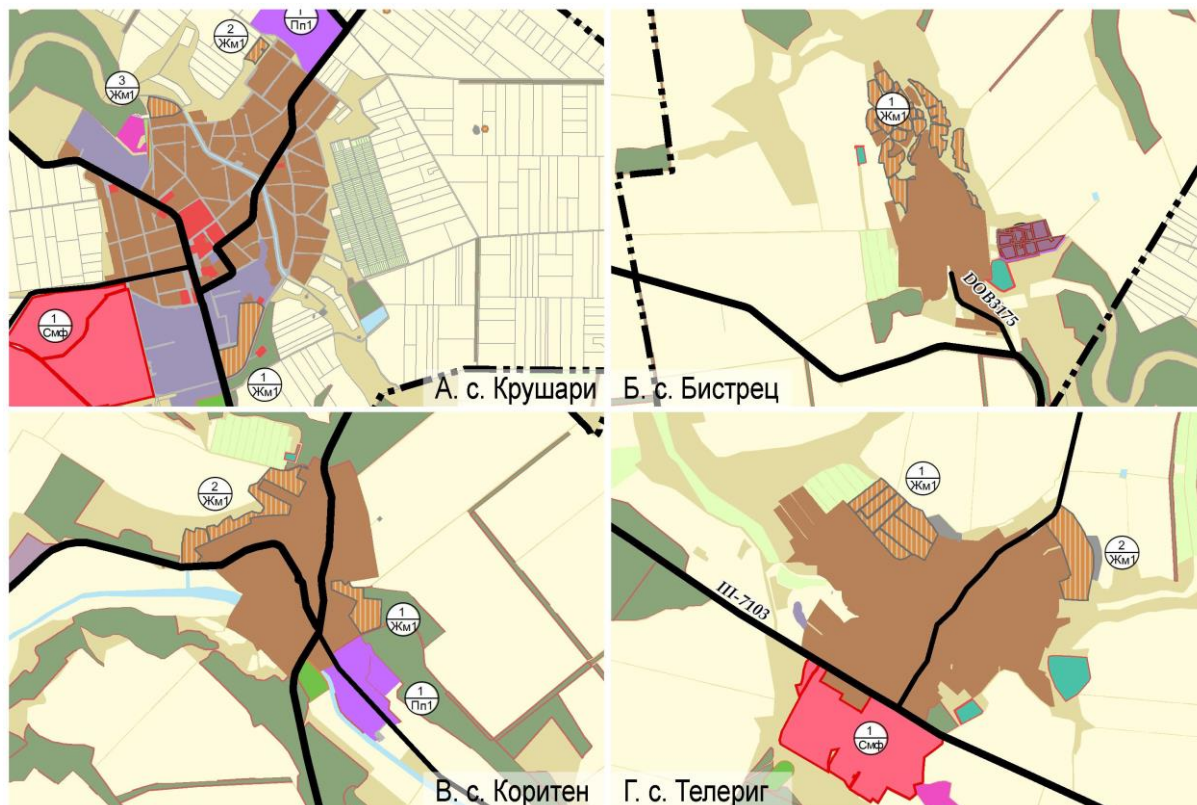
В съответствие с основните национални и европейски стратегически насоки за развитие през следващия програмен период, развитието на основните урбанизирани територии следва да се фокусира върху следните тематични направления:

- Условия за живот, бизнес и работа на местната общност в рамките на урбанизираната територия;
- Еколого-устойчиво и енергийно ефективно развитие на населеното място и неговите функционални системи;
- Ефективна пространствена организация на територията и адекватно инфраструктурно осигуряване;
- Управление на населеното място и прилежащата територия;
- Подобряване на мобилността между населените места.

IX. 2. 2. СИСТЕМА ОБИТАВАНЕ

В община Крушари при съществуващите тенденции на отрицателен прираст на населението в близък бъдещ план не се очаква рязко повишаване на търсенето на жилища. Необитаемият жилищен фонд потвърждава негативните тенденции на обезлюдяване в общината. При евентуален икономически растеж в бъдещ период от 20 години би следвало да се създадат условия за повишаване на стандарта на живот на жителите, което би довело до нужда от реконструкция на част от жилищния фонд както и нови терени за жилищно строителство. Тези мерки биха задържали населението на територията на общината, предлагайки му възможности за реализация и добър стандарт

на живот, довеждайки до нови зони на растеж и прекратяване на негативната тенденции. Прогнозата по отношение на система обитаване предвижда нови терени за жилищно строителство /Жм1/ с площ от приблизително 46,94 ха.

Фигура 44. Пространствено разположение на проектните терени за жилищни зони Жм1 на територията на община Крушари.

IX. 2. 3. СИСТЕМА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

В общината има богатство на археологически паметници, но много от тях са неизследвани, има не малко непроучени надгробни могили. Районът притежава уникални пещери, обявени за археологически паметници. На територията на община Крушари се намира най-големият укрепен античен център в земите на днешна Добруджа – Залдапа, той е бил площ над 35 ха. Разположена е в м. Калето, между селата Абрит и Добрин. Има общо 32 крепостни кули с различна форма и размери, 3 главни и 2 по-малки порти. Това е една от най-големите и значителни късно антични градски центрове в тази част на Балканския полуостров. Налице е реален потенциал за

изучаване, популяризиране и превръщане на историческото наследство в основа на създаване на интегрирани туристически продукти и привличане на интереса към територията.

IX. 2. 4. ЗЕЛЕНА СИСТЕМА

Състоянието на околната среда на територията на община Крушари са обект на специализирани проучвания и планиране от документи като Програма за опазване на околната среда – община Крушари (2014-2017).

Устройствения план не предвижда специални мерки за подобряване на зелената система на територията на общината с нови терени за озеленяване. Добра стратегия е насърчаване на публично-частното партньорство при залесяването и озеленяването на територията.

IX. 2. 5. ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА

Състоянието на транспортната мрежа с дължина от 152,2 км, от които 90,2 км са републиканска пътна мрежа, е задоволително. Извършено е цялостно асфалтиране на пътя Крушари-Ефрейтор Бакалово-разклона /Добрич-Силистра/, и частично асфалтиране на участъци от местната пътна мрежа. Без настилка за 36,26 км от 90,64 км улици в общината.

Всички населени места на територията са добре осигурени от транспортна достъпност, като до тях се достига по асфалтови пътища. Не е необходимо изграждане на нови трасета, а само ремонт и реконструкция на тези в по-лошо състояние. Такива са: Път III-7001, който е целият в лошо състояние и път III – 293 който е половината в лошо състояние, от 20 до 33 км, а другата половина от 33 до 45 км. е в добро състояние.

IX. 2. 6. ИНЖЕНЕРНА ИНФРАСТРУКТУРА

IX. 2. 6. 1. Прогноза за развитието на електроснабдяването

Към настоящия момент всички населени места в община Крушари са електроснабдени и не е необходимо допълнително изграждане на електропреносна мрежа. При възникване на подобна нужда тяхното проектиране и изпълнение трябва да се съобрази с изискванията на съответните енергийни дружества.

IX. 2. 6. 2. Прогноза за развитието на ВиК системите

Необходима е цялостна реконструкция на водоснабдителната мрежа с цел намаляване на загубите, които достигат 80-90%, както и възстановяване на преходните водоеми. Водоподаването с помпи води до високи разходи за електрическа енергия и в комбинация с високите загуби на водни количества води до завишени разходи за поддържане на водоснабдителната мрежа. Необходима е поетапна подмяна на водопроводите захранващи населените места, като първо това трябва да се случи за с. Крушари, а в последствие и за останалите населени места с приоритет за намаляване на загубите.

IX. 2. 6. 3. Прогноза за изграждане на улични канализационни мрежи

Липсата на изградена канализационна мрежа както общинския център с. Крушари, така и в останалите населени места, води до необходимостта от нейното поетапно изграждане, като първо това трябва да се направи в общинския център, където е съсредоточена по-голямата част от населението, и след това в останалите населени места.

IX. 2. 6. 4. Прогноза за изграждане на ПСОВ

Изграждането на ПСОВ трябва да се съобрази както със съществуващите, така и с новите проекти на улични канализационни мрежи, съобразено с демографската прогноза за общината, при възникване на необходимост от такава. Към настоящия момент пречистването на отпадните води може да се извършва локално.

IX. 2. 6. 5. Телекомуникационна инфраструктура

Територията на община Крушари е с изградена телефонизация на населените места, както и покритие на мобилните мрежи на националните GSM оператори.

IX. 2. 7. БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА

Устройствената концепция и предложените решения на проекта на ОУПО Крушари разглежда територия от 41721,01 ха. За постигане на целите са необходими промени в поземлените ресурси гарантиращи бъдещо развитие на общината. В проекта на ОУПО Крушари има увеличение при терените за земеделска земя с възможност за застрояване за неземеделски нужди /Сср1/, терените за производствени дейности /Пп1/, терени за жилищни функции /Жм1/. Всички промени на териториалните елементи са за

сметка главно на комунално обслужване и стопанство, обработваеми земи-ниви, необработваеми земи, недефиниран НТП и функция, обработваеми земи-трайни насаждения.

Таблица 29. Баланс на територията на прогнозата за социално-икономическо и пространствено развитие на ОУПО Крушари.

БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА							
Наименование на териториалния елемент	Площ съществуващи елементи		Площ на проектни елементи		Увеличение	Намаление	Изменение
	площ /ха/	%	площ /ха/	%	площ /ха/	площ /ха/	%
Територии с общо предназначение							
1. Жилищни функции	1286,80	3,08	1333,73	3,20	46,94		3,65
2. Обществено-обслужващи функции	0,22	0,00	0,22	0,00			
3. Производствени дейности	0,87	0,00	73,62	0,18	72,76		8405,29
4. Складови дейности	0,74	0,00	0,74	0,00			
5. Рекреационни дейности, курорти и вилни зони	0,17	0,00	0,17	0,00			
6. Озеленяване, паркове и градини							
7. Спорт и атракции	2,20	0,01	2,20	0,01			
8. Комунално обслужване и стопанство	179,27	0,43	85,52	0,20		93,75	-52,30
9. Земеделски територии, в т.ч.:							
9.1. Обработваеми земи-ниви	27465,97	65,83	27176,45	65,14		289,52	-1,05
9.2. Обработваеми земи-трайни насаждения	256,19	0,61	251,83	0,60		4,37	-1,70
9.3. Необработваеми земи	4362,74	10,46	4334,87	10,39		27,87	-0,64
10. Горски територии, в т.ч.:							
10.1. Гори	7553,30	18,10	7553,29	18,10			
10.2. Защитни гори							
10.3. Рекреационни гори							
10.4. Горски земи	2,61	0,01	2,61	0,01			
11. Водни площи	96,95	0,23	96,95	0,23			
12. Транспорт и комуникации	154,08	0,37	154,02	0,37		0,06	-0,04
13. Техническа инфраструктура	21,42	0,05	21,42	0,05			
14. Недефиниран НТП и функция	258,48	0,62	248,63	0,60		9,86	-3,81
15. Гробищен парк	37,48	0,09	37,48	0,09			
16. Смесена мултифункционална устройствена зона			86,76	0,21	86,76		
17. Земеделска зона с възможност за застрояване за неземеделски нужди			218,97	0,52	218,97		
Защитени и нарушени територии							
А) За природозащита	26881,23	64,43	26881,23	64,43			
Б) За опазване на културното наследство	41,54	0,10	41,54	0,10			
В) С особена териториалноустройствена защита							
Г) За възстановяване и рекултивация							
Д) С активни и потенциални свлачища и срутища							
Е) Други нарушени територии							
Ж) Обща площ (с отчитане на припокриването)							
Обща площ:	41721,01		41721,01				